

არჩევნებზე ბრძელვადიანი დამკვირვებლების სახელმძღვანელო

დაკვირვება არჩევნებამდე, არჩევნების დღეზე და მის შემდეგ

არჩევნებზე გრძელვადიანი დაკვირვებლების სახელმძღვანელო გამოქვეყნებულ იქნა **OSCE**-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (OSCE/ODIHR) მიერ 2007 წელს. პუბლიკაციის ქართული ენაზე თარგმნა და მისი გამოქვეყნება განხორციელდა საქართველოში **OSCE**-ს მისიის ფინანსური მხარდაჭერით **OSCE**-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის წინასწარი თანხმობით.

თბილისი, 2008 წელი.

არჩევნებზე ბრძოლაში დამკვირვებლების სახელმძღვანელო

დაკვირვება არჩევნებში,
არჩევნების დღეზე და მის შემდეგ

სარჩემი

წინასიტყვაობა	vii
შესავალი	ix
1. საწყისი ინფორმაცია ბრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის	1
ა. გრძელვადიანი დამკვირვებლების პასუხისმგებლობის ზოგადი მიმოხილვა	1
ბ. ორიენტაცია და ბრიფინგი	2
გ. განაწილება, ლოგისტიკა და საოპერაციო რესურსები	3
დ. უსაფრთხოება	5
ე. ODIHR-ის დამკვირვებლების ქცევის კოდექსი	7
ვ. სხვა ზოგადი სახელმძღვანელო პრინციპები გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის	9
2. ბრძელვადიანი დამკვირვებლების როლი არჩევნებზე დამკვირვებისას	11
ა. კონტაქტების დამყარება	11
ბ. საარჩევნო ადმინისტრაცია	13
გ. საჩივრები და სააპელაციო განცხადებები	14
დ. ამომრჩეველთა სიები	16
ე. კანდიდატთა რეგისტრაცია	19
ვ. საარჩევნო კამპანია	20
ზ. მედია	24
თ. გენდერი	25
ი. ეროვნული უმცირესობები	26
3. ანბარიშვება	28
4. მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლისათვის მზადება	32
ა. ძირითადი ჯგუფის პასუხისმგებლობანი	33
ბ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: რეგიონალური განაწილების გეგმის მომზადება	34
გ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის ბრიფინგის ჩატარება	38
დ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლის ანგარიშგება	39
ე. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლის განსახლება	41

ვ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლის დაქირავება	42
ზ. გრძელვადიანი დამკვირვებლების პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლების კოორდინირება არჩევნების დღეს	44
თ. გრძელვადიანი დამკვირვებლების პასუხისმგებლობანი: საპარლამენტო და ადგილობრივად დაქირავებული მოკლევადიანი დამკვირვებლები	45
5. აღმინისტრაცია და ფინანსები	47
6. ბრძელვადიანი დამკვირვებლების როლი მისიის დახურვისას	51
ა. შემაჯამებელი და გამოსამშვიდობებელი შეხვედრები	51
ბ. მისიის აღმინისტრაციული დახურვა	51
დანართები	54
დანართი ა: გრძელვადიანი დამკვირვებლის ძირითადი ამოცანებისა და პასუხისმგებლობების ჩამონათვალი	54
დანართი ბ: მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლისათვის მოსამზადებელი სამუშაოების ჩამონათვალი გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის	56
დანართი ბ: შემოთავაზებული შეკითხვები საარჩევნო კომისიისათვის	58
დანართი ლ: შემოთავაზებული შეკითხვები ამომრჩევლების რეგისტრაციის შესახებ	61
დანართი ე: შემოთავაზებული შეკითხვები პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატებისათვის	63
დანართი ე: შემოთავაზებული შეკითხვები არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ადგილობრივი დამკვირვებლებისათვის	66
დანართი ზ: შემოთავაზებული შეკითხვები მედიისათვის	68
დანართი თ: სახელმძღვანელო პრინციპები მედიასთან ურთიერთობისათვის	70
დანართი ი: გრძელვადიანი დამკვირვებლების ყოველკვირეული ანგარიშის შემოთავაზებული ფორმა	72
დანართი პ: გრძელვადიანი დამკვირვებლების მომენტალური ანგარიშის შემოთავაზებული ფორმა	74
დანართი ლ: გრძელვადიანი დამკვირვებლების საქმის მასალების ანგარიშის შემოთავაზებული ფორმა	75
დანართი მ: გრძელვადიანი დამკვირვებლების დასკვნითი ანგარიშის შემოთავაზებული ფორმა	77
დანართი ნ: გადახდის ვაუჩერის ფორმა	79
დანართი ი: არჩევნებთან დაკავშირებული კონკრეტული ვალდებულებები, შეტანილი 1990 წლის ეუთო-ს კომპენზაციის დოკუმენტში	80

წინასიტყვაობა

ვარშავაში განთავსებული დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისი (ODIHR) არის ეუთო-ს მთავარი ინსტიტუტი, რომელიც ხელს უწყობს და იცავს ადამიანის უფლებათა, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის განვითარებას. ODIHR-ის მანდატის ძირითადი ელემენტი დემოკრატიული არჩევნების მხარდაჭერაა. ამ მიზნით, ოფისმა შეიმუშავა არჩევნებთან დაკავშირებული მთელი რიგი პროგრამებისა და უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში ჩამოყალიბდა არჩევნებზე დაკვირვების მთავარ საერთაშორისო ორგანიზაციად რეგიონში.

არჩევნები არ არის ერთდღიანი ღონისძიება. ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ გაითვალისწინოს ყველა ის ელემენტი, რომელთა ერთობლიობაც წარმოადგენს დემოკრატიული არჩევნების პროცესის საფუძველს: მიუკერძოებელი და პროფესიონალური საარჩევნო ადმინისტრაცია; ამომრჩეველთა და კანდიდატთა ეფექტიანი რეგისტრაცია; საარჩევნო კამპანია, რომლის დროსაც თანაბრად ხელმისაწვდომია მედია და დაცულია გამოხატვის, გაერთიანებისა და შეკრების თავისუფლება; არჩევნების დღის ორგანიზების სანდო პროცესი, რომელიც ყველა კანონიერ ამომრჩეველს უქმნის იმის პირობებს, რომ შეუფერხებლად და ყოველგვარი ზეწოლისა თუ დაშინების გარეშე შეავსოს თავისი ბიულეტენი; ხმების პატიოსანი, გამჭვირვალე და დროული დათვლა და შეჯამება; და გასაჩივრების ხელმისაწვდომი პროცესი. ყველა ეს საკითხი წარმოადგენს გრძელვადიანი დამკვირვებლების (LTOs) ყურადღების საგანს.

გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის წინამდებარე სახელმძღვანელო წამოადგენს ODIHR-ის *არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელოს* (ამჟამად გამოსულია მე-5 რედაქციით) დამატებას. მისი მიზანია ხელი შეუწყოს გრძელვადიანი დამკვირვებლის კონკრეტული როლის განხორციელებას ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის კონტექსტში. გრძელვადიანი დამკვირვებლები განსაკუთრებულ როლს ასრულებენ ამგვარი მისიების განხორციელებისას და მათი მიზანი ორმხრივია. მათ უნდა შეაგროვონ და გაანალიზონ არჩევნებთან დაკავშირებული

ინფორმაცია და წარადგინონ ანგარიში თავიანთ რეგიონში გაკეთებული დასკვნების შესახებ. მათ ასევე უნდა მოამზადონ ნიადაგი მოკლევადიანი დამკვირვებლების (STOs) მუშაობისათვის. მოკლევადიანი დამკვირვებლების განთავსება ხდება დროის შეზღუდული მონაკვეთის განმავლობაში და, ამდენად, გრძელვადიანი დამკვირვებლების მუშაობა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია მოკლევადიანი დამკვირვებლების საქმიანობის მაქსიმალური ეფექტიანობისათვის, რასაც განაპირობებს შესაბამისი ბრიფინგისა და დებრიფინგის ჩატარება და აუცილებელი ლოგისტიკური მხარდაჭერა. ამდენად, გრძელვადიანი დამკვირვებლის როლი მოითხოვს ანალიტიკური და საორგანიზაციო უნარ-ჩვევების ფართო სპექტრს.

გრძელვადიან დამკვირვებლებს აკისრიათ კიდევ ერთი ძალზე მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობა: ისინი წარმოადგენენ ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას რეგიონებში და, ერთგვარად, მთლიანობაში ეშთო-ს ელჩები არიან. სწორედ ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ გრძელვადიანი დამკვირვებლები უმაღლესი პროფესიონალური სტანდარტების შესაბამისად ახორციელებდნენ თავიანთ პასუხისმგებლობას და მკაცრად იცავდნენ დამკვირვებელთა ქცევის კოდექსს. გრძელვადიანი დამკვირვებლების როლი გადამწყვეტია იმისათვის, რომ არჩევნების შეფასება იყოს სანდო, ობიექტური და პროფესიონალური.

გრძელვადიანი დამკვირვებლის სამუშაო რთული, მაგრამ იმავდროულად საინტერესოა. გრძელვადიანი დამკვირვებლის სამსახური ადამიანს საშუალებას აძლევს ნათლად დაინახოს არჩევნების პროცესის რეალობა მისი მსვლელობისას ადგილობრივ დონეზე და თავად დაინახოს წინასაარჩევნო გარემოს უნიკალური ხასიათი ძალზე შეზღუდული დროის პირობებში. ამისათვის აუცილებელია თავდადება დასახული ამოცანის შესრულებისადმი. ყველა გრძელვადიან დამკვირვებელს ვუსურვებ წარმატებას თავიანთი მოვალეობების შესრულებაში და მადლობას ვუხდით ამ თავდადებისათვის. ვიმედოვნებ, რომ ეს სახელმძღვანელო დაეხმარება მუშაობასა და პროფესიონალიზმის იმ მაღალი დონის შენარჩუნებაში, რომლის წყალობითაც ODIHR-ი ცნობილია არჩევნებზე დაკვირვების სფეროში.

ელჩი ქრისტინ შოროკჰადი
ODIHR-ის დირექტორი

შესავალი

წინამდებარე სახელმძღვანელოში მოცემულია არჩევნების გრძელვადიანი დამკვირვებლების როლის, მოვალეობებისა და პასუხისმგებლობის მიმოხილვა ეშთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (ODIHR) მიერ არჩევნებზე განხორციელებული დაკვირვების კონკრეტულ კონტექსტში. ODIHR-ი არის ეშთო-ს ინსტიტუტი, რომლის მანდატია შეაფასოს, თუ რამდენად ასრულებს მონაწილე სახელმწიფო არჩევნებთან დაკავშირებულ ეშთო-ს ვალდებულებებს და დაეხმაროს მათ ამ ვალდებულებების განხორციელებაში.

1990 წლის ეშთო-ს კოპენჰაგენის დოკუმენტი იყო პირველი პოლიტიკური შეთანხმება სახელმწიფოებს შორის არჩევნებზე დაკვირვების ინსტიტუციონალიზაციასთან დაკავშირებით, რომელიც გულისხმობს წარმომადგენლების მოწვევას ერთმანეთის საარჩევნო პროცედურებზე დაკვირვების საწარმოებლად. ODIHR-ის არჩევნებზე დაკვირვების მანდატი წარმოიშვა კოპენჰაგენის დოკუმენტის მე-8 პუნქტის საფუძველზე და იგი დადასტურებულია 1990 წლის პარიზის ქარტიით ახალი ევროპისათვის, 1993 წლის ევროპაში უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის კონვენციის (CSCE) მეოთხე შეხვედრის (რომი) დოკუმენტით, 1994 წლის ბუდაპეშტის სამიტის დოკუმენტითა და 1999 წლის სტამბულის სამიტის დოკუმენტით (ევროპის უსაფრთხოების ქარტია). იმის აღიარებისას, რომ საარჩევნო პროცესი ერთდღიან მოვლენაზე მეტია, 1994 წლის ბუდაპეშტის სამიტმა გადაწყვიტა, რომ ODIHR-მა უნდა „შეასრულოს გაძლიერებული როლი არჩევნების მონიტორინგთან მიმართებით არჩევნებამდე, არჩევნების დღეზე და მის შემდეგ“.

ამ კონტექსტში, ბუდაპეშტის სამიტის გადაწყვეტილებამ, არჩევნების მონიტორინგისათვის მზადების პროცესისა და პროცედურების გაუმჯობესების მიზნით, ODIHR-ს ასევე დაავალა სახელმძღვანელოს შემუშავება. ამის შედეგად, გამოცემულ იქნა ODIHR-ის *არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელო* – პირველად წარდგენილი 1996 წელს – რომელშიც აღწერილია არჩევნებზე გრძელვადიანი დაკვირვების ყოვლისმომცველი მეთოდოლოგია და რომელიც განმარტავს ეშთო-ს მიდგომას ამ საქმი-

ანობისადმი ათწლეულის განმავლობაში. ამ მეთოდოლოგიამ საშუალება მისცა ODIHR-ს გასცდნოდა არჩევნების შეფასების 1990-იანი წლების დასაწყისის არასრულყოფილ პროცედურებს, რომლებიც ხშირად ხასიათდებოდა, როგორც შთაბეჭდილებებზე დამყარებული და მხოლოდ არჩევნების დღეზე ფოკუსირებული.

ამჟამად ODIHR-ს შეუძლია შეუთავსოს არჩევნების პროცესის კომპლექსურობას თანმიმდევრული, სტრუქტურირებული და მრავალგანზომილებიანი მიდგომა დაკვირვებისადმი, რომელიც მოიცავს ყველა ძირითად ელემენტს. გრძელვადიანი დაკვირვება ძალზე მნიშვნელოვანია ამ მეთოდოლოგიისათვის. ამდენად, გრძელვადიანი დამკვირვებლების ანგარიში უნდა მოიცავდეს არჩევნების ადმინისტრაციის ეფექტიანობასა და მიუკერძოებლობას, საარჩევნო კანონისა და მარეგულირებელი ნორმების განხორციელებას, კამპანიის ხასიათსა და შესაბამისი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებათა დაცვას. გრძელვადიანი დამკვირვებლების დასწრება იძლევა უფრო კარგი დაკვირვების საშუალებას უშუალოდ არჩევნების დაწყებამდე და მათი დასრულების შემდეგ. ODIHR-ის არჩევნებზე დაკვირვება ორიენტირებულია პროცესზე და დაინტერესებულია მხოლოდ იმით, თუ რამდენად პატიოსნად, ზუსტად, გამჭვირვალედ და დროულად არის განხილული არჩევნების შედეგები.

რამდენადაც მოკლევადიანი დამკვირვებლები მისიისათვის არჩევნების დღეს განხორციელებული პროცედურების დაკვირვებისა და შეფასების პირველადი წყაროა, გრძელვადიანი დამკვირვებლები უზრუნველყოფენ არჩევნების დღეს პროცესებზე დაკვირვების ეფექტიანობას. არჩევნების დღეს მოკლევადიანი დამკვირვებლები მუშაობენ ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე და ავსებენ ფორმებს ყველა იმ საარჩევნო უბანსა და ხმების დათვლის ცენტრში, რომლებსაც ეწვევიან, რითაც ხელს უწყობენ თითოეული საარჩევნო უბნის საქმიანობის სტატისტიკურად წარმომადგენლობითი პროფილის შექმნას მთელ ქვეყანაში. გრძელვადიან დამკვირვებლებს მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობა აკისრიათ ამ საქმიანობის ხელშეწყობის თვალსაზრისით, რაც მოიცავს მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლის დაგეგმვას, მათთვის ინფორმაციის მიწოდებას, რეგიონებში განაწილებასა და მათგან ინფორმაციის შეგროვებას.

ყოველთვის, როდესაც ODIHR-ი გზავნის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას, ორმოცდათექვსმეტივე მონაწილე სახელმწიფოს – მიმღები ქვეყნის გარდა – შეუძლია დანიშნოს თავისი გრძელვადიანი და მოკლევადიანი დამკვირვებლები. მოკლევადიან დამკვირვებლებად ODIHR-ი ნიშნავს იმ პირებს, რომელთაც გააჩნიათ არჩევნების ადმინისტრაციაში მუშაობის გამოცდილება, საარჩევნო კანონმდებლობის ცოდნა და/ან შედარებითი დაკვირვების გამოცდილება. გრძელვადიან დამკვირვებლებს უნდა

შექმლოთ დამოუკიდებელი ანალიზის განხორციელება და ხანგრძლივი ურთიერთობის შენარჩუნება მუნიციპალურ და რეგიონალურ ოფიციალურ წარმომადგენლებთან, საარჩევნო სტრუქტურებთან, პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებთან და კანდიდატებთან და შესაბამის არასამთავრობო ორგანიზაციებთან.

გრძელვადიანი დამკვირვებლები ახორციელებენ თავიანთ საქმიანობას არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის (EOM) ხელმძღვანელის¹ ზედამხედველობის ქვეშ, რომელიც ინიშნება ODIHR-ის დირექტორის მიერ. მისიის ხელმძღვანელი პასუხისმგებელია არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ყოველდღიურ მუშაობაზე. იგი მჭიდროდ თანამშრომლობს ODIHR-ის არჩევნების დეპარტამენტთან. არჩევნების დეპარტამენტის ხელმძღვანელი წარმოადგენს დირექტორს ყველა იმ საკითხის გადაჭრაში, რომელიც დაკავშირებულია არჩევნებთან. არჩევნების დარგში ODIHR-ის მრჩეველს აკისრია პასუხისმგებლობა კონკრეტულ არჩევნებზე დაკვირვებაზე და იგი ასრულებს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასა და ODIHR-ის ვარშაის ოფისის შორის მუდმივი შუამავლის ფუნქციას.

მისიის ხელმძღვანელის გარდა, არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ძირითადი ჯგუფი შედგება შემდეგი თანამშრომლებისაგან: ხელმძღვანელის მოადგილე, არჩევნების ანალიტიკოსი, პოლიტიკური ანალიტიკოსი, იურისტი-ანალიტიკოსი, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების ანალიტიკოსი, ლოგისტიკის ექსპერტი, ფინანსისტი, პარლამენტთან ურთიერთობის თანამშრომელი, გრძელვადიანი დაკვირვების კოორდინატორი და უსაფრთხოების ექსპერტი. კონკრეტულ შემთხვევებში, ძირითადი ჯგუფის შემადგენლობაში შეიძლება შედიოდეს კიდევ ორი ანალიტიკოსი, რომელიც აანალიზებს გენდერულ და ეროვნულ უმცირესობებთან დაკავშირებულ საკითხებს. ძირითადი ჯგუფი უკავშირდება მიმღები ქვეყნის ცენტრალურ სახელმწიფო ორგანოებს და თვალყურს ადევნებს სიტუაციას ეროვნულ დონეზე. იგი ასევე უკავშირდება მშშ(ო)-ს საპარლამენტო ასამბლეასა და სხვა საპარლამენტო დამკვირვებლებს, რომლებიც რეგულარულად აწარმოებენ დაკვირვებას ODIHR-ის არჩევნებზე დაკვირვების ფარგლებში, რათა ჩამოაყალიბონ არჩევნებზე დაკვირვების საერთაშორისო მისია². გრძელვადიანი დამკვირვებლები, გახსნიან რა

1 არჩევნებზე დაკვირვების ODIHR-ის მისიის ხელმძღვანელი, რომელიც მოსენიებულია ამ დოკუმენტში, როგორც მისიის ხელმძღვანელი, არ უნდა შეგვეშალოს მშშ(ო)-ს საველე მისიის ხელმძღვანელში, რომელიც მოქმედებს მისი შესაბამისი ცალკე მანდატით.

2 ODIHR-ის ნაკისრი აქვს ვალდებულება, ითანამშრომლოს მშშ(ო)-ს საპარლამენტო ასამბლეასთან, ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეასთან, ევროპარლამენტსა და, კონკრეტულ შემთხვევებში, NATO-ს საპარლამენტო ასამბლეასთან, ისევე როგორც სხვა საპარლამენტო დაჯგუფებებთან, რომელთაც სურვილი აქვთ შეუერთდნენ არჩევნებზე დაკვირვების საერთაშორისო მისიას ODIHR-ის არჩევნებზე დაკვირვების მეთოდოლოგიის ფარგლებში.

თავიანთ ოვისს, მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის, მათ შორის საპარლამენტო დამკვირვებლებისათვისაც, ძირითად საკონტაქტო წყაროს წარმოადგენენ და ისინი მართავენ ადგილობრივ ბრიფინგებს, რათა განახორციელონ დაკვირვება რეგიონალურ/ადგილობრივ კონტექსტში.

გრძელვადიანი დაკვირვების კოორდინატორი მთავარი საკონტაქტო პირია გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის, რამდენადაც იგი ხელმძღვანელობს მათ მუშაობას, უწევს დახმარებას და უტარებს ინსტრუქტაჟს. ძირითადი ჯგუფის შესაბამისი ანალიტიკოსები კონსულტაციას უწევენ გრძელვადიან დამკვირვებლებს კონკრეტულ სამომავლო საკითხებთან დაკავშირებით რეგიონებთან მიმართებით, ითვალისწინებენ რა ეროვნულ დონეზე გაკეთებულ დასკვნებს.

ODIHR-ის არჩევნებზე დაკვირვების მეთოდოლოგია უპირატესობას ანიჭებს კოლექტიურ დასკვნებს ინდივიდუალურთან შედარებით. გრძელვადიანი დამკვირვებლების განაწილება მრავალეროვან ჯგუფებში არჩევნების დღემდე 2-6 კვირით ადრე უზრუნველყოფს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ფართო რეგიონალურ დასწრებას არჩევნების მთელი პროცესის განმავლობაში. გრძელვადიანი დამკვირვებლების ანგარიში აწვდის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას ინფორმაციას, რომლის მეშვეობითაც მას შეუძლია მხედველობაში მიიღოს ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონებში არსებული ტენდენციები და სიტუაციის განვითარების მიმართულება არჩევნების პროცესის საბოლოო შეფასებისას.

გრძელვადიანი დამკვირვებლის სამუშაო რამდენადაც საინტერესოა, იმდენადვე რთულია და მოითხოვს თავდადებასა და უდრეკელობას. გრძელვადიანმა დამკვირვებელმა უნდა შეასრულოს თავისი მოვალეობა ობიექტურობისა და პროფესიონალიზმის უმაღლეს დონეზე. მათ უნდა იმოქმედონ სათანადო მობილურობითა და ინიციატივით არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მიერ განსაზღვრული ზოგადი ჩარჩოს ფარგლებში. გრძელვადიანმა დამკვირვებელმა რეგულარულად უნდა ჩააბარონ ანგარიში მისიის ხელმძღვანელს გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორის მეშვეობით. გრძელვადიან დამკვირვებლებს შეიძლება რთული საცხოვრებელი და სამუშაო პირობები ჰქონდეთ. გრძელვადიანი დამკვირვებლების ყველა ჯგუფს მუშაობაში დაეხმარება თარჯიმანი და მძღოლი.

როგორც არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის წარმომადგენლებს, გრძელვადიან დამკვირვებლებს შეიძლება შეკითხვები დაუსვას ადგილობრივმა მედიამ. არჩევნების პროცესთან და არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მიერ გაკეთებულ დასკვნებთან დაკავშირებით კომენტარების გაკეთება შეუძლია მხოლოდ მისიის ხელმძღვანელსა და მის მიერ დანიშნულ წარმომადგენელს, თუმცა გრძელვადიან დამკვირვებლებს, გარკვეულ შემთხ-

ვევებში, შეუძლიათ მიაწოდონ მედიას დამკვირვებლების როლის შესახებ ზოგადი მიმოხილვა.

მშშ(ო)-ს მონაწილე სახელმწიფოებმა იკისრეს ვალდებულებათა ფართო ჩამონათვალი დემოკრატიული მმართველობისა და ადამიანის უფლებათა მხარდასაჭერად, დასაცავად და ხელშესაწყობად, განსაკუთრებით, როდესაც საუბარია არჩევნებზე, რაც მითითებულია კოპენჰაგენის დოკუმენტში (მე-6–მე-8 პუნქტები)³. იმისათვის, რომ მშშ(ო)-ს სახელმწიფოებმა თავიანთი საარჩევნო პროცესი შეუსაბამონ მშშ(ო)-ს ვალდებულებებს, ODIHR-ის არჩევნებზე დაკვირვების მეთოდოლოგია სთავაზობს მონაწილე სახელმწიფოებს საიმედო და კონსტრუქციულ რეკომენდაციებს კარგად დასაბუთებული ფაქტების საფუძველზე. ინფორმაცია, რომელსაც გრძელვადიანი დამკვირვებლები ათავსებენ თავიანთ ანგარიშში, ძალზე მნიშვნელოვანი ელემენტია ისეთი რეკომენდაციების შემუშავებისათვის, რომლებიც დაეხმარება მშშ(ო)-ს მონაწილე სახელმწიფოებს თავიანთი ვალდებულებების შესრულებაში.

წინამდებარე სახელმძღვანელო, რომელიც მომზადებულია გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის, წარმოადგენს ერთგვარ დამატებას ODIHR-ის არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელოსათვის, რომელიც ამჟამად მე-5 რედაქციით (2005წ.) არის გამოცემული და ხელმისაწვდომია რვა ენაზე⁴. ეს სახელმძღვანელო მოიცავს ისეთ სიტუაციებს, რომლებსაც გრძელვადიანი დამკვირვებლები შეიძლება წააწყდნენ ველზე მუშაობისას დაკვირვების პროცესში ადმინისტრაციულ, მატერიალურ-ტექნიკურ და უსაფრთხოების საკითხებთან დაკავშირებით.

ODIHR-ის სხვა პუბლიკაციები⁵, რომლებშიც შემოთავაზებულია არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიათა წევრებისათვის დეტალური და სპეციალიზირებული მითითებები, ჩამოთვლილია ქვემოთ⁶:

3 მშშ(ო)-ს მონაწილე სახელმწიფოთა უმრავლესობა იმავდროულად არის ევროპის საბჭოს წევრი და, ამდენად, ეკისრება ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციით გათვალისწინებული ყველა ვალდებულება. გარდა ამისა, მშშ(ო)-ს მონაწილე სახელმწიფოთა უმრავლესობამ მოახდინა სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის რატიფიცირება, რომელიც პაქტიც არის გაერო-ს ფარგლებში მოქმედი ადამიანის უფლებათა ხელშეკრულება.

4 ალბანური, ინგლისური, ფრანგული, ქართული, რუმინული, რუსული, სერბული და უკრაინული.

5 ყველა ეს პუბლიკაცია ხელმისაწვდომია ODIHR-ის ვებ-გვერდზე (www.osce.org/odihr).

ქადაღდზე ნაბეჭდი ვერსიის შეკვეთა შესაძლებელია, თუ გაგზავნით წერილს ელექტრონული ფოსტით მისამართზე: publications@odihr.pl

6 სხვა უფრო კონკრეტული ინფორმაცია და ანალიზი ხელმისაწვდომია დოკუმენტებში, რომლებსაც ეწოდება „დემოკრატიული არჩევნების უფლების საერთაშორისო სტანდარტები და ვალდებულებები: დემოკრატიული არჩევნების საუკეთესო მეთოდის პრაქტიკული გზამკვლევი“ და „უფრო-ს მონაწილე სახელმწიფოებში არსებული დემოკრატიული არჩევნების ვალდებულებები: ანგარიში წინსვლის შესახებ“ (ხელმისაწვდომია ვებ-გვერდზე: www.osce.org/odihr).

- არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიების დროს მედიის ანალიზის გზამკვლევი (გამოიცვმა 2007 წელს);
- არჩევნებში ქალთა მონაწილეობის მონიტორინგის გზამკვლევი (2004წ.)
- არჩევნებისათვის სამართლებრივი სისტემის განხილვის გზამკვლევი (2001წ.);
- არჩევნების პროცესში ეროვნულ უმცირესობათა მონაწილეობის ხელშეწყობის გზამკვლევი (2001წ.); და
- საარჩევნო დავის გადაწყვეტა მშობიარეობის ტერიტორიაზე: არჩევნებთან დაკავშირებული დავის მონიტორინგის სისტემის სტანდარტთან მიმართებით (2000წ.).

1

საწყისი ინფორმაცია გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის

ამ თავში მოცემულია გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის მნიშვნელოვანი ინფორმაციის მიმოხილვა. მასში განმარტებულია მათი მთავარი მოვალეობები, ასხნილია, თუ რას უნდა ელოდნენ ქვეყანაში ჩასვლისას, მოცემულია ზოგადი სახელმძღვანელო პრინციპები იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა იმუშაონ გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა და გამოყოფილია მათი ქცევის ძირითადი წესები, რომლებიც მათთვის სავალდებულოა. შემდგომ თავებში განხილულია ეს საკითხები და მოცემულია უფრო კონკრეტული ინფორმაცია, რომელიც დაეხმარება გრძელვადიან დამკვირვებლებს მუშაობაში. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა კოსულტაცია უნდა გაიარონ გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორთან, თუკი მათ ეჭვი უჩნდებათ ან ჭირდებათ რჩევა ამა თუ იმ საკითხთან დაკავშირებით.

ა. გრძელვადიანი დამკვირვებლების პასუხისმგებლობის ზოგადი მიმოხილვა

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის განხორციელებისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეასრულონ შემდეგი მოვალეობები⁷:

- **საარჩევნო ადმინისტრაციის** მუშაობაზე დაკვირვება, შეფასება და ანგარიშგება მისი ეფექტიანობისა და მიუკერძოებლობის შესახებ წინასაარჩევნო პერიოდში, არჩევნების დღეს და არჩევნების შემდგომ პერიოდში;
- წინასაარჩევნო პოლიტიკურ გარემოსა და **სარჩევნო კამპანიის** ყველა ასპექტზე, მათ შორის, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა დაცვასა და სარჩევნო პროცესის ზეწოლისაგან თავისუფლებაზე დაკვირვება, შეფასება და ანგარიშგება;

⁷ ძირითადი ამოცანების ჩამონათვალი მოცემულია დანართებში ა და ბ. გრძელვადიან დამკვირვებლებს შეიძლება მოეთხოვოთ რიგი სხვა მოვალეობების შესრულება, არჩევნებზე დაკვირვების კონკრეტული მისიის სტრუქტურიდან გამომდინარე.

- საარჩევნო საჩივრების განხილვასთან დაკავშირებულ პროცედურებზე დაკვირვება, შეფასება და ანგარიშგება;
- ისეთ საკითხებზე დაკვირვება, შეფასება და ანგარიშგება, როგორცაა ქალების მონაწილეობა, ეროვნული უმცირესობების ჩართვა და ხელმისაწვდომობა ინვალიდი ამომრჩევლებისათვის;
- ადგილობრივი განაწილების გეგმის მომზადება მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის, რომლებიც იმუშაებენ მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე (AoR);
- ლოგისტიკური საკითხების მოგვარება მოკლევადიანი დამკვირვებლების განაწილებისათვის თავიანთ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე;
- რეგიონალური პოლიტიკური და საარჩევნო ბრიფინგებისა და დებრიფინგების გამართვა მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის; და
- პერსონალის, ფინანსური და მატერიალური რესურსების ეფექტიანი მართვა ODIHR-ის პროცედურებისა და მარეგულირებელი ნორმები შესაბამისად.

ბ. ორიენტაცია და ბრიფინგი

ქვეყანაში ჩამოსვლის შემდეგ, გრძელვადიანი დამკვირვებლები ერთ ან ორ დღეს გაატარებენ დედაქალაქში, არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სათაო ოფისში, სანამ მათ გაანაწილებენ მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიებზე. ამ პერიოდის განმავლობაში, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა განახორციელონ შემდეგი საქმიანობა:

- შეხვედენ ძირითად ჯგუფს და სხვა გრძელვადიან დამკვირვებლებს;
- გაიცნონ პარტნიორი გრძელვადიანი დამკვირვებლები და მიიღონ ინფორმაცია მათი დაქვემდებარებული ტერიტორიის შესახებ;
- გაეცნონ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სამუშაო გეგმას, პრორიტეტებსა და განრიგს;
- მიიღონ ყოველსმომცველი ინფორმაცია არჩევნების საერთო კონტექსტის, სამართლებრივი სისტემის, საარჩევნო სისტემის, პოლიტიკური სიტუაციის, მედია გარემოსა და უმცირესობებისა და გენდერული საკითხების შესახებ;
- მიიღონ საინფორმაციო პაკეტი დამატებითი ინფორმაციითა და დოკუმენტებით;
- გაიარონ ინსტრუქტაჟი ანგარიშგებისა და იმ ადმინისტრაციული ამო-

ცანების შესახებ, რომლებზეც პასუხისმგებელი არიან გრძელვადიანი დამკვირვებლები;

- მიიღონ სამუშაოსთან დაკავშირებული თანხა და აღჭურვილობა; და
- გაიარონ უსაფრთხოების ბრიფინგი.

გრძელვადიანი დამკვირვებლები განაწილდებიან მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიებზე მას შემდეგ, რაც გაიფიქრებენ ბრიფინგს დედაქალაქში. არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის პერსონალი დაჯავშნის მათ დროებით საცხოვრებელს შესაბამის ტერიტორიებზე და მოავგარებს მათი მგზავრობის საკითხებს. კონკრეტული საკითხების მოგვარება დამოკიდებულია სხვადასხვა მისიებზე, თუმცა გრძელვადიანი დამკვირვებლები მიიღებენ შესაბამის ინფორმაციას.

ბ. განაწილება, ლოგისტიკა და საოპერაციო რესურსები

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია მოავგარებს თითოეული გრძელვადიანი დამკვირვებლის აკრედიტაციის საბუთის საკითხს ადგილობრივ მთავრობასთან. შეძლებისდაგვარად, გრძელვადიანი დამკვირვებლები აკრედიტაციას მიიღებენ მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე განაწილებამდე. ჩვეულებრივ, არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია უზრუნველყოფს გრძელვადიან დამკვირვებლებს საფიზიკო ბარათებითაც.

გრძელვადიანი დამკვირვებლები მუშაობენ ორ-კაციან ჯგუფებად და, როგორც წესი, თითოეული ჯგუფი შედგება მშტო-ს სხვადასხვა მონაწილე სახელმწიფოების მოქალაქეებისაგან. გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფები, შეძლებისდაგვარად, დაკომლექტებულია ერთი ქალისა და ერთი მამაკაცისაგან. ნათელია, რომ გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფების ეფექტიანი მუშაობისათვის, პარტნიორებმა უნდა დაამყარონ ურთერთმხარდაჭერი და პროფესიული ურთიერთობა. სირთულეების შესახებ ანგარიში დროულად უნდა წარედგინოს გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორს.

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ბიუჯეტი არ ითვალისწინებს თანხას გრძელვადიანი დამკვირვებლების **საოფისე ფართისათვის**. გრძელვადიანი დამკვირვებლები ასრულებენ გასვლით სამუშაოს. ამდენად, მათ უნდა შეარჩიონ ისეთი საცხოვრებელი, რომელიც შეიძლება გამოიყენონ ოფისად თავიანთ პერსონალთან ერთად და გამართონ იქ შეხვედრები. ხშირ შემთხვევაში, გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფები ირჩევენ საზიარო საცხოვრებელ ფართს, რომელსაც გააჩნია ერთი საერთო ოთახი ოფისისთვის; თუმცა, ეს ინდივიდუალური არჩევანია.

გრძელვადიანი დამკვირვებლების ყოველ ჯგუფს გადაეცემა **პორტა-**

ბელური კომპიუტერი და მობილური ტელეფონი. ხშირად, გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის მოსახერხებელია საკუთარი მობილური ტელეფონისა და კომპიუტერის ჩამოტანა. თუმცა, საკუთარი აღჭურვილობისათვის მათ უნდა თავად უზრუნველყონ დაზღვევა, რამდენადაც არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია ვერ აუნაზღაურებს გრძელვადიან დამკვირვებლებს ზარალს მათი პირადი აღჭურვილობის დაზიანების ან დაკარგვის შემთხვევაში.

(სურათის ქვეშ) დაკვირვების პროცესში დამკვირვებლებს ზოგჯერ შეიძლება მოუწიოთ ათასობით კილომეტრის გავლა, ხშირ შემთხვევაში მიუვალ ადგილებში. ასეთ შემთხვევას ჰქონდა ადგილი ქვემო ქართლში საქართველოში ჩატარებული 2006 წლის მუნიციპალური არჩევნების დროს, როდესაც ამ მანქანით შეუძლებელი გახდა შემდგომი გადაადგილება.

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია შეარჩევს **თარჯიმანს** და დაიქირავებს მას მოკლევადიანი ხელშეკრულებით (ყოველი ჯგუფი თვითონ გადააწვეტს, გაუგრძელოს ხელშეკრულება თარჯიმანს, თუ დაიქირავოს სხვა). არჩევნებზე დაკვირვება დამოკიდებულია მრავალი ადამიანის უნარ-ჩვევებსა და პროფესიულ მომზადებაზე და, მიუხედავად იმისა, რომ ენის ცოდნა სასარგებლოა, ბევრი დამკვირვებელი ვერ შეძლებს სრულყოფილად ისაუბროს მიმღები ქვეყნის ენაზე. თარჯიმანმა კარგად უნდა იცოდეს ინგლისური ენა და უნდა გააჩნდეს პირადი თვისებები, რომლებიც აუცილებელია იმისათვის, რომ პროფესიონალურად წარადგინოს გრძელვადიანი დამკვირვებლები სხვადასხვა შეხვედრებზე. გარდა ამისა, თარჯიმანი შეასრულებს გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფის ადგილობრივი ასისტენტის ფუნქციასაც და, იდეალურ შემთხვევაში, იგი კარგად უნდა იცნობდეს შესაბამის ტერიტორიას და პოლიტიკურ ვითარებას მთლიანობაში. თარჯიმანმა უნდა იმუშავოს გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფთან მთელი პერიოდის განმავლობაში და, აუცილებლობის შემთხვევაში, მან უნდა შეძლოს გვიანობამდე მუშაობაც. სასურველია, რომ თარჯიმანს შეეძლოს წერილობითი მასალის თარგმნა და კომპიუტერთან მუშაობა როგორც ინგლისურ, ისე ადგილობრივ ენაზე.

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია ასევე უზრუნველყოფს გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფს **მძღოლით**, რომელსაც დაიქირავებს მოკლევადიანი ხელშეკრულების საფუძველზე (ყოველი ჯგუფი თვითონ გადააწვეტს, გაუგრძელოს ხელშეკრულება მძღოლს, თუ დაიქირავოს სხვა). გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფის მძღოლი უნდა მართავდეს საკუთარ მანქანას. მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ მძღოლის გამოცდილება, სანდოობა და კომპეტენტურობა, არამედ მისი ავტომობილის ზოგადი მდგომარეობა, საიმედოობა და უსაფრთხოების პირობები. გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა დარწმუნდნენ, რომ მათ მძღოლს გააჩნია მართვის

უფლება და დაზღვევა. მძღოლისთვის გადახდილი ანაზღაურება მოიცავს მანქანით სარგებლობასაც. მათ ასევე აუნაზღაურებთ საწვავის საფასურიც. სასურველია, რომ მძღოლმა გარკვეულ დონეზე იცოდეს ინგლისური ენა და ჰქონდეს მობილური ტელეფონი.

ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ როგორც თარჯიმანის, ისე მძღოლის ქცევა უნდა იყოს ობიექტური და ნეიტრალური. არჩევნებზე დაკვირვება მიუკერძოებელი საქმიანობაა. მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივად დაქირავებული პერსონალი უფლებამოსილია ჰქონდეს პირადი აზრი, მათ აქტიურად არ უნდა დაუჭირონ მხარი და ღიად არ უნდა მიაკუთვნონ თავიანთი თავი რომელიმე პოლიტიკურ პარტიას ან კანდიდატს იმ პერიოდში, როდესაც ისინი არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასთან თანამშრომლობენ.

გრძელვადიანი დამკვირვებლები უზრუნველყოფილი არიან **თანხებით** თავიანთი უფლებამოსილების განხორციელებასთან დაკავშირებული ხარჯების დასაფარად. ნებადართული ხარჯები, ჩვეულებრივ, მოიცავს თარჯიმანისა და მძღოლის ხელფასს, საოფისე მარაგების შეძენას, ოფიციალური სატელეფონო კომუნიკაციის ხარჯებსა და სხვა ხარჯებს, რომლებიც დამტკიცებულია სათაო ოფისის ფინანსური თანამშრომლის მიერ.⁸ ყოველი გრძელვადიანი დამკვირვებელი ფარავს თავისი საცხოვრებელის, კვებისა და გაუთვალისწინებელ ხარჯებს იმ თანხიდან, რომელსაც მას გამოუყოფს საკუთარი მთავრობა. არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია ფარავს მხოლოდ დამატებით ხარჯებს ქვეყნის შიგნით მოგზაურობისა და განსახლებისათვის, როდესაც გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა დაესწონ შუალედურ ბრიფინგებს დედაქალაქში ან იმ შემთხვევაში, თუ აუცილებელია ღამის გათევა მათი დაქვემდებარებული ტერიტორიის ფარგლებში მოშორებით განლაგებულ ადგილას. *ღამის გასათევი ხარჯები უნდა დამტკიცდეს წინასწარ.*

სასურველია, რომ გრძელვადიანი დამკვირვებლები გაეცნონ მათი დამხმარე პერსონალის ხელშეკრულებებს. გრძელვადიანი დამკვირვებლები პასუხისმგებელი არიან მათი ასისტენტების სამუშაო სათებისა და სამგზავრო ხარჯების ზუსტ ანგარიშგებაზე და, მეორეს მხრივ, დამატებითი ან გაუთვალისწინებელი სამუშაო საათების ზუსტ ანაზღაურებაზე.

დ. უსაფრთხოება

ODIHR-ი ძალზე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს თავისი პერსონალის უსაფრთხოებას. გრძელვადიანი დამკვირვებლები და მათი ასისტენტები არ

8 დეტალური ინფორმაცია ფინანსური მართვის შესახებ მოცემულია მე-5 თავში.

უნდა აღმოჩნდნენ გაუმართლებელი რისკის წინაშე და მათ თავი უნდა აარიდონ ისეთ მოვლენებს, რომელთა მსვლელობისას შეიძლება აღმოჩნდნენ ძალადობის ან საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევის სიტუაციაში. არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია მიაწვდის გრძელვადიან დამკვირვებლებს ინფორმაციას ქვეყანაში უსაფრთხოების სიტუაციისა და იმ კონკრეტული საშიშროებების შესახებ, რომელთაც მათ თავი უნდა აარიდონ.

არჩევნებზე დაკვირვება სამოქალაქო საქმიანობაა. თუმცა, საეცებით შესაძლებელია, რომ არჩევნებზე დაკვირვება ხორციელდებოდეს კონფლიქტის შემდგომ პერიოდში, თუ შექმნილია სათანადო უსაფრთხო გარემო, რომელშიც დამკვირვებლებსა და ექსპერტებს შეუძლიათ მუშაობა და ასევე შესაბამისი უსაფრთხო გარემო ჯეროვანი არჩევნების ჩასატარებლად. არჩევნებზე დაკვირვება კარგავს თავის ფასეულობას, თუკი ის ხორციელდება უსაფრთხოების მკაცრი მარეგულირებელი ნორმების პირობებში, მათ შორის, შეიარაღებული დაცვით.

გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა დაიცვან უსაფრთხოების ისეთივე წესები, როგორც მისაღებია მათ სამშობლოში ან ნებისმიერ სხვა ქვეყანაში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც პოსტ-კონფლიქტურ ან პოტენციურად არასტაბილურ სიტუაციაში შემოდებულია უსაფრთხოების დამატებითი წესები. თუმცა, მათ უნდა ახსოვდეთ, რომ სიტუაცია უსაფრთხოების თვალსაზრისით შეიძლება ნებისმიერ მომენტში შეიცვალოს, განსაკუთრებით დაძაბულ საარჩევნო ატმოსფეროში და მათ უნდა დაიცვან უსაფრთხოების სახელმძღვანელო პრინციპები, მიღებული არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სათაო ოფისის მიერ.

საზოგადოდ, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა

- დაუყოვნებლივ აცნობონ სათაო ოფისს თავიანთი საკონტაქტო ინფორმაცია და მისი ნებისმიერი ცვლილება;
- მუდმივად ჰქონდეთ უშუალო კონტაქტი გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორთან, უკიდურეს შემთხვევაში, კვირაში ორჯერ ან ინსტრუქციის შესაბამისად;
- დარწმუნდნენ იმაში, რომ მათმა პარტნიორმა იცის მათი ადგილსამყოფელის შესახებ;
- მუდმივად თან იქონიონ პასპორტი და სააკრედიტაციო დოკუმენტი;
- მუდმივად თან იქონიონ სათაო ოფისის პერსონალის საკონტაქტო ნომრები და ადგილობრივი საგანგებო სამსახურების ნომრები და იცოდნენ, სად მდებარეობს ადგილობრივი საავადმყოფო და პოლიცია;

- დარწმუნდნენ, რომ სათაო ოფისის თანამშრომლებმა იციან მათი ჯან-მრთელობის პრობლემების შესახებ, რაც მათ შეიძლება წამოეჭრათ საგანგებო ვითარებაში;
- შეადგინონ თავიანთი ადგილსამყოფელიდან მოშორებით მდებარე ადგილებში განსახორციელებელი ვიზიტების განრიგი და მიაწოდონ ასლი სათაო ოფისს, რათა მიიღონ წინასწარი დადასტურება ღამის თევისათვის;
- საიმედოდ შეინახონ ფული, რომელიც თან აქვთ და ისარგებლონ ვალუტის გაცვლის მხოლოდ ოფიციალური პუნქტებით;
- დაკვირვებით შეარჩიონ სოციალური საქმიანობა და მოიქცნენ პროფესიონალურად ნებისმიერ სიტუაციაში;
- ეწვიონ ადგილობრივი პოლიციის უფროსს და მიაწოდონ მას ინფორმაცია გრძელვადიანი დამკვირვებლების ადგილსამყოფელისა და ზოგადი საქმიანობისა და მოკლევადიანი დამკვირვებლების მოსალოდნელი ჩამოსვლის შესახებ, რაც შეიძლება ძალზედ სასარგებლო იყოს, თუკი გარკვეულ ეტაპზე წამოიჭრება პოლიციასთან დაკავშირების აუცილებლობა.

ერთ-ერთი ყველაზე დიდი საშიშროება, რომელსაც შეიძლება გრძელვადიანი დამკვირვებლები წააწყდნენ, მოსალოდნელია გზებზე. ბევრ ქვეყანაში საავტომობილო გზების მდგომარეობა შეიძლება ძალზედ ცუდი იყოს, განსაკუთრებით დედაქალაქიდან მოშორებულ რეგიონებში. დამით მანქანის მართვა საჭიროებს დამატებით ყურადღებას და, ზოგ შემთხვევაში, არ არის სასურველი. თითოეული გრძელვადიანი დამკვირვებელი პასუხისმგებელია იმაზე, რომ მისმა მძღოლმა მართოს ავტომანქანა უსაფრთხოდ და დაემორჩილოს ადგილობრივ წესებსა და სიჩქარის შეზღუდვას. ეშთო-ს პოლიტიკა მოითხოვს ყველა მძღოლისა და მგზავრისაგან, რომ მუდმივად ჰქონდეთ შეკრული უსაფრთხოების ღვედები და ავტომანქანის შუქები ანთებული. ზამთრის საბურავები და/ან ჯაჭვები ყოველთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს.

მ. ODIHR-ის დამკვირვებლების ქცევის კოდექსი

ყველა დამკვირვებელი უნდა დემორჩილოს ODIHR-ის ქცევის კოდექსს. კოდექსის დრღვევის შემთხვევაში, დამკვირვებლებს ჩამოერთმევათ აკრედიტაცია და მოხდება მათი რეპატრაცია არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის დასრულებამდე. მიუხედავად იმისა, რომ ქცევის კოდექსის ზოგიერთი ასპექტი ეხება უშუალოდ მოკლევადიან დამკვირვებლებს, კოდექსის პირობები სავალდებულოა ყველა დამკვირვებლისათ-

ვის, მთ შორის გრძელვადიანი დამკვირვებლებისა და ძირითადი ჯგუფის წევრებისათვის.

**ODIHR-ის დამკვირვებლების
ქცევის კოდექსი**

დამკვირვებლებმა უნდა დაიცვან მკაცრი მიუკერძოებლობა თავიანთი საქმიანობის განხორციელებისას და, არც ერთ შემთხვევაში, სახალხოდ არ უნდა გამოამჟღავნონ თავიანთი დამოკიდებულება ეროვნული ოფიციალური პირების, პოლიტიკური პარტიების, კანდიდატების ან გარკვეული საკითხების მიმართ, რომლებიც დაკავშირებულია არჩევნების პროცესთან.

დამკვირვებლებმა უნდა შეასრულონ თავიანთი მოვალეობები ისე, რომ თავს არავის მოახვიონ საკუთარი აზრი და არ ჩაერიონ არჩევნების პროცესში. დამკვირვებლები უფლებამოსლინი არიან წამოჭრან რაიმე საკითხი საარჩევნო მოხელეების წინაშე და შეატყობინონ მათ დარღვევების შესახებ, მაგრამ მათ არ უნდა გასცენ ინსტრუქციები ან განკარგულებები საკუთარი გადაწყვეტილების საფუძველზე.

დამკვირვებლები განაგრძობენ თავიანთი მოვალეობის შესრულებას არჩევნების დღეს, ახორციელებენ დაკვირვებას ხმების დათვლის პროცესზე და, სათანადო ინსტრუქციის შემთხვევაში, შეჯამების შემდეგ ეტაპზეც.

დამკვირვებლები აკეთებენ დასკვნებს საკუთარი დაკვირვების ან ნათელი და დამაჯერებელი ფაქტებისა და მტკიცებულებების საფუძველზე.

დამკვირვებლები არ აკეთებენ რაიმე კომენტარს მედიის წინაშე არჩევნების პროცესის ან თავიანთი დაკვირვებების შესახებ. ნებისმიერი კომენტარი, რომელსაც დამკვირვებლები გააკეთებენ მედიის წინაშე, შეზღუდული იქნება სადამკვირვებლო მისიისა და დამკვირვებლის როლის შესახებ ზოგადი ინფორმაციით.

დამკვირვებლები არ უნდა აღმოჩნდნენ არასათანადო ან გაუპართლებელი რისკის წინაშე. ყოველი დამკვირვებლის პირადი უსაფრთხოება ნებისმიერ სხვა მოსაზრებაზე მნიშვნელოვანია.

დამკვირვებლებმა თან უნდა იქონიონ ნებისმიერი საიდენტიფიკაციო დოკუმენტი, რომელიც დაწესებულია მიმღები მთავრობის ან საარჩევნო კომისიის მიერ და, მოთხოვნის შემთხვევაში, უნდა წარუდგინონ ნებისმიერ ოფიციალურ პირს.

დამკვირვებლებმა უნდა დაიცვან ყველა ეროვნული კანონი და მარეგულირებელი ნორმები.

დამკვირვებლებმა ნებისმიერ დროს უნდა გამოამჟღავნონ გონივრულობა და პროფესიონალიზმი.

დამკვირვებლები უნდა დაესწრონ მისიის ყველა ბრიფინგსა და დებრიფინგს და დაემორჩილონ სამუშაოს განაწილების გეგმასა და OSCE/ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ყველა სხვა ინსტრუქციას.

გარდა ამისა, ეშუაშტო-ს პოლიტიკის თანახმად, გრძელვადიანი დამკვირვებლებისა და არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ყველა სხვა თანამშრომლისათვის აკრძალულია ძალადობისა და დისკრიმინაციის ნებისმიერი ფორმით გამოვლენა ან ამგვარ პროცესებში ჩარევა ნებისმიერ საფუძველზე. ადგილობრივი გარემოებებიდან გამომდინარე, არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ შეიძლება შეიმუშაოს ქცევის დამატებითი ან განსხვავებული წესები. მიმდებ ქვეყანაში ყოფნისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ მათმა საქმიანობამ და ქცევამ არ შელახოს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის რეპუტაცია, როგორც ობიექტური, დამოუკიდებელი, პროფესიონალური და მიუკერძოებელი.

3. სხვა ზოგადი სახელმძღვანელო პრინციპები გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის

ქცევის კოდექსის გარდა, არსებობს კიდევ ზოგადი სახელმძღვანელო პრინციპები, რომლებსაც უნდა დაემორჩილონ გრძელვადიანი დამკვირვებლები:

- გრძელვადიანი დამკვირვებლების ანგარიში უნდა მოიცავდეს როგორც დადებით განვითარებას, ისე დარღვევებსა და უზუსტობებს და უნდა ემყარებოდეს აზრთა წარმომადგენლობით რაოდენობას. სერიოზული დარღვევების შემთხვევაში, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა ყურადღებით უნდ გამოიძიონ გარემოებები. ანგარიშგებისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა წარადგინონ რეალური მტკიცებულება და დამადასტურებელი მონაცემები, ჩვენება ან, შეძლებისდაგვარად, დოკუმენტების ასლები. გრძელვადიანი დამკვირვებლების ანგარიშში მკაფიოდ უნდა იყოს გამოიჯნული მათი რეალური დაკვირვება და ის ინფორმაცია, რომელსაც მათ აწვდიან;
- თუკი გრძელვადიან დამკვირვებლებს სურთ დეტალურად შეისწავლონ ოფიციალური დოკუმენტები, ეს ყოველთვის უნდა გაკეთდეს უფლებამოსილი პირის თანდასწრებით, წინასწარი ნებართვის საფუძველზე. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა არასოდეს არ უნდა მოაწერონ ხელი ოფიციალურ დოკუმენტს ან განცხადებას;
- გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა არ უნდა გაავრცელონ რაიმე სახის

ბროშურები, პამფლეტები ან სხვა წერილობითი მასალები, რომლებიც არ არის სპეციალურად დამოწმებული მისიის ხელმძღვანელის მიერ;

- არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიაში მუშაობისას, გრძელვადიანი დამკვირვებლები არ უნდა ჩაერთონ რაიმე სახის საქმიან ურთოერთობაში ან განახორციელონ წინასწარი ან მიმდინარე პროფესიონალური საქმიანობა მიმღებ ქვეყანაში;
- გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაიარონ კონსულტაცია გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორთან ნებისმიერი საჩუქრის მიღებამდე.

2

გრძელვადიანი დამკვირვებლების როლი არჩევნებზე დაკვირვებისას

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ძირითადი ფუნქცია მდგომარეობს იმაში, რომ შეაფასოს, თუ რამდენად შეესაბამება არჩევნების პროცესი ეშთო-ს ვალდებულებებსა და დემოკრატიული არჩევნების სხვა საერთაშორისო სტანდარტებსა და ადგილობრივ კანონმდებლობას. ისევე, როგორც არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის პერსონალი თვალყურს ადევნებს არჩევნებთან დაკავშირებულ ყველა საკითხს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სათაო ოფისიდან, გრძელვადიანი დამკვირვებლები თვალყურს ადევნებენ და აფასებენ იმავე საკითხებს რეგიონალური გადმოსახედიდან. შემდგომ ნაწილებში მოცემულია ზოგადი მითითებები და აღწერილია ძირითადი საკითხები და დაწესებულებები, რომლებიც გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეაფასონ მათი დაქვემდებარებული ტერიტორიის ფარგლებში. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა შემდგომი მითითებებისათვის უნდა მიმართონ *არჩევნებზე სადამკვირვებლო სახელმძღვანელოს*, რათა შეაფასონ არჩევნების პროცესი მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე.

ა. კონტაქტების დამყარება

გრძელვადიანი დამკვირვებლების მუშაობის ეფექტიანობა დამოკიდებულია მათ შესაძლებლობაზე, განაწილებისთანავე დაამყარონ კარგი საქმიანი ურთიერთობა. გრძელვადიანი დამკვირვებლის კონტაქტები უნდა მოიცავდეს საარჩევნო კომისიებს, ადგილობრივ თანამდებობის პირებს, პოლიტიკურ პარტიებს, კანდიდატებსა და მათ წარმომადგენლებს, მედიის წარმომადგენლებსა და ჟურნალისტებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და ქალთა და ეროვნულ უმცირესობათა ჯგუფების წარმომადგენლებს. ჩასვლისთანავე, გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა შეხვდნენ ყველაზე მაღალი დონის ადგილობრივ თანამდებობის პირებს, მაგალითად, მერს ან გუბერნატორს, მიაწოდონ მათ ინფორმაცია თავიანთი ადგილსამყოფელის, მანდატისა და საქმიანობის შესახებ; თუმცა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა არ უნდა სთხოვონ მათ დახმარება

ლოგისტიკური საკითხების მოგვარებაში ან მიიღონ მათი მხრიდან შემოთავაზება დახმარების შესახებ. გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა შეხვდნენ მრავალ სხვადასხვა წარმომადგენელს, მათ შორის, პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებსაც. ისინი არ უნდა ხვდებოდნენ მხოლოდ სამთავრობო პარტიას/კოალიციას ან მხოლოდ ოპოზიციას.

სავარაუდოდ, ყველა წარმომადგენელი, რომელსაც შეხვდება გრძელვადიანი დამკვირვებელი, გაუზიარებს მას სუბიექტურ მოსაზრებას არჩევნების შესახებ. იმისათვის, რომ ეს შთაბეჭდილებები განიხილონ პერსპექტივაში, გრძელვადიანი დამკვირვებლები შეძლებისდაგვარად მეტი დაინტერესებული ჯგუფის წარმომადგენელს ან ექსპერტს უნდა გაესაუბრონ, რათა მოისმინონ ალტერნატიული მოსაზრებები და სხვა შეხედულებები. ეს შეიძლება იყოს ადგილობრივი ექსპერტი ან სოციალური ან პოლიტიკური ანალიტიკოსი, საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენელი, უნივერსიტეტის პროფესორი და სტუდენტური დაჯგუფების ლიდერი, ადამიანის უფლებათა დაცვის ორგანიზაციის, პროფკავშირის ან მუშათა ორგანიზაციის წარმომადგენელი ან სხვა გამოჩენილი საზოგადო მოღვაწე.

დანართებში მოცემულია ზოგიერთი ზოგადი რჩევა იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ უნდა დაამყარონ გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა ურთიერთობა თავიანთ პირველად თანამოსაუბრეებთან. შეკითხვები, რომლებიც შემოთავაზებულია დანართებში, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც მითითება ყველაზე აქტუალურ მომენტებზე. ყველა ცალკეული ქვეყნისა და/ან რეგიონის უნიკალური გარემო აუცილებლად გათვალისწინებული უნდა იყოს.

არჩევნებზე დაკვირვების ადგილობრივი ორგანიზაციები ძალზე მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ. მათთან კარგი საქმიანი ურთიერთობის დამყარება და რეგულარული კონტაქტი ძალზედ მნიშვნელოვანია. არჩევნებზე დაკვირვების დამოუკიდებელ ადგილობრივ ორგანიზაციებს შეუძლიათ ძალზე ფასეული ინფორმაციის მოწოდება. თუმცა, ასევე მნიშვნელოვანია, გრძელვადიან დამკვირვებლებს ახსოვდეთ, რომ არჩევნებზე ადგილობრივი დაკვირვება გამიჯნული უნდა იყოს არჩევნებზე საერთაშორისო დაკვირვებისაგან; ყოველთვის უნდა არსებობდეს მკაფიო ზღვარი არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიასა და არჩევნებზე სადამკვირვებლო ადგილობრივ ჯგუფებს შორის.

ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიები და ემპო-ს შესაბამისი პერიფერიული ოფისების (სადაც ეს არსებობს) გრძელვადიანი დამკვირვებლები მოქმედებენ თავიანთი განსხვავებული და კონკრეტული მანდატების შესაბამისად. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა ამ განსხვავებულზე ხასიათით უნდა მიუთითონ ხელისუფლებას. ემპო-ს პერიფერიული

ოფისები შეიძლება იყოს ცოდნის, გამოცდილებისა და რჩევის ძალზე ფასეული წყარო ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიისათვის. ზოგიერთ ქვეყანაში, სადაც ფუნქციონირებს ემსო-ს პერიფერიული ოფისები, გრძელვადიანი დამკვირვებლები შეიძლება შეხედნენ ემსო-ს პერიფერიული ოფისები პერსონალს და სასურველია, რომ დაამყარონ მათთან კარგი ურთიერთობა.

ბ. საარჩევნო ადმინისტრაცია

ხშირ შემთხვევაში, ემსო-ს რეგიონებში არჩევნებს ხელმძღვანელობს საარჩევნო კომისიები⁹. საზოგადოდ, საარჩევნო კომისიებს საკმარისად ფართო ძალაუფლება გააჩნიათ იმისათვის, რომ განახორციელონ და სისრულეში მოიყვანონ საარჩევნო კანონმდებლობა. ისინი პასუხისმგებელი არიან არჩევნების ტექნიკურ მომზადებაზე. მათი ეფექტიანობა მთავარი ელემენტია იმისათვის, რომ არჩევნების პროცესი შეესაბამებოდეს ემსო-ს ვალდებულებებსა და დემოკრატიული არჩევნების სხვა საერთაშორისო სტანდარტებს. ამდენად, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა საკმაოდ დიდი დრო უნდა დაუთმონ ადგილობრივ დონეზე არჩევნების ადმინისტრირების შეფასებას.

არჩევნების ადმინისტრირების შეფასების შესახებ დამატებითი ინფორმაციისათვის გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მიმართონ *არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელოს*.

სარჩევნო კომისიების ფორმირება განსხვავებულად ხდება სხვადასხვა ქვეყანაში. ემსო-ს ტერიტორიაზე, საარჩევნო კომისიები, ხშირ შემთხვევაში, სტრუქტურირებულია იერარქიულად, ცენტრალური საარჩევნო კომისიით, რომელიც პასუხისმგებელია მთლიანად არჩევნების მსვლელობაზე, რიგი მუნიციპალური და/ან რეგიონალური საარჩევნო კომისიებით და საუბნო საარჩევნო კომისიებით თითოეული საარჩევნო უბნისათვის. საარჩევნო კომისიაში შეიძლება შედიოდნენ პოლიტიკური პარტიების მიერ დანიშნული პირები ან წამყვანი სახელმწიფო დაწესებულებების წარმომადგენლები. ზოგჯერ, კომისიები შედგენილია მრავალპარტიული ფორმულის შესაბამისად, ზოგ შემთხვევაში კი ისინი შეიძლება იყოს პროფესიული და არაპარტიული.

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას გააჩნია პირველადი პასუხისმგებლობა, თვალყური ადევნოს საარჩევნო ადმინისტრაციის მუშაობას ეროვნულ დონეზე. რეგიონალური და/ან მუნიციპალური საარჩევნო კომი-

9 ემსო-ს რიგ მონაწილე სახელმწიფოებში, არჩევნების ჩატარების პასუხისმგებლობა ცენტრალურ დონეზე შეიძლება ეკისრებოდეს შინაგან საქმეთა სამინისტროსაც.

სიები ყველაზე მნიშვნელოვანი კონტაქტებია გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის არჩევნებზე დაკვირვების პროცესში; გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა დაამყარონ საქმიანი ურთიერთობა მათთან. გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა დაესწრონ საარჩევნო კომისიების შეხვედრებს შეძლებისდაგვარად ხშირად, რათა შეაფასონ მათი ტექნიკური მომზადების ეფექტიანობა და ის, თუ როგორ წყვეტენ ისინი წინააღმდეგობრივ საკითხებს. ასევე მნიშვნელოვანია იმის გაგება, თუ რამდენად იმსახურებს საარჩევნო კომისია პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების ნდობას და თუ არ იმსახურებს, რა არის ამის მიზეზი. გრძელვადიანი დამკვირვებლები ასევე უნდა შეეცადონ შეაფასონ წინასაარჩევნო მუშაობა ერთ-ერთი საარჩევნო უბნის კომისიის მაგალითზე.

გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეასრულონ მხოლოდ დამკვირვებლის როლი და არ გაუწიონ საარჩევნო ადმინისტრაციას კონსულტაცია ან დახმარება. თუმცა, გრძელვადიან დამკვირვებლებს შეუძლიათ დასვან შეკითხვა იმის შესახებ, თუ რატომ ხდება ამა თუ იმ საკითხის გადაჭრა კონკრეტული გზით ან რატომ არ არის დაცული საარჩევნო მარეგულირებელი ნორმები. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაითვალისწინონ, რომ ოფიციალური პირების მიერ დაშვებული შეცდომები შეიძლება იყოს მათი გამოუცდელობის ან კანონის არცოდნის შედეგი და არა პროცესის ერთიანობის დარღვევის თვითნებური განზრახვა.

საარჩევნო კომისიებთან შეხვედრისას, გრძელვადიანი დამკვირვებლების დამატებითი ამოცანა მდგომარეობს იმაში, რომ შეაგროვონ დამატებითი ინფორმაცია შედეგებისა და საარჩევნო უბნის ადგილმდებარეობის შესახებ, რათა შეძლონ ეფექტიანად დაგეგმონ მოკლევადიანი დამკვირვებლების განაწილება.

ბ. საჩივრები და სააპელაციო განცხადებები

საჩივრებისა და სააპელაციო განცხადებების განხილვის ეფექტიანი და მიუკერძოებელი პროცესი წარმოადგენს დემოკრატიული არჩევნების ძირითად არსს. მოქალაქეებს, კანდიდატებსა და პარტიებს უნდა ჰქონდეთ იმის უფლება, რომ მოითხოვონ სამართლიანობის აღდგენა, თუკი თვლიან, რომ მათი საარჩევნო უფლება ირღვევა. გარდა ამისა, უფლებაშეღახული პარტიისათვის არ იქნება საკმარისი, თუკი გადაწყვეტილება მის სასარგებლოდ იქნება მიღებული; გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს გამოტანილი, რათა მას აზრი ჰქონდეს არჩევნების კონტექსტში და ეფექტიანად აღსრულდეს. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა არჩევნებზე დაკვირვებისა და საჩივრებისა და სააპელაციო განცხადებების განხილვის პროცესის შეფასების შემდგომი მითითებებისათვის უნდა მიმართონ *ODIHR-ის არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელოს, არჩევნების*

სამართლებრივი სისტემის განხილვის სახელმძღვანელო პრინციპებს, და საარჩევნო დავის გადაწყვეტას მშობი-ს ტერიტორიაზე: არჩევნებთან დაკავშირებული დავის მონიტორინგის სტანდარტული სისტემის მიმართ.

სააპელაციო განცხადებები შეიძლება იყოს საარჩევნო პროცესის სადაო ელემენტი. მათი მნიშვნელობის გამო, ODIHR-ის პოლიტიკა მდგომარეობს იმაში, რომ დიდი ყურადღება მიექცეს საჩივრების განხილვის პროცესს. არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის იურისტი-ანალიტიკოსი უშუალოდ არის პასუხისმგებელი საჩივრებისა და სააპელაციო განცხადებების განხილვის პროცესზე თვალყურის დევნებაზე ეროვნულ დონეზე. გრძელვადიანი დამკვირვებლები თვალყურს ადევნებენ ამ პროცესს რეგიონალურ და მუნიციპალურ დონეზე.

საჩივრებისა და სააპელაციო განცხადებების განხილვის პროცედურები განსხვავდება ქვეყნების მიხედვით. ხშირ შემთხვევაში, მომჩივნების მიერ შეტანილი სააპელაციო განცხადებები განიხილება საარჩევნო კომისიაში და მხოლოდ მას შემდეგ მიდიან ისინი სასამართლოში. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეაფასონ ის, თუ რამდენად დამოუკიდებლად აღიქმება მართლმსაჯულება ზოგადად.

სააპელაციო განცხადებების შემთხვევაში, გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა შეეცადონ, მოიპოვონ საჩივრების **ოფიციალური** ასლი მომჩივნის ან საარჩევნო კომისიისაგან. გარდა ამისა, მათ უნდა მოისმინონ ორივე მხარის მოსაზრება საკითხთან დაკავშირებით. ისინი უნდა შეეცადონ, დაესწონ რეგიონალური საარჩევნო კომისიის სხდომებს, რომლებიც ეძღვნება საჩივრების განხილვასა და სასამართლო პროცესებს. მათ უნდა შეაფასონ, თუ რამდენად სამართლიანად, მიუკერძოებლად და დროულად ხდება საჩივრის განხილვა.

გრძელვადიან დამკვირვებლებს უნდა ახსოვდეთ, რომ მათი როლი შემოიფარგლება დაკვირვებით. თუკი ის მხარე, რომელიც თვლის, რომ მისი უფლებები ილახება, მიმართავს გრძელვადიან დამკვირვებლებს საჩივრით, მათ, შეძლებისდაგვარად, უნდა შეაგროვონ ყველა ხელმისაწვდომი მტკიცებულება და ჩააბარონ ანგარიში სათაო ოფისს, თუკი საჩივარი სერიოზული და კარგად დასაბუთებულია. თუმცა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა განუმარტონ ყველას, რომ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას არ გააჩნია იმის ძალაუფლება, რომ განიხილოს საჩივრები ან ჩაერიოს განხილვის პროცესში. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა დაარწმუნონ მომჩივნები, დაიცვან აპელაციასთან დაკავშირებული ადგილობრივი იურიდიული პროცედურა და შეტყობინონ მათ ყოველგვარი ცვლილების შესახებ. გრძელვადიანი დამკვირვებლების ამოცანაა, დააკვირდნენ, სწორად ხდება თუ არა პროცესის წარმართვა, არის თუ არა პროცესი სამართლიანი და ეფექტიანი და რა აზრის არიან პროცეს-

თან დაკავშირებით კანდიდატები და პოლიტიკური პარტიები. საბოლოო ჯამში, არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ უნდა შეაფასოს საჩივრებისა და სააპელაციო განცხადებების განხილვის პროცესი მთლიანობაში, იმ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, რომელსაც ის იღებს ქვეყანაში. ეს უნდა შესრულდეს ყველა გრძელვადიანი დამკვირვებლისა და ძირითადი ჯგუფის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე.

დ. ამომრჩეველთა სიები

ამომრჩეველთა სიები მნიშვნელოვანი ფაქტორია არჩევნების დღეს ამომრჩევლების კანონიერი საარჩევნო უფლების უზრუნველყოფისათვის. სწორად ამომრჩეველთა შედგენილი სიები ხელს უწყობს საარჩევნო თაღლითობის, როგორცაა ხმის მრავალჯერადი მიცემა, ან ხმის მიცემა გარდაცვლილი ან რეგიონიდან გადასული ადამიანების სახელით, თავიდან აცილებას. ხმის უფლების მქონე ამომრჩევლების რაოდენობის აღრიცხვით, ამომრჩეველთა სიები ხდება შედარების პირველადი წყარო დაბეჭდილი და გამოყენებული ბიულეტენების დათვლისას. ამდენად, ამომრჩეველთა სიების ხარისხის შეფასება არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ძალზე მნიშვნელოვანი ამოცანაა. მიუხედავად იმისა, რომ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია, ხშირ შემთხვევაში, ძალზე გვიან ჩამოდის ქვეყანაში იმისათვის, რომ თვალყური ადევნოს ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესს, მას მაინც შეუძლია შეამოწმოს სიები და გააკეთოს პროცესის ზოგადი შეფასება. ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესის შეფასების შესახებ შემდგომი მითითებებისათვის, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მიმართონ *არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელოს*¹⁰.

ამომრჩეველთა ზუსტი სიების მომზადება ერთ-ერთი ყველაზე რთული და წინააღმდეგობრივი ამოცანაა ნებისმიერი საარჩევნო ადმინისტრაციისათვის; ამომრჩეველთა სიების მდგომარეობა იშვითად არის იდეალური. მაგალითად, გარდაცვლილი ადამიანების სახელების ამოღება სიიდან, ხშირად, მათი გარდაცვალებიდან საკმაოდ დიდი ხნის შემდეგ ხდება. მრავალ ქვეყანაში საარჩევნო ადმინისტრაცია ვერ ახერხებს დროულ რეაგირებას მოვლენებზე და ამომრჩეველთა სიების განახლება არ ხდება სათანადოდ. პროცესი კიდევ უფრო რთულია ისეთ ქვეყნებში, სადაც ხმის უფლება ჯარისკაცებს, ლტოლვილებსა და კონკრეტული ქვეყნის მოქალაქეობის არმქონე პირებს ეძლევა არა ყოველ, არამედ ზოგიერთი არჩევნების შემთხვევაში, რაც მოითხოვს ამომრჩეველთა სიების მისად-

10 *არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელო* (ვარშავა: OSCE/ODIHR, 2005წ.), მე-5 რედაქცია, 41-ე–43-ე გვერდები. ODIHR-ი ამჟამად ამზადებს ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესზე დაკვირვების სახელმძღვანელოს.

აგებას სხვადასხვა ტიპის არჩევნებისათვის.

როგორც არ უნდა იყოს ამომრჩეველთა რეგისტრაციის ეროვნული პროცედურა, დემოკრატიული სისტემის ძირითადი ელემენტი მდგომარეობს იმაში, რომ ყველა ამომრჩეველი უნდა იყოს ავტომატურად რეგისტრირებული ან უნდა არსებობდეს რეგისტრაციის მარტივი და იოლი პროცედურა. სისტემა უნდა იყოს გამჭვირვალე, რათა მოქალაქეებს, პოლიტიკურ პარტიებს ან სხვებს შეეძლოთ ამომრჩეველთა სიების შემოწმება და მათი სიზუსტის შეფასება. ასევე უნდა არსებობდეს მარტივი და გავრცელებული სისტემა, სიებში შეცდომებისა და გამოტოვებების შესწორებისათვის.

ქვეყნის კანონმდებლობიდან გამომდინარე, ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესი შეიძლება იყოს *აქტიური* ან *პასიური*. აქტიურ სისტემაში, ამომრჩეველმა თავად უნდა მიიღოს ზომები იმისათვის, რომ მისი სახელი დარეგისტრირდეს ამომრჩეველთა სიაში. ქვეყნებში, სადაც ამომრჩეველთა რეგისტრაციის სისტემა პასიურია, ცალკეულ პირებს არ მოეთხოვებათ რაიმე ზომის მიღება; ამომრჩეველთა სიები ივსება მუნიციპალურ სისტემაში არსებული სამოქალაქო ჩანაწერების შესაბამისად.

თუმცა, რიგ მონაწილე სახელმწიფოებში, სამოქალაქო ჩანაწერების წარმოება სახელმწიფო დაწესებულებების, მაგალითად, იუსტიციის სამინისტროს რეგიონალური ოფისების სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საგანია. ხშირ შემთხვევაში, გამოყენებული პირველადი ჩანაწერები დაკავშირებულია პირის საცხოვრებელი ადგილის რეგისტრაციასთან. ზოგ შემთხვევაში, ადგილობრივი ადმინისტრაცია ახორციელებს ე.წ. „კარ-და-კარ“ რეგისტრაციის პროცესს. ასეთ შემთხვევებში, სასარგებლო იქნება, თუ გრძელვადიანი დამკვირვებლები შეაფასებენ რეესტრში ჩართვის კრიტერიუმებს. რიგ მონაწილე სახელმწიფოებში, კანონმდებლობა მოითხოვს, რომ მოქალაქეებმა დაარეგისტრირონ თავიანთი საცხოვრებელი ადგილი ადგილობრივ სტრუქტურებში (ხშირად ეს არის ადგილობრივი პოლიცია), როგორც კი გადავლენ საცხოვრებლად ახალ ადგილას და გააუქმონ რეგისტრაცია იქ, საიდანც გადავიდნენ.

ძირითად ჯგუფს, სახელდობრ კი, არჩევნების ანალიტიკოსს, ეკისრება ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესის ხარისხის შეფასების პირველადი პასუხისმგებლობა, მაგრამ ის ძირითადად ეყრდნობა იმ ინფორმაციას, რომელსაც მას ადგილიდან აწვდიან გრძელვადიანი დამკვირვებლები. გრძელვადიანი დამკვირვებლები გაეცნობიან ქვეყანაში მოქმედ სარეგისტრაციო პროცესზე მოკლე მიმოხილვას. მათ მოეთხოვებათ რეგონებსა და სარჩევნო უბნებში სიების შემოწმება, რათა დაადგინონ, თუ რამდენად დაცულია რეგისტრაციის აუცილებელი პროცედურები და არის თუ არა რაიმე საკულისხმო პრობლემა სიებთან დაკავშირებით.

გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეადარონ დარეგისტრირებული ამომრჩევლების რაოდენობა წინა არჩევნებზე აღნიშნულ რაოდენობას. თუკი განსხვავება მნიშვნელოვანია, მათ უნდა მოითხოვონ ინფორმაცია იმ გარემოებების შესახებ, რომლებსაც შეიძლება გამოეწვია ამგვარი განსხვავება.

რამდენადაც გარეშე ადამიანისათვის პრაქტიკულად შეუძლებელია დამოუკიდებლად შეაფასოს სიაში შეტანილი სახელების სიზუსტე, ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა დახმარებისათვის მიმართონ ადგილობრივ წარმომადგენლებს, მაგალითად კანდიდატებს, პოლიტიკურ პარტიებს, სამოქალაქო ლიდერებს ან სხვა პირებს, რათა მოისმინონ მათი შეხედულება სიების ხარისხის შესახებ. საჩივრები შეიძლება იყოს კომიკური (მაგ., „ჩემი მეზობლის პაპა ორი წლის წინ გარდაიცვალა, მაგრამ ჯერაც სიაშია“). თუკი პოლიტიკურ პარტიას ან სხვა პირს გააჩნია სერიოზული საფუძველი, რათა გრძელვადიანი დამკვირვებლების წინაშე გაასაჩივრონ სიების ხარისხთან დაკავშირებული საკითხი, მათ უნდა მოითხოვონ ამ საჩივრის კონკრეტული, დეტალური მტკიცებულება.

ამომრჩეველთა სიების დეტალური შემოწმების ერთ-ერთი ასპექტია რეგისტრაციის პროცესის გამჭვირვალობა. უმეტეს ქვეყნებში არსებობს ამომრჩეველთა სიების გამოქვეყნების მოთხოვნა. თუკი ასეთი მოთხოვნა არსებობს, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეამოწმონ, თუ რამდენად სრულდება ის. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია იმის შეფასება, თუ რამდენად შეუძლიათ სიებში შესწორების შეტანა მათ, ვისაც სურთ ამის გაკეთება და შესაძლებელია თუ არა გადაწყვეტილების გასაჩივრება.

ნებისმიერი მინიშნება იმის თაობაზე, რომ გარკვეული ამომრჩევლები, ან ამომრჩეველთა ჯგუფი სისტემატური ზეწოლის ქვეშ იმყოფებიან და მათ რეგისტრაციას განზრახ ეშლება ხელი, წარმოადგენს სერიოზულ წინააღმდეგობას საყოველთაო საარჩევნო უფლების აღსრულებისათვის. სიტუაცია კიდევ უფრო გართულებდა, თუ გაჩნდება იმის ვარაუდი, რომ არსებობს გარკვეული მოქალაქეების ან კონკრეტული თემების არჩევნებში მონაწილეობის უფლების დათრგუნვის წინასწარი გეგმა. ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ეროვნული უმცირესობების ჩართვას, მაგალითად, ბოშების თემის, მათ შორის, ამომრჩევლებთან საგანმანათლებლო მუშაობის ჩატარების გზით. ასევე შეიძლება წამოიჭრას ქალების, გადაადგილებული პირების, სამხედრო მოსამსახურეების ან საავადმყოფოს პაციენტების რეგისტრაციის საკითხიც. როდესაც ამგვარი პირობები თვალსაჩინო ხდება, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაარკვიონ, თუ რა სახის ძალისხმევა ხორციელდება იმ წინააღმდეგობების გადასაღლხად, რომლებიც ხელს უშლის საზოგადოებას პროცესში

მონაწილეობაში და არსებობს თუ არა რაიმე მტკიცებულება იმისა, რომ ამ ძალისხმევას მოჰყვება დადებითი ეფექტი.

მ. კანდიდატთა რეგისტრაცია

მოქალაქეთა უფლება წარადგინონ საკუთარი კანდიდატურა, დემოკრატიული საარჩევნო პროცესის ერთ-ერთი ფუნდამენტალური ელემენტია. ამდენად, არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ერთ-ერთი ამოცანაა, შეაფასოს, თუ რამდენად ღია, გამჭვირვალე, დისკრიმინაციისაგან თავისუფალი და სამართლიანია პარტიებისა და კანდიდატების რეგისტრაციის პროცესი. ხშირად, კანდიდატები და პარტიები რეგისტრირდებიან ეროვნულ დონეზე; ამგვარ შემთხვევებში, ძირითად პასუხისმგებლობას პროცესის შეფასებაზე იღებს ძირითადი ჯგუფი. სხვა შემთხვევებში, როდესაც პარტიები და კანდიდატები რეგისტრირდებიან რეგიონალურ ან ადგილობრივ დონეზე, პროცესის შეფასების პასუხისმგებლობა ეკისრებათ გრძელვადიან დამკვირვებლებს. მიუხედავად იმისა, რომ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია ყოველთვის არ ჩამოდის ქვეყანაში კანდიდატების რეგისტრაციის პროცესის დასრულებამდე, მაინც ძალზე მნიშვნელოვანია, პროცესისა და პროცესისადმი კანდიდატებისა და პოლიტიკური პარტიების დამოკიდებულების შეფასება. გრძელვადიანი დამკვირვებლების საწყისი ბრიფინგის განმავლობაში, ძირითადი ჯგუფი მიაწვდის მათ ინფორმაციას რეგისტრაციის პროცესისა და პოლიტიკური კონკურენტების შესახებ და მისცემს ინსტრუქციებს იმის შესახებ, თუ კონკრეტულად რომელ საკითხებს უნდა მიაქციონ განსაკუთრებული ყურადღება. გარდა ამისა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გადახედონ *არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელოს*,¹¹ რათა ნახონ მითითებები კანდიდატებისა და პოლიტიკური პარტიების რეგისტრაციის პროცესის შეფასების შესახებ.

პოტენციურ კანდიდატებს აგრეთვე მოეთხოვებათ წარადგინონ განაცხადი რეგისტრაციისათვის, რომელიც შეიძლება მრავალ სხვადასხვა ფორმას მოიცავდეს, მათ შორის, ხელმოწერილ დოკუმენტს, მხარდამჭერთა სიას, ფინანსურ დეპოზიტებს და/ან ფინანსურ და სხვა დეკლარაციებს. სარეგისტრაციო მოთხოვნები უნდა იყოს გასაგები და არ უნდა მოიცავდეს პოტენციურად დისკრიმინაციულ მოთხოვნებს, როგორცაა გადაჭარბებული დეპოზიტები ან სახელებისა და ხელმოწერების გაუმართლებლად დიდი რაოდენობა ელექტრონატის საშუალო მოცულობასთან შედარებით.

ძალზე მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, თუ რამდენად სამართლიანად ხორციელდება პროცესი და თანაბარია თუ არა პოლიტიკური პარ-

11 იქვე, 39-41-ე გვერდები.

ტიებისადმი დამოკიდებულება მათი განაცხადებისა და საბუთების განხილვისას. ზოგადი პრინციპის თანახმად, კანდიდატებს უარი არ უნდა ეთქვათ რეგისტრაციაზე მათ დოკუმენტებთან დაკავშირებული ტექნიკური პრობლემების გამო; ამის მაგივრად, მათ ოფიციალურად უნდა შეატყობინონ შეცდომების შესახებ და მისცენ საშუალება გაასწორონ ისინი.

კანდიდატობის გონივრული შეზღუდვა შეიძლება მოიცავდეს მინიმალურ ასაკობრივ ზღვარს ან მოთხოვნას იმის შესახებ, რომ კანდიდატი არჩევნებამდე გარკვეული დროის განმავლობაში ქვეყანაში უნდა ცხოვრობდეს. სახელმწიფო მოხელეებს არ აქვთ არჩევნებში მონაწილეობის მიღების უფლება, წინასწარ სამსახურის დატოვების გარეშე. შესაძლო ინტერესთა კონფლიქტის თავიდან აცილების ან უფლებამოსილებათა გამოჯენის უზრუნველყოფის მიზნით.

გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა შეხვდნენ საარჩევნო კომისიას და პოლიტიკურ პარტიებს რეგიონალურ დონეზე, რათა გადაამოწმონ ოფიციალურად დარეგისტრირებული კანდიდატებისა და/ან პარტიების სია და ინფორმაცია იმ კანდიდატების შესახებ, რომელთაც უარი ეთქვათ რეგისტრაციაზე. თუკი კანდიდატს უარი ეთქვა რეგისტრაციაზე, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაარკვიონ ამის მიზეზი. კარგი იქნება, თუ ის შეხვდება უარყოფილ კანდიდატს და მოისმენს მის აზრს პროცესის შესახებ. თუკი რომელიმე კანდიდატი გრძელვადიანი დამკვირვებლების დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე შეიტანს ოფიციალურ საჩივარს ან სააპელაციო განცხადებებს რეგისტრაციის პროცესთან დაკავშირებით, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა ყურადღებით უნდა ადევნონ თვალყური საჩივრის განხილვის პროცესს, დააკვირდეს, აქვს თუ არა ადგილი საკანონმდებლო ნორმების შერჩევით დაცვას, ან არსებობს თუ არ რაიმე მინიშნება უარყოფისათვის პოლიტიკური მოტივაციის არსებობაზე.

3. საარჩევნო კამპანია

გრძელვადიანი დამკვირვებლის მუშაობის ერთ-ერთი კომპონენტია წინასაარჩევნო კამპანიაზე დაკვირვების წარმოება. გარდა პარტიებთან, კანდიდატებთან შეხვედრისა და კამპანიის მოვლენებზე თვალყურის დევნებისა, გრძელვადიანი დამკვირვებლებს მოეთხოვებათ იმ ზოგადი პოლიტიკური გარემოს შეფასება, რომელშიც ხორციელდება კამპანია, კამპანიის ატმოსფეროსა და ხარისხის შეფასება და პოლიტიკურად მოტივირებული ნებისმიერი ძალადობის აქტის შესახებ ანგარიშგება. საარჩევნო კამპანიაზე დაკვირვების წარმოებასთან დაკავშირებული დამატებითი კონ-

სულტაციისათვის გრძელვადიან დამკვირვებლებს შეუძლიათ მიმართონ არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელოს¹².

სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა დაცვას ფუნდამენტური მნიშვნელობა აქვს კამპანიის პერიოდის დემოკრატიული ხასიათისათვის. ყველა მონაწილეს უნდა ჰქონდეს შეკრების, გაერთიანებისა და გამოხატვის თავისუფლება. ამდენად, მათ უნდა შეეძლოთ თავისუფლად გააგრძელონ თავიანთი კამპანიის შეტყობინებები და შეხვდნენ ელექტორატს ხელის შეშლისა და წინააღმდეგობების შექმნის გარეშე. დონე, რომელზეც კამპანიის პერიოდი უზრუნველყოფს თანაბარ პირობებს ყველა კანდიდატისათვის, სანდო მაჩვენებელია არჩევნების მთლიანი პროცესის შეფასებისათვის.

გრძელვადიანი დამკვირვებლები ყოველთვის უნდა შეხვდნენ მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე არსებული წამყვანი პარტიების ლიდერებსა და კანდიდატებს და იმდენ პარტიასა და კანდიდატს, რამდენიც საჭიროა სიტუაციის შეფასებისათვის. ამ შეხვედრების დროს, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა განუმარტონ მათ არჩევნებზე დამკვირვებლის როლი და არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მანდატი. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მოისმინონ კანდიდატთა აზრი საარჩევნო ადმინისტრაციისა და კამპანიის მსვლელობის შესახებ და საჩივრები ან სირთულეები, რომლებსაც ისინი აწყდებიან. გარდა ამისა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა განიხილონ ისეთი საკითხები, როგორცაა პარტიების პლატფორმები, კამპანიის სტრატეგია და მოსახლეობაში მათ მხარდამჭერთა ბაზა, რათა უფრო კარგად გაიაზრონ არჩევნების პროცესი კონტექსტში. ინფორმაციის მოპოვების შემოთავაზებული პუნქტები მოცემულია დანართში 2.

გარდა კანდიდატებთან და პარტიებთან შეხვედრისა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა თვალყური უნდა ადევნონ და დაესწონ იმდენ მოვლენას კამპანიის ფარგლებში, რამდენიც აუცილებელია შეფასებისათვის. მათ უნდა გაარკვიონ, შეხვედრით თუ არა პარტიებს რაიმე წინააღმდეგობა ან ხელის შეშლა კამპანიის ფარგლებში შეკრებებისა და თავყრილობების მოწყობის მცდელობისას. უმეტეს ქვეყნებში, კანდიდატებმა და პარტიებმა განცხადებით უნდა მიმართონ ადგილობრივ უწყებებს, რათა დაგეგმონ თავიანთი შეკრებები და სახალხო თავყრილობები. ეს მოთხოვნა, ჩვეულებრივ, დაკავშირებულია იმასთან, რომ მთავრობა პასუხისმგებელია საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვაზე. თუმცა, ამ კონტექსტში, ზოგადი წესი უნდა უზრუნველყოფდეს პარტიებისა და კანდიდატებისთვის კამპანიის ფარგლებში ჩასატარებელი ღონისძიებებისათვის დროისა და ადგილის შერჩევას თავისუფლებას. ნებისმიერი უარი საფუძვლიანად უნდა

12 იქვე, 45-ე-47-ე გვერდები.

იყოს განმარტებული და მიზეზი უნდა იყოს სერიოზული და აშკარა. გრძელვადიანი დამკვირვებლები ყურადღებით უნდა იყვნენ პოლიტიკური თავყრილობების ნებისმიერი გაუმართლებელი შეზღუდვის ან ფავორიტიზმის მიმართ, რომელიც მდგომარეობს გარკვეულ ადგილებში თავყრილობის ნებადართვაში მხოლოდ კონკრეტული პარტიებისა თუ კანდიდატებისათვის. თუკი პარტიებს ან კანდიდატებს უარს ეუბნებიან თავყრილობის გამართვის ნებართვაზე, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაარკვიონ ამის მიზეზი და შეაფასონ, თუ რამდენად გამართლებული ან უსაფუძვლო იყო ეს უარი. პოლიტიკურ თავყრილობებზე დასწრებისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა განსაზღვრონ, თუ რამდენად სათანადოდ მოქმედებენ უსაფრთხოების სამსახურები და, თუ ხდება ძალის გამოყენება, რამდენად პროპორციულად ხორციელდება ეს¹³. ისინი ასევე უნდა დააკვირდნენ იმას, თუ რამდენად წამქეზებლური ენით მიჰყავთ კანდიდატებს თავიანთი კამპანია. გრძელვადიანი დამკვირვებლები ყოველთვის უნდა იცავდნენ გონივრულ დისტანციას მოვლენათა ცენტრიდან და თავი უნდა აარიდონ სიტუაციებს, სადაც ისინი შეიძლება მცდარად დაუკავშირონ მოვლენას ან მის ორგანიზატორებს.

კამპანის ფარგლებში ძალადობის შემთხვევები განსაკუთრებულად საყურადღებოა არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიისათვის. არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ზოგადი პოზიცია მდგომარეობს იმაში, რომ დემოკრატიული არჩევნების პროცესში ძალადობას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს და რომ ნებისმიერი ძალადობა უნდა იგმოზოდეს. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა კამპანიის ფარგლებში მომხდარი ნებისმიერი ძალადობის შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა აცნობონ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სათაო ოფისს. ძალადობის შემთხვევაში, თითოეული გრძელვადიანი დამკვირვებლის უპირველესი ამოცანაა როგორც საკუთარი, ასევე თარჯიმნისა და მძღოლის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა არ უნდა დააყენონ თავიანთი თავი რისკის წინაშე ან დარჩნენ იმ ადგილას, სადაც მათ შეიძლება საფრთხე ემუქტრობოდათ. თუმცა, მას მერე რაც საშიშროება გაივლის, მათ უნდა მოაგროვონ მაქსიმალური ინფორმაცია შემთხვევის შესახებ, რათა გაარკვიონ, თუ ვინ არის მასზე პასუხისმგებელი. გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა გაესაუბრონ პოლიციასა და თვითმხილველებს, რათა აღადგინონ მომხდარის ნათელი სურათი.

ამასთან დაკავშირებული საკითხი, რომელიც ძალზე მნიშვნელოვანია დემოკრატიული არჩევნებისათვის, არის **დაშინებისაგან** თავისუფლება. გრძელვადიანი დამკვირვებლები ყურადღებით უნდა იყვნენ და შეატყო-

13 უფრო დეტალური ინფორმაციისათვის, იხ. *მშვიდობიანი თავშეყრის თავისუფლების სახელმძღვანელო* პრინციპები (ვარშავა: OSCE/ODIHR, 2007წ.), ნაწილი II.

ბინონ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას კანდიდატებზე, პარტიებზე ან ამომრჩევლებზე ზეწოლის ნებისმიერი მინიშნების შესახებ. უკიდურეს შემთხვევებში, დაშინება შეიძლება მოიცავდეს ძალადობას, დაკავებას, დაპატიმრებას ან საინფორმაციო საშუალებების დახურვას. დაშინების ზოგიერთი ფორმა უფრო დახვეწილია და, ამდენად, შეიძლება უფრო რთული იყოს მისი დამტკიცება. მაგალითად, ცალკეული პირები, ან მედია, რომელიც მხარს უჭერს გარკვეულ პარტიას ან კანდიდატს, შეიძლება გახდეს მოულოდნელი საგადასახადო აუდიტის ობიექტი წინასწარჩვენო კამპანიის მსვლელობისას. მაღაზიის მესაკუთრეები შეიძლება დაშინების გზით აიძულონ უარი თქვან მაღაზიაში კონკრეტული პარტიის ან კანდიდატის პლაკატების გამოფენაზე. მოქალაქეებს შეიძლება შეეშინდეთ სამსახურიდან განთავისუფლების ან სასწავლო დაწესებულებიდან გარიცხვის, კონკრეტული პარტიის ან კანდიდატის მხარდაჭერის გამო. გრძელვადიანი დამკვირვებლები ყურადღებით უნდა გაეცნონ დაშინების შესახებ შეტყობინებებს, რადგანაც ამას უშუალო გაგლეხა აქვს იმაზე, თუ რამდენად აკმაყოფილებს არჩევნები ეშთ(ო)-ს ვალდებულებებს. ინფორმაცია უნდა გადაეცეს მისიის სათაო ოფისს, რომელიც განსაზღვრავს, არის თუ არა ეს ეროვნული მოდელის ნაწილი, თუ უბრალოდ ცალკეული შემთხვევაა.

კიდევ ერთი ტენდენცია, რომელთანაც სიფრთხილე გემართებს, არის **საერთო რესურსების არასათანადო გამოყენება** კონკრეტული პარტიისა თუ კანდიდატის მხარდაჭერის მიზნით. კანონები, რომლებიც ეხება საერთო რესურსებსა და საჯარო მოხელეების მიერ კამპანიის წარმოებას, განსხვავებულია სხვადასხვა ქვეყნებში. პრაქტიკულად ყველა ქვეყანაში, თანამდებობის პირები პოულობენ გზას, როგორ გამოიყენონ თავიანთი თანამდებობრივი უპირატესობა, თუნდაც სახელის ცნობადობით, ოფიციალური საქმიანობის ტელევიზიით გაშუქებითა და ძალაუფლებასთან სიახლოვიდან გამომდინარე, მათი ცნობადობით.

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ ყურადღებით უნდა შეაფასოს, თუ რამდენად ხდება იმ უპირატესობებით სარგებლობა, რომელიც აჭარბებს კანონიერ ლიმიტებს ან ძირს უთხრის თანასწორობის ფუნდამენტურ პრინციპებს. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეატყობინონ სათაო ოფისს თანამდებობრივი უპირატესობების არასათანადო გამოყენების ნებისმიერი შემთხვევის შესახებ. აღნიშნული დარღვევები შეიძლება მოიცავდეს სამთავრობო ოფისის გამოყენებას პარტიის სათაო ოფისად, სახელმწიფო ავტომანქანებით ან სხვა სახელმწიფო საკუთრებით სარგებლობას კამპანიის მიზნებისათვის, სამთავრობო დაწესებულების შენობებში მხოლოდ თანამდებობების პირების პლაკატების გამოფენას, კამპანიის მიზნებისათვის სახელმწიფო საკუთრებაში მყოფი ადგილების პრეფერენციულ ხელმისაწვდომობას, საზოგადოებრივი მედიის მიკერძოებულობას თანამდებობის პირებისადმი, ზეწოლას სახ-

ელმწიფო მოხელეებზე თანამდებობის პირის პარტიისათვის მხარდჭერის აღმოჩენის მოთხოვნით ან იმის მოთხოვნას, რომ სახელმწიფო დაწესებულების თანამშრომლები, სტუდენტები და სკოლის მოსწავლეები დაესწრონ კამპანიის ფარგლებში გამართულ თავყრილობებს.

კამპანიის დაფინანსება კიდევ ერთი საყურადღებო საკითხია არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიისათვის. ზოგადად, კამპანიის დაფინანსების საკითხების შეფასება უფრო ძირითადი ჯგუფის ამოცანაა, ვიდრე გრძელვადიანი დამკვირვებლების. თუმცა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაითვალისწინონ კამპანიის დაფინანსებისა და ხარჯების გაწვევის წესები. მათ ყურადღება უნდა მიაქციონ იმას, თუ რა ზეგავლენას ახდენს კანდიდატებზე კამპანიის დაფინანსება და ხარჯების გაწვევის შეზღუდვა. მაგალითად, თუკი ხარჯის ზღვარი ძალზე დაბალია, ამან შეიძლება შეუძლებელი გახადოს კანდიდატისათვის მისი შეტყობინების გავრცელება. თუკი კანდიდატების კამპანიებს სახელმწიფო აფინანსებს, თანხის გადარიცხვის ნებისმიერმა შეყოვნებამ შეიძლება მნიშვნელოვანი ზეგავლენა იქონიოს ზოგიერთი კანდიდატის კამპანიაზე. გრძელვადიანი დამკვირვებლები ასევე ყურადღებით უნდა იყვნენ იმ კანდიდატების მიერ დადგენილი კანონიერი ხარჯების მნიშვნელოვანი გადაჭარბების, დაფინანსების წყაროების გახსნის მოთხოვნის დარღვევის ან თანხების ამომრჩეველებისათვის არასათანადო შეტყობინებების გადაცემის მიზნით გამოყენების მინიშნებების მიმართ. საზოგადოდ, კამპანიის დაფინანსება რთული საკითხია დაკვირვებისათვის, რამდენადაც მისი გახსნა, მოთხოვნის შემთხვევაში, არჩევნების დასრულების შემდეგ ხდება და შეიძლება რთული აღმოჩნდეს იმის გარკვევა, თუ რა თანხა დაიხარჯა კამპანიის წარმოებისათვის.

გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციონ ძირითად სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა ნებისმიერ დარღვევას კამპანიის ნაადრევი დაწყების თავიდან აცილების ნიადაგზე. მიუხედავად იმისა, რომ ძალზე მნიშვნელოვანია ყველა კანდიდატისათვის ოფიციალური კამპანიის დაწყების ერთნაირი განრიგის უზრუნველყოფა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ პოტენციური კანდიდატების გადაადგილებისა და გამოსატყვის უფლება უნდა შეიზღუდოს ოფიციალური კამპანიის პერიოდის დაწყებამდე. ეს პუნქტი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთ გარემოში, რომელიც ხასიათდება თანამდებობის პირების არასათანადო უპირატესობებით.

ზ. მედია

მედიის მონიტორინგი ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სტანდარტულ კომპონენტს წარმოადგენს, რომელიც აუცილებელია 1994 წლის ბუდაპეშტის სამიტის დოკუმენტში დასმული ამოცანის შეს-

რულებისათვის. არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მედიის ანალიტიკოსი პასუხისმგებელია ეროვნული ტელევიზიისა და მსხვილი ეროვნული გაზეთების მონიტორინგზე. გრძელვადიან დამკვირვებლებს შეიძლება დაევალოთ ადგილობრივი საინფორმაციო პროგრამების ჩაწერა მედიის ანალიტიკოსისათვის და რეგიონალური საინფორმაციო საშუალებების მიერ არჩევნების გაშუქების ზოგადი მეთვალყურეობა. მედიის მიერ არჩევნების გაშუქებაზე დაკვირვების უფრო დეტალური მითითებებისათვის გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მიმართონ *არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელოს*¹⁴ და *არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიების განმავლობაში მედიის ანალიზის სახელმძღვანელო პრინციპებს*.

გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა შეხვდნენ ადგილობრივი და რეგიონალური მედიის წარმომადგენლებს და გაეცნონ მათ შეხედულებას კამპანიისა და არჩევნებში მედიის როლის შესახებ. გრძელვადიანი დამკვირვებლები ყურადღებით უნდა იყვნენ იმ განსხვავებების მიმართ, რომელიც, სავარაუდოდ, ყოველთვის იქნება საზოგადოებრივი და კერძო მედიის შეხედულებებს შორის. სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ მედიას აკისრია კამპანიის დაბალანსებული და მიუკერძოებელი გაშუქების პასუხისმგებლობა. კერძო მედიამ უნდა უზრუნველყოს გონივრული გაშუქება და თანასწორი მოპყრობა, მაგრამ, თუკი ქვეყანაში არ არსებობს ეროვნული კანონი, რომელშიც ჩადებულია საწინააღმდეგო მოთხოვნა, კერძო მედიისათვის არ არის უჩვეულო კონკრეტულ პარტიასთან ან კანდიდატთან კავშირი და მისი მხარდაჭერა.

გარდა მედიის წარმომადგენლებთან შეხვედრისა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა კანდიდატებთან უნდა გაარკვიონ, თუ რამდენად ხელმისაწვდომია მათთვის მედიის საშუალებები და რა აზრის არიან ისინი ინფორმაციის გამოხატვის ფორმების ტონსა და ბალანსზე. თუმცა, გრძელვადიან დამკვირვებლებს უნდა ახსოვდეთ, რომ ძალზე იშვიათია კანდიდატი, რომელიც კმაყოფილია მედიის მიერ მისი კამპანიის გაშუქებით. ასევე ღირს იმის შეფასების ცდა, თუ რა წყაროდან იღებენ ამომრჩევლები ინფორმაციას და აქვს თუ არა საჯარო სამსახურების მიერ გავრცელებულ ინფორმაციას სასარგებლო ზეგავლენა ამომრჩეველთა განათლებასა თუ ხმის მიღებაზე. გრძელვადიან დამკვირვებლებს ასევე მოეთხოვებათ დუმილის პერიოდის მონიტორინგი აუცილებლობის წამოჭრისას.

თ. გენდერი

არჩევნებზე სადამკვირვებლო ყოველმა მისიამ სრულად უნდა გაითვალ-

14 *Op. cit.*, შენიშვნა 10, 48-ე-49-ე გვერდები.

ისწინოს ის, თუ რა ზეგავლენას ახდენს არჩევნების პროცესი როგორც მამაკაცებზე, ისე ქალებზე, როდესაც საუბარია იმაზე, თუ რამდენად აკმაყოფილებს არჩევნები საერთაშორისო სტანდარტებს. გენდერული საკითხები დაკავშირებულია არჩევნების ყველა ასპექტთან და, ამდენად, არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სამუშაოს განუყოფელი ნაწილია. *ქალთა არჩევნებში მონაწილეობის მონიტორინგის სახელმძღვანელოში* მოცემულია დეტალური ინფორმაცია და მითითებები არჩევნების პროცესში გენდერული საკითხების შეფასების შესახებ.

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მუშაობა მოიცავს ქალთა, როგორც ამომრჩეველთა, კანდიდატთა და არჩეულ წარმომადგენელთა არჩევნებში მონაწილეობის მოსაზრებებს; ქალის, როგორც ლიდერის პოზიცია სახელმწიფო დაწესებულებებში, საარჩევნო კომისიასა და პოლიტიკურ პარტიაში; სამართლებრივი სისტემა და მედიის სტრუქტურის ზეგავლენა როგორც ქალებზე, ისე მამაკაცებზე. გენდერული მონიტორინგის დატვირთვაა, ინფორმაციის მოგროვება და იმის შეფასება, თუ რამდენად აკმაყოფილებს ეროვნული კანონმდებლობა თუ პრაქტიკა საერთაშორისო სტანდარტებს.

გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა უზრუნველყონ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის საქვეყნო მასშტაბი არჩევნების პროცესში ქალების მონაწილეობის შესახებ ინფორმაციის მოგროვების თვალსაზრისით. ყოველი შეხვედრა სახელმწიფო მოხელესთან, პარტიის წარმომადგენელთან, მედიის წარმომადგენელსა თუ არასამთავრობო ორგანიზაციასთან, წარმოადგენს ქალთა უფლებების, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მათი თანაბარი მონაწილეობის, დისკრიმინაციის დაძლევაზე ორიენტირებული რეფორმების (ამგვარის არსებობის შემთხვევაში) შესახებ სხვადასხვა შეხედულებების მოსმენის შესაძლებლობას. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა ჩართონ ეს ინფორმაცია თავიანთ რეგულარულ ანგარიშებში, რომლებსაც წარადგენენ მისიის სათაო ოფისში.

0. ეროვნული უმცირესობები

ისევე, როგორც გენდერის შემთხვევაში, არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ უნდა გაითვალისწინოს ის, თუ რა ზეგავლენას ახდენს არჩევნების პროცესი ეროვნულ უმცირესობებზე და რამდენად არის არჩევნებში მათი წარმომადგენლობა და მონაწილეობა უზრუნველყოფილი. *არჩევნების პროცესში ეროვნული უმცირესობების მონაწილეობის ხელშეწყობის სახელმძღვანელოში* მოცემულია დამატებითი ინფორმაცია გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა აწარმოონ დაკვირვება არჩევნების პროცესში ეროვნული უმცირესობების მონაწილეობაზე.

საჭიროების შემთხვევაში, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა ყურადღება უნდა გაამახვილონ ეროვნულ უმცირესობებზე და შეაფასონ მათი მონაწილეობა არჩევნების პროცესში და მათი, როგორც საარჩევნო კომისიის წევრების, კანდიდატებისა და ამომრჩევლების ჩართულობა. ყოველი შეხვედრა იქნება კიდევ ერთი შესაძლებლობა ეროვნულ უმცირესობებთან დაკავშირებული სიტუაციის შეფასებისათვის და გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა ჩართონ ეს ინფორმაცია თავიანთ ანგარიშებში. საზოგადოდ, პოლიტიკური ანალიტიკოსი პასუხისმგებელია ეროვნულ უმცირესობებთან დაკავშირებული ინფორმაციის გაანალიზებაზე. თუმცა, გრძელვადიან დამკვირვებლებს ექონლებათ ეროვნულ უმცირესობებთან დაკავშირებული საკითხების ანალიტიკოსი, თუკი ეს გამართლებულია ადგილობრივი სიტუაციით. გარდა ამისა, ODIHR-ი ხშირად თანამშრომლობს ეუთო-ს ეროვნულ უმცირესობათა დარგში უმაღლესი კომისრის ოფისთან.

3

ანგარიშგება

ზუსტ და დროულ ანგარიშგებას სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის წარმატებისათვის. გრძელვადიანი დამკვირვებლები პასუხისმგებელი არიან არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის წინაშე მათი საქმიანობისა და დასკვნების შესახებ რეგულარულ ანგარიშგებაზე, რის შესახებაც ისინი ინსტრუქტირებული არიან წარდგენითი ბრიფინგის დროს. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა წარუდგინონ თავიანთი ანგარიში გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორს, რომელიც გაანალიზებს ამ ანგარიშებს და გადაუგზავნის მიღებულ ინფორმაციას მისიის ხელმძღვანელს. გრძელვადიანი დამკვირვებლების ცალკეული დასკვნები, ძირითადი ჯგუფის დასკვნებთან ერთად, წარმოადგენს საბაზო მასალას არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის საჯარო ანგარიშგებისათვის, რომელიც მოიცავს შუალედურ ანგარიშებს, წინასწარი დასკვნების შესახებ განცხადებასა და დასკვნით ანგარიშს.

მისიის ხელმძღვანელი ვარშავაში წარადგენს ყოველმხომცველ შუალედურ ანგარიშებს ODIHR-ში. ჩვეულებრივ, არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის განმავლობაში, ქვეყნდება ორი ან სამი ასეთი ანგარიში და ვრცელდება მონაწილე სახელმწიფოებს შორის. საჯარო ანგარიშების გრძელვადიანი დამკვირვებლების ნაწილის წარდგენის საბოლოო ვადადგინდება იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილი იყოს ინფორმაციის ჩართვა არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მთლიან ანგარიშში.

არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის საჯარო ანგარიშები ფართოდ ვრცელდება. მას კითხულობენ მიმღებ ქვეყანაში და მის ფარგლებს გარეთ. მთავრობის ოფიციალური წარმომადგენლები, საარჩევნო ადმინისტრაცია, პოლიტიკური პარტიებისა და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები და სხვანი ხშირად ეცნობიან არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ყველა ანგარიშს. ამდენად, **ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ანგარიშები იყოს ზუსტი.** ნებისმიერი შესაძლო უზუსტობა, ცალკეულიც კი, უარყოფითად აისახება არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის რეპუტაციაზე.

ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ ცალკეული გრძელვადიანი დამკვირვებლის დასკვნებს თავის წვლილი შეაქვს არჩევნების პროცესის უფრო ფართო სურათის შეკვრაში, რაც ასახავს ეროვნულ ტენდენციებს **გრძელვადიანი დამკვირვებლების ერთობლივ დასკვნებზე** დაყრდნობით.

ცალკეული გრძელვადიანი დამკვირვებლის დასკვნებმა შეიძლება ასახოს ტენდენციები ან წარმოდგინოს გამონაკლისები. ამდენად, გრძელვადიანი დამკვირვებლების ცალკეული დასკვნები უნდა გამოქვეყნდეს მხოლოდ უფრო ფართო სურათის კონტექსტში, მას შემდეგ, რაც ისინი ჩართული იქნება არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის საჯარო ანგარიშში.

აქედან გამომდინარე, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა ყურადღებით უნდა შეამოწმონ ფაქტები მანამ, სანამ გადასცემენ მათ მისიის სათაო ოფისს. დასკვნების შესახებ ანგარიშის მომზადებისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მიუთითონ, გადაამოწმეს თუ არა ანგარიშში შეტანილი ფაქტების სიზუსტე, განსაკუთრებით, როდესაც ინფორმაცია ეყრდნობა გაგონილს, ან თუ მისი წყარო შეუძომწმელებელი ან სავარაუდოდ მიკერძოებულია. ეჭვის შემთხვევაში, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა კონსულტაცია უნდა გაიარონ გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორთან.

გარდა რეგულარული ანგარიშგებისა, გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა დაესწრონ გრძელვადიანი დამკვირვებლების შეხვედრას მისიის სათაო ოფისში, სულ ცოტა, ერთხელ მაინც არჩევნების დღემდე, რათა გაუზიარონ სხვებს ინფორმაცია მათი დასკვნების შესახებ.

გრძელვადიან დამკვირვებლებს გადაეცემათ კომპაქტური დისკები ანგარიშის ნიმუშებით, რათა გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფების წვლილი მომზადდეს ერთიანი მოდელის მიხედვით. ანგარიშის წარდგენა უნდა მოხდეს ელექტრონულად, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ელექტრონული ფოსტით სარგებლობა შესაძლებელი არ არის. ანგარიშში შეიძლება წარდგენილ იქნეს შემდეგნაირად:¹⁵

ყოველკვირეული ანგარიში: გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეაჯამონ თავიანთი საქმიანობა და დასკვნები ყოველკვირეულად. გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორი შეატყობინებს მათ, თუ როდის უნდა მიიღოს ეს ანგარიში მისიის სათაო ოფისმა. ყოველკვირეული ანგარიშის ფორმა საშუალებას აძლევს ძირითად ჯგუფს, ადვილად ამოიღოს ინფორმაცია და გააერთიანოს გრძელვადიანი დამკვირვებლის ნამუშევარი არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის საჯარო ანგარიშში. გრძელვადიანი დამკვირვებლის დაკვირვება უნდა იყოს დამოუკიდებელი და უნდა

15 ნიმუშებისა და ფორმების მაგალითები მოცემულია დანართებში ი, კ, ლ და მ.

მოიცავდეს ძირითად საარჩევნო საკითხებს, რომლებიც აღწერილია სახელმძღვანელოს მე-2 თავში. დასკვნები არ უნდა შემოიფარგლებოდეს კონტაქტებისა და საქმიანობის ჩამონათვალთ. ანგარიში უნდა იყოს ლაკონური, მაგრამ არ უნდა იყოს მოკლებული სად აზრს. თუკი გრძელვადიანი დამკვირვებელი თვლის, რომ მის მიერ მოპოვებული ინფორმაცია მნიშვნელოვანი და საგულისხმოა, მან უნდა განიხილოს ეს ინფორმაცია და დაურთოს აგარიშს დოკუმენტაცია. დასკვნები და კომენტარები, შეძლებისდაგვარად, პუნქტებად უნდა იყოს დაყოფილი. ყველა ანგარიშში გამიჯნული უნდა იყოს სავარაუდო და დადასტურებული შემთხვევები, მოვლენები, რომელთა შესახებაც გრძელვადიან დამკვირვებელს შეატყობინეს და მოვლენები, რომლებიც მათ თავად ნახეს. გარდა არსებული საკითხებისა, ყოველკვირეული ანგარიში მოიცავს ანგარიშს მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლისათვის მზადების წინსვლის შესახებ.

მომენტალური ანგარიშგება: ნებისმიერი რიგგარეშე ან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი მოვლენის შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს მისი ის სათაო ოფისს. **გრძელვადიანი დამკვირვებლების მიმართ ძალადობის ან მათი მუშაობისათვის წინააღმდეგობის შექმნის ნებისმიერი შემთხვევის შესახებ დაუყოვნებლივ ტელეფონით უნდა მოხდეს შეტყობინება, რასაც უნდა მოჰყვეს მომენტალური ანგარიშგება.** მომენტალური შეტყობინების სხვა თემები შეიძლება მოიცავდეს სერიოზულ განცხადებებს კანონის ან საარჩევნო უფლების დარღვევის შესახებ, დაშინების შემთხვევებს, კანდიდატების გაწვევას, სასამართლოს ან ადმინისტრაციულ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც გავლენას ახდენს საარჩევნო პროცესზე, საარჩევნო კომისიის მიერ მიღებულ უჩვეულო ან საეჭვო გადაწყვეტილებებს ან განსაკუთრებით საყურადღებო თავყრილობებს საარჩევნო კამპანიის ფარგლებში. მომენტალური ანგარიშგება უნდა იყოს ლაკონური და, ჩვეულებრივ, უნდა თავსდებოდეს ერთ გვერდზე.

საქმის მასალები: არჩევნებზე დაკვირვების ზოგიერთი მისია იყენებს საქმის მასალებს იმისათვის, რომ თვალყური ადევნოს კონკრეტულ საჩივრებსა და განცხადებებთან დაკავშირებულ პროცესებს. ამგვარი საქმის მასალების შეგროვება საკმაოდ დიდ დროს მოითხოვს, მაგრამ მისი გაანალიზება იძლევა ძალზე მნიშვნელოვან ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ რამდენად ეფექტიანად ხდება საარჩევნო პროცესთან დაკავშირებული ამა თუ იმ პრობლემის გადაჭრა და არსებობს თუ არა კონკრეტული პრობლემების ეროვნული ტენდენცია, რაც უნდა იქნეს განხილული. არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიამ შეიძლება შექმნას მონაცემთა ბაზა, რომელიც დაეხმარება მას ამ საქმის მასალების გაანალიზებაში.

ძირითადი ჯგუფისაგან შესაბამისი ინსტრუქციის მიღების შემთხვევაში, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მოამზადონ კანდიდატების, პარ-

ტიების აგენტების ან სხვათა არჩევნებთან დაკავშირებული კონკრეტული საქმის მასალები. მომჩივანთან საუბრისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეახსენონ მას, რომ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას არ შეუძლია პრობლემის გადაჭრის პროცესში ჩარევა ნებისმიერი პირის სახელით. მათ უნდა გაარკვიონ, გაიარა თუ არა მომჩივანმა გასაჩივრების სტანდარტული პროცედურა, რომელშიც ჩართული იყო საარჩევნო კომისიები და/ან სასამართლოები და უნდა მოითხოვონ შესაბამისი დოკუმენტების ასლები. თუკი მომჩივანს არ მიუმართავს გასაჩივრების მექანიზმისათვის, რაც უზრუნველყოფილია კანონით, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა დაარწმუნონ იგი, რომ ეს აუცილებელია. საზოგადოდ, მომჩივანის კონფიდენციალობის უფლება დაცული უნდა იყოს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მომჩივანი უარს ამბობს კონფიდენციალობის დაცვაზე. მიუხედავად იმისა, რომ მომჩივანმა უნდა მიაწოდოს გრძელვადიან დამკვირვებლებს აუცილებელი ინფორმაცია, მათ შორის, სახელები, წერილობითი დოკუმენტაცია და სხვა მტკიცებულება, ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ გრძელვადიანი დამკვირვებლებმა ყველა ღონე უნდა იხმარონ, რათა გაესაუბრონ ყველა მხარეს, რათა მოიპოვონ სრული ინფორმაცია. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა, შეძლებისდაგვარად, უნდა შეაფასონ, საკუთარი ინიციატივით არის მოსული მომჩივანი, თუ ის ვინმეს მანიპულაციის ობიექტია. გარდა ამისა, მათ უნდა გაარკვიონ, აქვთ თუ არა ადგილი უფლებებისა და წესების არასწორ აღქმას, თუ ეს ქმედება პოლიტიკურად არის მოტივირებული.

დასკვნითი ანგარიშგება: რეგიონების დატოვებამდე, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მოამზადონ დასკვნითი ანგარიში, რომელშიც შეჯამებული იქნება მათი ძირითადი დასკვნები მათი დაქვემდებარებული ტერიტორიის შესახებ. ეს უზრუნველყოფს ინფორმაციას, რომელიც შეიძლება გაერთიანდეს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის დასკვნით ანგარიშში. გრძელვადიანი დამკვირვებლის დასკვნითი ანგარიში ასევე უნდა მოიცავდეს რეკომენდაციებს საარჩევნო პროცესის ან ზოგადად ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიების გაუმჯობესებისათვის. მოთხოვნის შემთხვევაში, გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორი მისცემს გრძელვადიან დამკვირვებლებს მითითებებს დასკვნითი წერილობითი დოკუმენტის მომზადებისათვის.

4

მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლისათვის მზადება

არჩევნების დღის მოახლოვებასთან ერთად, იზრდება არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ყურადღების კონცენტრირება მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლისათვის მზადებაზე. როგორც ძირითად გჯუფს, ისე გრძელვადიან დამკვირვებლებს მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობა აკისრიათ მოკლევადიან დამკვირვებლებთან დაკავშირებით. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ზოგჯერ რთული და დამძლეულია, უნდა გახსოვდეთ, რომ მოკლევადიანი დამკვირვებლების ანაგრიშება არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის შეფასების ერთ-ერთ ძირითად ელემენტს წარმოადგენს. ეფექტიანობას, რომლითაც არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია ანაწილებს და მართავს მოკლევადიანი დამკვირვებლების მუშაობას, დიდი ზეგავლენა ექნება დაკვირვების წარმატებულობაზე.

მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლასთან დაკავშირებული ზოგადი საკითხები დეტალურად იქნება განმარტებული გრძელვადიანი დამკვირვებლების შეხვედრისას დედაქალაქში და გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორთან ურთიერთობისას. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაარკვიონ მათი პასუხისმგებლობის ფარგლებში მომუშავე მოკლევადიანი დამკვირვებლების რაოდენობა, განაწილების დეტალები და ნებისმიერი კონკრეტული მოსამზადებელი სამუშაო, რაც აუცილებელია რეგიონებში. მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს, რომ მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჯგუფების რაოდენობა, ისევე როგორც მათი განაწილება, შეიძლება შეიცვალოს უკანასკნელ მომენტშიც. როგორც დედაქალაქში მყოფი ძირითადი ჯგუფის, ისე ველზე მყოფი გრძელვადიანი დამკვირვებლების მხრიდან, აუცილებელია დაგეგმვის მოქნილობა და გაუთვალისწინებელი ფაქტორებისათვის მზადყოფნა.

საერთოდ, ძირითადი ჯგუფი აგვარებს მოკლევადიანი დამკვირვებლების დედაქალაქში ჩამოსვლისა და გაჩერების საკითხებს, აწყობს მათთვის ბრიფინგს არჩევნებთან დაკავშირებით, აგვარებს მათ გამგზავრებას რეგიონებში და შემდგომ დაბრუნებას. **გრძელვადიანი დამკვირვებლები პასუხისმგებელი არიან მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე მოკლევადი-**

ანი დამკვირვებლების ჩამოსვლისათვის ყველა საკითხის მოგვარებაზე, მათ შორის, რეგიონალური განაწილების გეგმის, განსახლების, თარჯიმნებისა და მძღოლების, რეგიონალური ბრიფინგისა და დებრიფინგის მომზადებაზე, მოკლევადიანი დამკვირვებლების ანგარიშების ორგანიზებასა და მოკლევადიან დამკვირვებლებთან მჭიდრო კოორდინაციაზე, მათი ველზე ყოფნის პერიოდში. გრძელვადიანი დამკვირვებლები, რომლებიც დედაქალაქში მუშაობენ, ძირითადად იზიარებენ ამ პასუხისმგებლობებს დედაქალაქში განაწილებულ მოკლევადიან დამკვირვებლებთან დაკავშირებით. მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლისათვის მზადება ყველა გრძელვადიანი დამკვირვებლის ერთ-ერთი პირველადი მიმდინარე პასუხისმგებლობაა.

ა. ძირითადი ჯგუფის პასუხისმგებლობანი

ძირითადი ჯგუფი აგვარებს ყველა წინასწარ საკითხს მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის და, გრძელვადიანი დამკვირვებლების დახმარებით, ქმნის მოკლევადიანი დამკვირვებლების განაწილების გეგმას ქვეყნის მასშტაბით და განსაზღვრავს რაოდენობას მოკლევადიანი დამკვირვებლებისა, რომლებიც უნდა წარიგზავნონ ყოველი გრძელვადიანი დამკვირვებლის დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე. ძირითადი ჯგუფი ანაწილებს მოკლევადიან დამკვირვებლებს მშობიარეობის სხვადასხვა მონაწილე სახელმწიფოების წარმომადგენლებისაგან შემდგარ ორ-კაციან ჯგუფებში და, შეძლებისდაგვარად ისე, რომ თითოეულ ჯგუფში შედიოდეს ერთი ქალი და ერთი მამაკაცი. ვეენის მასშტაბით განაწილების

გეგმა დამოკიდებულია რიგ ფაქტორებზე, მათ შორის, მშობიარეობის სახელმწიფოების მიერ დანიშნული მოკლევადიანი დამკვირვებლების რაოდენობაზე, ქვეყანაში მოსახლეობის განაწილებასა და თითოეულ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე საარჩევნო უბნების რაოდენობაზე. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია ისეთი საკითხებიც, როგორცაა ეროვნული უმცირესობების კონცენტრაცია და პოლიტიკური დაძაბულობის ხარისხი ან დარღვევების სიხშირე გარკვეულ რაიონში. მანძილი, მისადგომობა, კომუნიკაციები, ამინდი და ტოპოგრაფია ასევე გათვალისწინებული უნდა იყოს.

ძირითადი ჯგუფი აგვარებს ყველა საკითხს მოკლევადიანი დამკვირვებლების ქვეყანაში ჩამოსვლისათვის, მათ შორის, მოკლევადიანი დამკვირვებლების ქვეყანაში ყოფნისას აუცილებელი მზავრობისა და განსახლების პრობლემებსაც დედაქალაქში, მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე გამგზავრებას და არჩევნების დღის შემდეგ დედაქალაქში დაბრუნების შემდეგ. ტრანსპორტი დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე და უკან, ასევე ძირითადი ჯგუფის საზრუნავია. გარდა ამისა, ძირითადი

ჯგუფი ამზადებს ყველა მოკლევადიანი დამკვირვებლის აკრედიტაციას შესაბამის ეროვნულ ორგანოში და უზრუნველყოფს, რომ სააკრედიტაციო დოკუმენტები განაწილდეს მოკლევადიანი დამკვირვებლების რეგიონებში გამგზავრებამდე. გარემოებებიდან გამომდინარე, მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყოველი ჯგუფი ალტურვილი იქნება საკომუნიკაციო საშუალებებით (რადიოებით, ან, უმეტეს შემთხვევაში, მობილური ტელეფონებით).

ძირითადი ჯგუფი ამზადებს ყოველისმომცველ ბრიფინგს მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის დედაქალაქში, მათ რეგიონებში გამგზავრებამდე. ბრიფინგებზე მთავარი ყურადღება ეთმობა მოკლევადიანი დამკვირვებლების კონკრეტულ პასუხისმგებლობებს არჩევნების დღეს. მოკლევადიანი დამკვირვებლების ბრიფინგი მოიცავს ODIHR-ის არჩევნებზე დაკვირვების მეთოდოლოგიასა და ქცევის კოდექსს. გარდა ამისა, საუბარი იქნება ხმის მიცემისა და ხმების დათვლის პროცედურებზე, პოლიტიკურ კონტექსტზე, საარჩევნო სისტემაზე, კამპანიის პერიოდზე, მედიაზე, უმცირესობათა და ქალების სტატუსზე საარჩევნო პროცესში და ლოგისტიკაზე. ყოველი მოკლევადიანი დამკვირვებელი მიიღებს ბრიფინგის პაკეტსა და ინსტრუქციებს დაკვირვების ანგარიშის ფორმების გამოყენებისათვის, რომლებიც უნდა შეივსოს დამკვირვებლის მიერ ხმის მიცემისა და ხმების დათვლის მიმდინარეობისას არჩევნების დღეს და დაუბრუნდეს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სათაო ოფისს დამუშავებისათვის.

ბ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: რეგიონალური განაწილების გეგმის მომზადება

როგორც კი მოკლევადიანი დამკვირვებლები ჩავლენ რეგიონებში, სადაც მათ უნდა აწარმოონ დაკვირვება არჩევნების დღეს, ისინი გადადიან გრძელვადიანი დამკვირვებლების შესაბამისი ჯგუფების პასუხისმგებლობის ქვეშ და მუშაობენ გრძელვადიანი დამკვირვებლების უშუალო ხელმძღვანელობით. იმისათვის, რომ მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლამ და განაწილებამ შეუფერხებლად ჩაიროს, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა სერიოზული მოსამზადებელი სამუშაოები უნდა განახორციელონ. გრძელვადიანი დამკვირვებლების მოკლევადიან დამკვირვებლებთან დაკავშირებული ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანა რეგიონალური განაწილების გეგმის მომზადებაა.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ძირითადი ჯგუფი მოამზადებს მოკლევადიანი დამკვირვებლების ქვეყნის მასშტაბით განაწილების გეგმას და წინასწარ შეატყობინებს გრძელვადიან დამკვირვებლებს მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე წარსაგზავნი მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჯგუფების რაოდენობის შესახებ. გრძელვადიანი დამკვირვებლების დახმარება ამ

პროცესში მდგომარეობს მათ მიერ გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორისა და ლოგისტიკის ექსპერტისათვის მნიშვნელოვანი ინფორმაციის მიწოდებაში. გარდა ამისა, მათ უნდა გაუზიარონ თავიანთი შეხედულება მოკლევადიანი დამკვირვებლების იდეალურ რაოდენობაზე, რომელიც საჭიროა მათი დაქვემდებარებული ტერიტორიის ეფექტიანი მოცვისათვის. თუმცა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა არ უნდა დაივიწყონ, რომ ძირითადი ჯგუფი ასევე მრავალი შეზღუდვისა და მოთხოვნის პირობებში მუშაობს. ამდენად, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა შეიძლება მიიღონ მათთვის ხელსაყრელზე მეტი ან ნაკლები მოკლევადიანი დამკვირვებელი.

ODIHR-ის მოკლევადიანი დამკვირვებლები თითქმის ყოველთვის მობილურები არიან, რამდენადაც ისინი გადაინაცვლებენ ერთი სარჩევნო უბნიდან მეორეზე და არ ინიშნებიან მხოლოდ ერთი საარჩევნო უბნის შეფასებისათვის არჩევნების მთელი დღის განმავლობაში. ამდენად, რეგიონალური განაწილების გეგმაში გათვალისწინებული უნდა იყოს მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყოველი კონკრეტული ჯგუფისათვის რამდენიმე სარჩევნო უბნის ჩაბარება დაკვირვებისათვის. ის უნდა ითვალისწინებდეს დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე ხმის მიცემისა და ხმების დათვლის პროცედურაზე შეძლებისდაგვარად ეფექტიანად დაკვირვების უზრუნველყოფას, რათა ნებისმიერი კონკრეტული ტერიტორია ან საკითხი ადეკვატურად იქნეს შეფასებული მოკლევადიანი დამკვირვებლების მიერ და რომ არ მოხდეს მოკლევადიანი დამკვირვებლების მუშაობის დაზარალება. გრძელვადიან დამკვირვებლებს კარგად უნდა ესმოდეთ კონკრეტული დაქვემდებარებული ტერიტორიისათვის დამახასიათებელი უნიკალური საკითხები და გარემოებები. მოკლევადიანი დამკვირვებლების რეგიონალური განაწილების ყოველი გეგმა უნდა ითვალისწინებდეს რეგიონში დანიშნული მოკლევადიანი დამკვირვებლების საუკეთესო გამოყენებასა და სარჩევნო უბნების ფართო სპექტრის დაფარვას. განაწილების გეგმა მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლამდე ბევრად ადრე უნდა მომზადდეს.

რეგიონალური განაწილების გეგმის მომზადებისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაითვალისწინონ შემდეგი კრიტერიუმები:

- ურბანული ცენტრები;
- „ცხელი წერტილები“, რომლებიც წარმოიშევა ადგილობრივი კამპანიის შესაძლო დაძაბულობის, პროცედურული დარღვევების, ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პრობლემების საფუძველზე ან პოსტ-კონფლიქტურ ზონებში;
- განსაკუთრებული ინტერესის უბნები, მაგალითად, უმცირესობთა ტერიტორიები;

- განსაკუთრებული საარჩევნო უბნები, როგორცაა სამხედრო ბაზები, ციხეები, საავადმყოფოები და სხვ.¹⁶;
- ურბანულ და სოფლის ტერიტორიებს შორის ბალანსი;
- უსაფრთხოებასა და მატერიალურ-ტექნიკურ ბაზასთან დაკავშირებული მოსაზრებები, მაგალითად, როდესაც კონკრეტულ ტერიტორიაზე მოხვედრა არ არის შესაძლებელი უსაფრთხოების, ტრანსპორტის ნაკლებობის ან ცუდი საგზაო პირობების გამო; და
- მანძილთან და დროსთან დაკავშირებული მოსაზრებები.

მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყოველი ჯგუფის შესაძლებლობების მაქსიმალური გამოყენებისათვის, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა შეადგინონ რეგიონის გეგმა და დაყონ ის მოკლევადიანი დამკვირვებლების პასუხისმგებლობის უბნებად და მოკლევადიანი დამკვირვებლების თითოეულ ჯგუფს ჩააბარონ პასუხისმგებლობის ცალკეული უბანი, რათა თავიდან აიცილონ ძალისხმევის დუბლირება. შეძლებისდაგვარად, საარჩევნო უბნების კონკრეტული ჩამონათვალი უნდა გადაეცეს მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყოველ ჯგუფს. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ურბანულ ტერიტორიაზე, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ძალისხმევის დუბლირება. მიუხედავად იმისა, რომ, ზოგადად, მოკლევადიანი დამკვირვებლები ეწვევიან 10-15 საარჩევნო უბანს არჩევნების დღეს ხმის მიცემის საათების განმავლობაში და თითოეულში დაახლოებით 30 წუთს გაატარებენ, მათ შეიძლება ჩააბარონ გაცილებით უფრო დიდი რაოდენობით საარჩევნო უბნები, იმ ანგარიშით, რომ ისინი არ ეწვევიან ყველა მათგანს. გარდა განსაკუთრებული გარემოებებისა, მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყოველი ჯგუფი თვითონ გადაწყვეტს, რა თანმიმდევრობით ეწვიოს მისთვის ჩაბარებულ საარჩევნო უბანს და რომელ საარჩევნო უბანში აწარმოოს ხმების დათვლაზე დაკვირვება. აღნიშნული სისტემა მოკლევადიანი დამკვირვებლების შემთხვევითი შერჩევის საფუძველზე საარჩევნო უბანზე მისვლის უზრუნველყოფას შეუწყობს ხელს. თუმცა, პრაქტიკული მიზნებიდან გამომდინარე, მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჯგუფებს უნდა განემარტოთ, ისე დაგეგმონ თავიანთი მარშრუტები, რომ შუადღისთვის მიაღწიონ ყველაზე შორი მანძილით დაშორებულ დანიშნულების პუნქტს, რათა შეძლონ უკან დაბრუნება და საარჩევნო უბნების დახურვისა და ხმების დათვლის პროცედურებზე დაკვირვების დროს ახლოს იყვნენ თავიანთ საცხოვრებელ ადგილებთან.

მოკლევადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა აწარმოონ დაკვირვება არჩევნე-

16 ეროვნული კანონმდებლობა, როგორც წესი, უზრუნველყოფს დამკვირვებლების უფლებებს ამ თვალსაზრისით. მისიის სათაო ოფისი მოგაწვდით ინფორმაციას ამ ადგილების შესაძლო მისადგომების შესახებ.

ბის დღის ყველა პროცედურაზე. მიუხედავად იმისა, რომ ხმის მიცემა ჩვეულებრივ გრძელდება 11-12 საათი, მოკლევადიანი დამკვირვებლის სამუშაო დღე მნიშვნელოვნად სცილდება ამ პერიოდს. იდეალურ შემთხვევაში, მოკლევადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა აწარმოონ დაკვირვება შემდეგ ზე: (1) ერთი საარჩევნო უბნის მოწყობა და გახსნა; (2) ხმის მიცემის პროცედურა დახლოებით 10 საარჩევნო უბანში, თითოში დაახლოებით 30 წუთის განმავლობაში, მათ შორის, შესაძლო განმეორებითი ვიზიტები აუცილებლობის შემთხვევაში; (3) საარჩევნო უბნის დახურვა, ბიულეტენების დათვლა და შედეგების ჩაწერა ერთ საარჩევნო უბანში. ხშირ შემთხვევაში, მოკლევადიან დამკვირვებლებს სთხოვენ, წაყვანონ საარჩევნო უბნის მასალას უფრო მაღალი დონის საარჩევნო კომისიაში და აწარმოონ პროცედურებზე დაკვირვება იქ.

ამგვარად, დაქვემდებარებული ტერიტორია, რომელიც ბარდება მოკლევადიანი დამკვირვებლების თითოეულ ჯგუფს, უნდა იყოს გონივრულად შერჩეული და მართვადი. გრძელვადიანი დამკვირვებლების მიერ მოკლევადიანი დამკვირვებლების განაწილება უნდა ითვალისწინებდეს შესაბამისი განთავსების ხელმისაწვდომობას, სამგზავრო მანძილებს, მგზავრობის დროს, გზის მდგომარეობასა და ამინდის პირობებს. როდესაც მოკლევადიანი დამკვირვებლების განაწილება ხდება რეგიონალური ცენტრიდან მოშორებით, უნდა მოგვარდეს გარკვეული საკითხები, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს კომუნიკაციის შესაძლებლობა უსაფრთხოების მოსაზრებებიდან გამომდინარე და მათი დაკვირვების ფორმების გადაცემის მიზნით. გახსოვდეთ, რომ ზოგჯერ, ბოლო წუთს წამოჭრილი გარემოებები განაპირობებს მოკლევადიანი დამკვირვებლების განაწილების შეცვლას, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს დაგვიანებული დამატებები და ცვლილებები. გრძელვადიანი დამკვირვებლები მოქნილი უნდა იყვნენ და მათ ყოველთვის უნდა გააჩნდეთ სათანადო გეგმა ყოველი შემთხვევისათვის.

დამკვირვებლების უსაფრთხოება უპირველესი პრიორიტეტია და ის ყოველთვის სერიოზულად უნდა აღიქმებოდეს განაწილების გეგმის შედგენისას. უსაფრთხოებისა და ლოგისტიკის ექსპერტები აცნობებენ გრძელვადიან დამკვირვებლებს ქვეყნის იმ ტერიტორიების შესახებ, რომელ ტერიტორიებზეც მოძრაობა აკრძალული ან შეზღუდულია მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის. გარდა ამისა, უსაფრთხოების ექსპერტი საჭიროებს დახმარებას გრძელვადიანი დამკვირვებლის მხრიდან მის რეგიონში ნებისმიერი ისეთი სიტუაციის შემთხვევაში, რომელიც საჭიროებს განსაკუთრებულ განხილვას ან გადახედვას. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა განიხილონ უსაფრთხოების საკითხები ადგილობრივ ადმინისტრაციასთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, რომლებიც მოქმედებენ მისი დაქვემდებარებული ტერიტორიის ფარგლებში.

ბ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის ბრიფინგის ჩატარება

გრძელვადიანი დამკვირვებლების კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პასუხისმგებლობა მდგომარეობს მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის რეგიონის შესახებ ბრიფინგის ჩატარებაში. ეს შეიძლება განხორციელდეს დედაქალაქში მოკლევადიანი დამკვირვებლების ზოგადი ბრიფინგის შემდეგ, ან მათი რეგიონში ჩამოსვლისთანავე. მოკლევადიანი დამკვირვებლების რაგიონალური ბრიფინგი შეიძლება იყოს მოკლე, გამომდინარე იქედან, თუ რამდენად განსხვავდება რეგიონის მდგომარეობა, მოკლევადიანი დამკვირვებლების ზოგადი ბრიფინგის დროს მიწოდებული ეროვნული მიმოხილვისაგან.

რაგიონალური ბრიფინგი უნდა მოიცავდეს დაქვემდებარებულ ტერიტორიასთან დაკავშირებულ დეტალებს, მათ შორის, შემდეგს:

- წინასაარჩევნო კამპანიის ხასიათი;
- ადგილობრივი ოფიციალური პირების მზადყოფნის დონე;
- დემოკრატიული გარემო, მათ შორის, ეროვნული უმცირესობებისა და ქალების მონაწილეობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში;
- რაიმე განსაკუთრებული ადგილობრივი პრობლემა, რომელიც შეიძლება წამოიჭრას არჩევნების დღეს;
- ადგილობრივ დამკვირვებელთა ჯგუფების ჩართულობა დაქვემდებარებული ტერიტორიის ფარგლებში;
- შევსებული ანგარიშის ფორმების დაბრუნებასთან დაკავშირებული საკითხების მოგვარება და მოკლევადიანი დამკვირვებლების დედაქალაქში დაბრუნებასთან დაკავშირებული ლოგისტიკური საკითხები;
- რაიმე კონკრეტული ადგილობრივი რჩევა ან მითითება, რომელიც გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა შეიძლება მისცენ მოკლევადიან დამკვირვებლებს.

გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა ჩაატარონ ბრიფინგი ობიექტურად და არ მიაწოდონ მოკლევადიან დამკვირვებლებს ისეთი ინფორმაცია, რომლის საფუძველზეც ისინი წინასწარ დასკვნებს გააკეთებენ.

ჩვეულებრივ, ბრიფინგი მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის განსაკუთრებით საინტერესოა, რადგანაც ეს შეიძლება მათთვის პარტნიორებთან და მათ გრძელვადიან დამკვირვებლებთან შეხვედრის პირველი შესაძლებლობა იყოს. გარდა ზეპირი ბრიფინგისა, გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფებმა მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყველა ჯგუფისათვის უნდა მოამზადონ საბრიფინგო პაკეტი, რომელიც შეიცავს

კონკრეტულ ინფორმაციას, აუცილებელს მათი რეგიონში ყოფნისათვის. პაკეტი, ძირითადად, უნდა მოიცავდეს შემდეგს:

- საკონტაქტო ნომრების ჩამონათვალს, რომელიც მათ ყოველთვის თან უნდა ჰქონდეთ, მათ შორის, გრძელვადიანი დამკვირვებლების ტელეფონის ნომრები, მათი თარჯიმანისა და მძღოლის სახელი და ტელეფონის ნომერი და საგანგებო ვითარებისათვის, ადგილობრივი პოლიციისა და საავადმყოფოს ნომრები;
- შეხვედრებისა და ბრიფინგების განრიგს, დროისა და ადგილის მითითებით;
- რუკას, რომელზეც აღნიშნულია არჩევნების დღეს დასაფარი ტერიტორია;
- დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე არსებული საარჩევნო უბნების ჩამონათვალს;
- მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე პასუხისმგებელი შუალედური საარჩევნო ორგანოს ტელეფონის ნომერსა და მისამართს და მისამართებს, სადაც საარჩევნო უბნების ოფიციალური პირები მიიტანენ მასალებსა და შედეგებს საარჩევნო უბნების დახურვისა და ხმების დათვლის შემდეგ;
- ტერიტორიის შესახებ ზოგად ინფორმაციას;
- ინფორმაციას რესტორნების, ადგილობრივი ღირსშესანიშნაობების, ვალუტის გაცვლის პუნქტების, მაღაზიების, საკვების უსაფრთხოების, სასმელი წყლისა და პირადი უსაფრთხოების შესახებ.

დ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლის ანგარიშგება

ძალზე მნიშვნელოვანია გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის, რომ მოაგვარონ მოკლევადიანი დამკვირვებლების მიერ დაკვირვების ანგარიშების დროული წარდგენის საკითხი. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მონახონ ფაქსი მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის ხელსაყრელ ადგილას, მაგალითად, მათ საცხოვრებელ ადგილას ან დაკვირვების პროცესში მათი მარშრუტის გზად. ფაქსი უნდა იყოს შესაფერის ადგილას, ანუ, ის არ უნდა იყოს პოლიტიკური პარტიის ოფისში ან სამთავრობო დაწესებულებაში. თუკი ფაქსი არ არის ხელმისაწვდომი, შეიძლება აუცილებელი გახდეს დაკვირვების ანგარიშების თაემოყრის უსაფრთხო ადგილების სისტემისა და მისი თანმხლები კურიერის სისტემის შემუშავება, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს ანგარიშების დროული წარდგენა მისიის სათაო ოფისში. ფორმები ძალზე მგრძობიარე საკითხ-

ია და, ამდენად, ისინი ყოველთვის დაცული უნდა იყოს. ისინი არ უნდა მოხვდეს ისეთი ადამიანების ხელში, რომლებიც არ არიან დაკავშირებული მისიასთან.

მოკლევადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მოახდინონ ნებისმიერი სერიოზული შემთხვევის დაუყოვნებელი შეტყობინება გრძელვადიანი დამკვირვებლის ან ძირითადი ჯგუფისათვის. ეს შემთხვევები უნდა აისახოს ანგარიშის ფორმაში, რომელშიც ამ მიზნისათვის გამოყოფილია ადგილი. გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა დარწმუნდნენ, რომ არსებობს სათანადო საკომუნიკაციო გეგმა ამ მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. ინფორმაცია ნებისმიერი სერიოზული შემთხვევის შესახებ, რომელიც მიეწოდება გრძელვადიან დამკვირვებელს, სწრაფად უნდა გადაეცეს ძირითად ჯგუფს.

გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორი გაუწევს გრძელვადიან დამკვირვებლებს სათანადო ინსტრუქტაჟს მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის დეფრიფინგის ჩატარებასა და მათი დასკვნების შესახებ ძირითადი ჯგუფისათვის ანგარიშის დროულად წარდგენასთან დაკავშირებით, რაც აუცილებელია არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მიერ წინასწარი ანგარიშის მომზადებისათვის. ეს არის შემდგომი მოთხოვნა, რომელიც მოსდევს მოკლევადიანი დამკვირვებლების მიერ შევსებულ ფორმებს, რომელი ფორმებიც აძლევს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას საშუალებას, შენიშნოს ტენდენციები და შთაბეჭდილებები და კონტექსტში ჩასვას ნებისმიერი შემდგომი ინფორმაცია, რაც შეიძლება არ იყოს ნათელი ფორმების განხილვის შედეგად. ეს რეგიონალური დებრიფინგი შეიძლება განხორციელდეს სხვადასხვაგვარად. ჩვეულებრივ, გრძელვადიანი დამკვირვებლები ხვდებიან მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყველა ჯგუფს ცალკე, არჩევნების დღის ბოლოს, რათა თავი მოუყარონ მათ ძირითად შთაბეჭდილებებს და გადასცენ ისინი ძირითად ჯგუფს. ან, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა შეიძლება გამართონ ჯგუფური დებრიფინგი მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის მათ რეგიონში და შემდეგ წარუდგინონ ძირითად ჯგუფს ანგარიშში ძირითადი დასკვნების შესახებ. ნებისმიერ შემთხვევაში, ძალზე მნიშვნელოვანია ძირითადი ჯგუფის მიერ დადგენილი ანგარიშების ვადების დაცვა, რათა ამ ანგარიშების გამოყენება შესაძლებელი იყოს წინასწარი დასკვნების ჩამოყალიბებისას.

იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც გრძელვადიანი დამკვირვებლები ესაუბრებიან მოკლევადიანი დამკვირვებლების ცალკეულ ჯგუფებს მათი ზოგადი დასკვნების შესახებ, შეიძლება მაინც მნიშვნელოვანი იყოს რეგიონალური დებრიფინგის დაგეგმვა, სადაც მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყველა ჯგუფი მოიყრის თავს

და გაუზიარებს ერთმანეთს გამოცდილებას და შესთავაზებს არჩევნების

დახასიათებას. ეს დებრიფინგი უნდა გაიმართოს მოკლევადიანი დამკვირვებლების დედაქალაქში დაბრუნებამდე. შეძლებისდაგვარად, ძირითადი ჯგუფი დაგეგმავს დამატებით ჯგუფურ დებრიფინგს მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის მათ სამშობლოში გამგზავრებამდე. ამგვარი ცენტრალური დებრიფინგი მისცემს მოკლევადიან დამკვირვებლებს საშუალებას, შეიქმნან არჩევნების პროცესის უფრო ფართო

სურათი. გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა დარწმუნდნენ, რომ მოკლევადიანი დამკვირვებლების გამგზავრებისათვის ყველაფერი სათანადოდ არის ორგანიზებული და რომ ყველა მოკლევადიანი დამკვირვებელი ინფორმირებული იმის შესახებ, თუ როდის და სად დახვდებათ მათ მანქანა მათი დედაქალაქში დასაბრუნებლად. ხშირ შემთხვევაში, დედაქალაქში გამგზავრება შეიძლება მოჰყვეს უშუალოდ რეგიონალურ დებრიფინგს.

მ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლის განსახლება

გრძელვადიანი დამკვირვებლები პასუხისმგებელი არიან მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე დანიშნული ყოველი მოკლევადიანი დამკვირვებლის სათანადო განსახლებაზე. ეს საკითხი მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლამდე უნდა მოგვარდეს.

სასურველია, რომ მოკლევადიანი დამკვირვებლები განთავსდნენ სასტუმროებში, მაგრამ, გამონაკლის შემთხვევებში, ისინი შეიძლება განთავსდნენ კერძო სახლებში ან სხვაგან, საჭიროებისამებრ. ვარიანტების განხილვისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაითვალისწინონ შემდეგი საკითხები:

- ფასი დღიურ ანაზღაურებასთან შეფარდებით;
- ელექტროენერჯისა და ცხელი წყლის არსებობა;
- საკომუნიკაციო საშუალებები, როგორცაა ელექტრონული ფოსტა, ტელეფონი, ფაქსი და სხვ.;
- პირადი უსაფრთხოება და პირადი ნივთების დაცულობა;
- ხელსაყრელობა დამკვირვების ტერიტორიისა და განაწილების ფორმის შესაბამისად; და
- შესაძლო ფართი შეხვედრების მოსაწყობად.

გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა პირადად უნდა მოინახულონ ყველა შესაძლო საცხოვრებელი ადგილი და დარწმუნდნენ მის შესაბამისობაში რეგიონში ჩამოსვლამდე, მოკლევადიან დამკვირვებლებს აცნობებენ, რომ

ზოგ შემთხვევაში, ხელმისაწვდომი საცხოვრებელი ადგილის დონე შეიძლება იყოს მოკრძალებული, ან რომ მათ მოუწევთ საცხოვრებელი ადგილის გაზიარება. მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის საცხოვრებელი ადგილის დაჯავშნისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა განუმარტონ, რომ ყოველი მოკლევადიანი დამკვირვებელი თავად არის პასუხისმგებელი თავისი საცხოვრებელი ადგილის საფასურის გადახდაზე.

ვ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლის დაქირავება

კომპეტენტური თარჯიმნებისა და სანდო მძღოლების დაქირავება ძალზე მნიშვნელოვანია მოკლევადიანი დამკვირვებლის წარმატებული მუშაობისათვის. შეძლებისდაგვარად, თარჯიმნები და მძღოლები დაქირავებული უნდა იქნენ იმ თემიდან, სადაც მოკლევადიანი დამკვირვებლები ახორციელებენ თავიანთ მისიას. ეს უზრუნველყოფს მათ მიერ რაიონის ცოდნას და მათ ექნებათ ხმის მიცემის საშუალება. მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყველა ჯგუფს ეყოლება ერთი თარჯიმანი და ერთი მძღოლი.

ზოგ შემთხვევაში, ძირითადად ჯგუფმა შეიძლება მიაწოდოს გრძელვადიან დამკვირვებლებს მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე მყოფი თარჯიმნებისა და მძღოლების საკონტაქტო ინფორმაცია. დამატებითი სახელების ძებნისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მიმართონ საერთაშორისო ორგანიზაციებს, უნივერსიტეტებს, ენის შემსწავლელ სკოლებსა და იმ პირებს, რომლებთანაც დაამყარეს ურთიერთობა თავიანთი საქმიანობის განხორციელებისას. ხშირად, გრძელვადიან დამკვირვებლებს ექნებათ საშუალება განათავსონ განცხადებები სასწავლო დაწესებულებებში ან ადგილობრივ გაზეთებში. გრძელვადიანი დამკვირვებლების საკუთარ თარჯიმანს და მძღოლს ასევე შეუძლიათ დახმარება გაუწიონ მათ ადგილობრივად პერსონალის დაქირავებაში. თუ ყველა სხვა წყარო ამოიწურება, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა დახმარებისათვის უნდა მიმართონ ძირითად ჯგუფს.

პოტენციური თარჯიმნებისა და მძღოლების ჩამონათვალი უნდა აღემატებოდეს მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჯგუფების მოსალოდნელ რაოდენობას, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ალტერნატივა. თუმცა, კანდიდატებთან გასაუბრების დროს, მათ უნდა განემარტოთ, რომ მათი დაქირავება არ მოხდება მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჯგუფის საბოლოო შედგენამდე. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ თარჯიმნებსა და მძღოლებს განემარტოთ, რომ მათი ანაზღაურების გადახდას განახორციელებენ უშუალოდ მოკლევადიანი დამკვირვებლები. საწავის ხარჯიც ანაზღაურდება მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჯგუფების მიერ ქვითრების ან ფიქსირებული ტარიფის საფუძველზე.

პერსონალის დაქირავებისას, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა ხაზი უნდა გაუსვან სამუშაოს კონფიდენციალურობას და განსაკუთრებით იმას, რომ ნებისმიერი ადამიანი, რომელიც მუშაობს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიაში, როგორც თარჯიმანი ან მძღოლი, ვალდებულია უარი თქვას ნებისმიერ პოლიტიკურ საქმიანობაზე და მოიტკეცოს პოლიტიკურად ნეიტრალურად მათი მუშაობის მთელი პერიოდის განმავლობაში. გარდა ამისა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა უზრუნველყონ პოტენციური პერსონალის ინფორმირებულობა დაქირავების ზუსტი პირობებისა და ანაზღაურების შესახებ. უნდა აღინიშნოს, რომ თუმცა ყველა შესაძლებლობა უნდა იქნეს გამოყენებული, რომ მოხდეს იმის უზრუნველყოფა, რომ პერსონალს ხელი არ შეეშალოს არჩევნების დღეს არჩევნებში მონაწილეობაში, მათთვის შეიძლება შეუძლებელი აღმოჩნდეს მათ საარჩევნო უბანში მოხვედრა დაკვირვების მსვლელობისას. თუკი არსებობს სამართლებრივი დებულებები ხმის მიცემის ალტერნატიული მეთოდის გამოყენებისათვის, როგორცაა, მაგალითად, ხმის წინასწარი მიცემა, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა დაარწმუნონ თავიანთი პერსონალი ამ მექანიზმის გამოყენების აუცილებლობაში.

ყველა პოტენციურმა თარჯიმანმა უნდა გაიაროს გასაუბრება, მისი შესაფერისობის დასადასტურებლად. დაქირავებულ თარჯიმნებს უნდა გადაეცეთ საარჩევნო ტერმინთა ლექსიკონი, რათა მათ ისწავლონ ტერმინები არჩევნების დღემდე. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჯგუფის წევრი საუბრობს ადგილობრივ ენაზე, მაინც აუცილებელია, რომ ამ ჯგუფს ჰყავდეს თარჯიმანი, რათა ჯგუფის ორივე წევრისათვის სრულად ხელმისაწვდომი იყოს ინფორმაცია დაკვირვების წარმოების პროცესში.

მძღოლის დაქირავებისას, გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა დარწმუნდნენ, რომ მისი მართვის მოწმობა და დაზღვევა ძალაშია. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა პირადად უნდა შეამოწმონ ყოველი ავტომანქანა, რათა დარწმუნდნენ, რომ ისინი უსაფრთხო, საკმაოდ კომფორტული და პრეზენტაბელურია. როდესაც დაკვირვება ხორციელდება ზამთარში, სასურველია, რომ მანქანას ჰქონდეს ზამთრის საბურავები და საბურავის ჯაჭვები. უპირატესობა ოთხკარიან მანქანებს ენიჭება. კონკრეტული ლანდშაფტი შეიძლება მოითხოვდეს ორ-ხიდიანი მანქანით მოძრაობას. რა თქმა უნდა, მძღოლს უპირატესობად ჩაეთვლება ინგლისური ენის თუნდაც ცოტაოდენი ცოდნა და მობილური ტელეფონის ქონა, თუმცა არც ერთი და არც მეორე წარმოადგენს აუცილებელ მოთხოვნას.

სასარგებლო იქნება არჩევნების დღემდე გაიმართოს ადგილობრივად დაქირავებულ დამხმარე პერსონალთან შეხვედრა, რომლის დროსაც გრძელვადიან დამკვირვებლებს შეუძლიათ წარუდგინონ მათ თავიანთი

თავი და განუმარტონ მათი სამუშაოს ხასიათი და ის, თუ რას მოელოან მძღოლებისა და თარჯიმნებისაგან არჩევნების დღეს და არჩევნების შემდგომ სადამოს. ამ შეხვედრაზე შეიძლება პრაქტიკული საკითხების განხილვაც, მაგალითად, შესენება იმისა, რომ მობილური ტელეფონები უნდა იყოს დატენილი, მანქანები – საწვავით უზრუნველყოფილი, საკონტაქტო ადგილების სქემა – შემუშავებული, მარშრუტები – დაგეგმილი და ა.შ.

ზ. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: მოკლევადიანი დამკვირვებლების კოორდინირება არჩევნების დღეს

არჩევნების დღე ძალზედ დაკავებული დღეა გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის. რამდენადაც გრძელვადიანი დამკვირვებლები ვერ შეძლებენ ბევრ მოკლევადიან დამკვირვებელთან შეხვედრას არჩევნების დღეს, ისინი წინასწარ უნდა დარწმუნდნენ, რომ ყოველი მათგანი კარგად არის ინფორმირებული არჩევნების დღის ორგანიზაციის, განსაკუთრებით განრიგის, მარშრუტების, დაკვირვების ფორმების წარდგენისა და ანგარიშების სხვა პროცედურებზე. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა ყურადღებით უნდა დაგეგმონ, რათა უზრუნველყონ თავიანთ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე დაკვირვების პროცესის ყველა ასპექტის ეფექტიანი შესრულება. მიუხედავად იმისა, რომ გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა შეიძლება გამოთქვან არჩევნების დღეს საარჩევნო უბანში მისვლის სურვილი, მათი პირველადი პასუხისმგებლობაა, თვალყური ადევნონ მოკლევადიანი დამკვირვებლების მუშაობას მათ რეგიონში, ჩაუტარონ დეფორიფინგი მოკლევადიან დამკვირვებლებს დღის განმავლობაში, განიხილონ ნებისმიერი მნიშვნელოვანი საარჩევნო პრობლემა, რომელიც შეიძლება წამოიჭრას მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე და შეინარჩუნონ მუდმივი კონტაქტი მისიის სათაო ოფისთან.

როგორც ძირითადი მითითება, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა განახორციელონ შემდეგი:

- დარწმუნდნენ იმაში, რომ მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჯგუფებმა დილით საკმარისად ადრე დაიბარეს მანქანა იმისათვის, რომ აწარმოონ დაკვირვება საარჩევნო უბნის გახსნაზე;
- მოამზადონ მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის გრძელვადიან დამკვირვებლებთან შეხვედრის განრიგი დღის განმავლობაში;
- ყოველთვის ხელმისაწვდომი იყვნენ და უპასუხონ მოკლევადიანი დამკვირვებლების სატელეფონო ზარს;
- წარუდგინონ ანგარიში ძირითად ჯგუფს/გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორს დღის განმავლობაში, ინსტრუქციის შესაბამისად;

- დარწმუნდნენ, რომ საკომუნიკაციო საშუალებები მუშაობს და დაკვირვების ფორმების გადმოგზავნა შესაძლებელია;
- უზრუნველყონ დაკვირვების ფორმების დროული წარდგენა;
- დარწმუნდნენ, რომ ყველა მოკლევადიანი დამკვირვებელი მშვიდობიანად დაბრუნდა თავის საცხოვრებელ ადგილზე.

საარჩევნო უბანში ხმების დათვლაზე დაკვირვების წარმოების შემდეგ, მოკლევადიან დამკვირვებლებს, ჩვეულებრივ, სთხოვენ ბიულეტენებისა და სხვა საარჩევნო მასალებისთვის გაყოლას რეგიონალურ საარჩევნო კომისიაში და შეჯამების პროცესზე (ან მის ნაწილზე) დაკვირვების წარმოებას. ეს ინფორმაცია ძალზე მნიშვნელოვანია ხმების შეჯამებისა და შედეგების გადაცემის ერთიანობის შეფასებისათვის. გარკვეულ შემთხვევებში, ზოგიერთმა მოკლევადიანმა დამკვირვებელმა უნდა დაიწყო დაკვირვების წარმოება დღის მეორე ნახევარში და გაამახვილოს ყურადღება ხმების დათვლისა და შეჯამების პროცესზე. ძირითადი ჯგუფი მიაწვდის მათ კონკრეტულ ინსტრუქციებს რეგიონალურ საარჩევნო კომისიაში ნებისმიერი დაკვირვების წარმოებისათვის. თუ ეს შეადგენს დაკვირვების მეთოდოლოგიის ნაწილს, ის ასევე გავლენას იქონიებს იმაზე, თუ როგორ მოამზადებენ გრძელვადიანი დამკვირვებლები რეგიონალური განაწილების გეგმებს.

01. გრძელვადიანი დამკვირვებლის პასუხისმგებლობანი: საპარლამენტო და ადგილობრივად დაქირავებული მოკლევადიანი დამკვირვებლები

აღიარებს რა ODIHR-ი დამკვირვებელთა საპარლამენტო ჯგუფებთან თანამშრომლობის მნიშვნელობას, ის მჭიდროდ თანამშრომლობს ქუთაისის საპარლამენტო ასამბლეასთან (OSCE PA), ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეასთან, ევროპარლამენტთან, ზოგ შემთხვევაში, NATO-ს საპარლამენტო ასამბლეასთან და, პოტენციურად, სხვა საპარლამენტო დაჯგუფებებთან, რომლებსაც გააჩნიათ სურვილი, შეუერთდნენ საერთაშორისო არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას არჩევნებზე დაკვირვების ODIHR-ის მეთოდოლოგიის ფარგლებში. ადგილობრივ სამთავრობო ორგანოებში არჩევნების კონტექსტში, ODIHR-ი ხშირად თანამშრომლობს ევროპის საბჭოს ადგილობრივ და რეგიონალურ თვითმმართველობათა ორგანოების კონგრესთან.

ODIHR-მა შეიმუშავა რეგულარული პრაქტიკები და პროცედურები შესაბამისი საპარლამენტო ორგანოების მხარდაჭერისა და მათთან თანამშრომლობისათვის, მათ შორის, დებულება საპარლამენტო დამკვირვებლების ბრიფინგისა და მათი განაწილების ლოგისტიკური ხელშეწყობისათვის. ODIHR-ის ძირითადი ჯგუფის შემადგენლობაში, ჩვეულებრივ,

შედის პარლამენტთან კავშირის თანამშრომელი, რომელიც ახორციელებს ყოველივე ამის მომზადების ფასილიტაციას. არჩევნების დღეზე ერთობლივი დაკვირვების ძალისხმევა ხორციელდება შესაბამისი ორგანიზაციების სახელით და საერთაშორისო არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ფარგლებში.

რაც შეეხება ODIHR-ის თანამშრომლობას OSCE PA-სთან, ეს ორი ორგანიზაცია ცვლის ინფორმაციას მთელი სარჩევნო პროცესის განმავლობაში და OSCE PA რეგულარულად არის მოწვეული ODIHR-ის საჭიროებათა შეფასების მისიაში მონაწილეობისათვის. გარდა ამისა, ეშოი-ს მოქმედმა თავმჯდომარემ შეიძლება დანიშნოს OSCE PA-ს უფროსი წევრი სპეციალურ კოორდინატორად, რათა ის წარუძღვეს კონკრეტულ არჩევნებზე მოკლევადიან დაკვირვებას. დანიშვნის შემდეგ სპეციალური კოორდინატორი წარადგენს არჩევნების შემდგომ წინასწარ ანგარიშს მისიის ხელმძღვანელსა და სხვა საპარლამენტო ასამბლეების დელეგაციების ხელმძღვანელებთან ერთად.

ძირითადი ჯგუფი შეატყობინებს გრძელვადიან დამკვირვებლებს, თუკი მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე წარუზახნილ მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჯგუფებში არიან საპარლამენტო დამკვირვებლები. საპარლამენტო მოკლევადიანი დამკვირვებლების განაწილება და რეპატრაცია, სავარაუდოდ, მოხდება სხვა მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის დაგეგმილი განრიგისაგან განსხვავებით და ამისათვის, შეიძლება, საჭირო გახდეს დამატებითი საკითხების მოგვარება. აუცილებელია მოქნილი მიდგომა. **ადეკვატური ყურადღება უნდა დაეთმოს საპარლამენტო დამკვირვებლებისათვის სათანადო პირობების უზრუნველყოფას.**

გარდა ამისა, ხშირად, ODIHR-ი გზავნის რამდენიმე საერთაშორისო თანამშრომელს, რომლებიც ინიშნებიან ეშოი-ს მონაწილე სახელმწიფოების ადგილობრივი საელჩოების მიერ. ადგილობრივად დაქირავებული მოკლევადიანი დამკვირვებლები ემატება მოკლევადიანი დამკვირვებლების მთლიან რიცხვს, რომელთა დანიშვნაც ითხოვა ODIHR-მა მონაწილე სახელმწიფოებისაგან და ისინი უნდა განიხილებოდნენ უფრო როგორც სიმბოლური დამკვირვებლები. უმეტეს შემთხვევებში, მათ ეყოლებათ საკუთარი მძღოლები და თარჯიმნები. ხშირად, ადგილობრივად დაქირავებული მოკლევადიანი დამკვირვებლები ერთიანდებიან განაწილების საერთო გეგმაში, რომელსაც ამზადებენ გრძელვადიანი დამკვირვებლები, ისევე, როგორც დანიშნული მოკლევადიანი დამკვირვებლები. მათ მონაწილეობა უნდა მიიღონ რეგიონალურ ბრიფინგებსა და დებრიფინგებში და უნდა შეავსონ დაკვირვების ფორმები და დაიცვან არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სხვა ინსტრუქციები.

5

ადმინისტრაცია და ფინანსები

ODIHR-ი ძალზე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს რესურსების გონივრულ მართვას. გრძელვადიანი დამკვირვებლები პასუხისმგებელი არიან მათთვის გამოყოფილი ნებისმიერი თანხის დეტალურ აღრიცხვაზე. არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ფინანსური თანამშრომელი უზრუნველყოფს გრძელვადიან დამკვირვებლებს ნებისმიერი კონკრეტული მითითებებითა და ინსტრუქციებით და ყოველთვის მზად იქნება, დახმარება გაუწიოს მათ ფინანსებთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრაში. მისიის ადმინისტრაციისა და ფინანსების სტანდარტიზაციის ხელშეწყობის მიზნით, გრძელვადიანი დამკვირვებლები მიიღებენ სტანდარტული ფორმებისა და ნიმუშების ქაღალდზე ნაბეჭდ ვერსიას ან ელექტრონულ ვერსიებს.

დანიშნული გრძელვადიანი დამკვირვებლების დღიურ ანაზღაურებას გადაიხდის პირდაპირ ის სახელმწიფო, რომელმაც ისინი წარგზავნა. **გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა ჩავიდნენ ქვეყანაში თანხით, რომელიც საკმარისი იქნება მათი საცხოვრებელი და გაუთვალისწინებელი ხარჯების დასაფარად მათი იქ ყოფნის სრული პერიოდის განმავლობაში, რამდენადაც არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია ვერ დაეხმარება მათ ამ ხარჯების დაფარვაში და ვერ გასცემს ავანსს მთავრობის სახელით.** ქვეყანაში ჩასვლამდე, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა კარგად უნდა გაიაზრონ, თუ რას მოელის მათგან მთავრობა, მათთვის გამოყოფილი თანხების მართვის თვალსაზრისით (ანუ, ქვითრების შენახვა და ა.შ.). ის გრძელვადიანი დამკვირვებლები, რომელთა ყოველდღიურ ანაზღაურებას იხდის ODIHR-ი არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის დივერსიფიკაციის გაუმჯობესების ფონდიდან, მიიღებენ შესაბამის ინსტრუქციას.

ODIHR-ი დაფარავს გრძელვადიანი დამკვირვებლების იმ ხარჯებს, რომლებიც დაკავშირებულია მათ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე განხორციელებულ საქმიანობასთან, გრძელვადიანი დამკვირვებლების ჯგუფის ბიუჯეტის შესაბამისად. გრძელვადიანი დამკვირვებლის დამტკიცებული ბიუჯეტი მოიცავს შემდეგს:

- გრძელვადიანი დამკვირვებლის თარჯიმანი და მძღოლი და ამასთან დაკავშირებული ხარჯები, როგორცაა, მაგალითად, საწვავის ან ავტოსადგომის საფასური, მანქანით გადაადგილებასთან დაკავშირებული სხვა ხარჯები და სხვ.;
- საოფისე მარაგები;
- ასლების გადაღების ხარჯები;
- ოფიციალურ სატელეფონო კომუნიკაციასთან დაკავშირებული ხარჯები და ელექტრონული ფოსტის დაყენებისა და სარგებლობის საფასური;
- დედაქალაქსა და დაქვემდებარებულ ტერიტორიას შორის საწყისი განაწილებისას და დაბრუნებისას, ასევე მისიის სათაო ოფისში გამართულ შეხვედრებზე დასასწრებად მგზავრობის ხარჯები; და
- გრძელვადიანი დამკვირვებლის დაქვემდებარებული ტერიტორიის ფარგლებში მგზავრობის ხარჯები, როდესაც ეს ხარჯები წინასწარ არის დადასტურებული ფინანსური თანამშრომლის მიერ.

დამატებითი ხარჯები, რომლებიც არ არის გათვალისწინებული ბიუჯეტში, წინასწარ უნდა დაადასტუროს მისიის ხელმძღვანელმა და ფინანსურმა თანამშრომელმა.

ამ ხარჯების დასაფარად, გრძელვადიანი დამკვირვებლები მიიღებენ ნაღდ საოპერაციო ავანსს რამდენიმე ნაწილად. ავანსი, ჩვეულებრივ, გაიცემა აშშ დოლარში ან ევროში და ეროვნულ ვალუტაში. იმ შემთხვევაში, თუ ადგილობრივ ვალუტაში გაცემული ავანსი იწურება, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მოიპოვონ ვალუტის გაცვლის ქვითრები, რომლებშიც მითითებულია თანხა აშშ დოლარში ან ევროში და ადგილობრივ ვალუტაში აღნიშნული თანხის ადგილობრივ ვალუტაზე გაცვლისას. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა უზრუნველყონ ნაღდი ფულის უსაფრთხო შენახვა. **გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მოიპოვონ მათ მიერ განხორციელებული ნებისმიერი გადახდის ქვითრის დედანი.** ზოგ შემთხვევაში, თუკი თანხის მიმღები არ გაცემს ქვითრებს, მის ნაცვლად გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მიიღონ გადახდის ვაუჩერი¹⁷. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა აწარმოონ ხარჯების ჩანაწერები ფინანსური თანამშრომლის მითითების შესაბამისად.

გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის გაცემული საოპერაციო ავანსი საჭიროებს ანგარიშგებას, განმარტებასა და აღრიცხვას, რომელსაც

17 გადახდის ვაუჩერის ნიმუში მოცემულია დანართში მ.

აწარმოებს ფინანსური თანამშრომელი გრძელვადიანი დამკვირვებლების შეხვედრებისას, თანდართული დოკუმენტაციის საფუძველზე: ქვითრები (თარგმნილი ინგლისურ ენაზე), ხელშეკრულებები და გადახდის ვაუჩერი. თანხის შემდეგი პორციის გაცემა ხდება ყოველი ჯგუფის მიერ გაწეული ხარჯების დონისა და დაგეგმილი საქმიანობის საფუძველზე. მისიის დასასრულს, ფინანსური თანამშრომელი ახორციელებს დარეგულირებულ თანხების აუდიტს და გრძელვადიანი დამკვირვებლების ქვეყნიდან წასვლამდე აწარმოებს ხარჯების საბოლოო ჩანაწერებს. ავანსად გაცემილი თანხების აღრიცხვისა და განმარტების შემდეგ, აუდიტის გამარტივების მიზნით, გრძელვადიან დამკვირვებლებს მოეთხოვებათ მიაკრან (წებოვანი ფირის ან წებოს მეშვეობით) ყველა ქვითარი A4 ფორმატის ქაღალდზე და დაყონ შემდეგ კატეგორიებად:

- აშშ დოლარში ან ევროში წარმოებული გადახდების ქვითრები/გადახდის ვაუჩერები;
- ადგილობრივ ვალუტაში წარმოებული გადახდების ქვითრები/გადახდის ვაუჩერები;
- ვალუტის გაცვლის ქვითრები (თუ არსებობს ასეთი); და
- ხელშეკრულებების ასლები.

ადგილობრივი პერსონალის, მათ შორის, თარჯიმანისა და მძღოლის დაქირავება უნდა დასტურდებოდეს ხელშეკრულებით. ლოგისტიკის ექსპერტი გადასცემს გრძელვადიან დამკვირვებლებს ნიმუშებს და აუცილებელი დამატებითი დოკუმენტაციის ნუსხას. დასრულებული და ხელმოწერილი ხელშეკრულებები (დედნები), სხვა შესაბამის დოკუმენტებთან ერთად, უნდა დაუბრუნდეს მისიის სათაო ოფისს. სასურველია, მომზადდეს ხელშეკრულების ორი დედანი და ორივე მხარეს გადაეცეს თითო. იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც არსებობს ოფიციალური ხელშეკრულები, ხელშეკრულებასთან დაკავშირებულ ყოველ გადახდას მაინც უნდა ახლდეს ქვითარი ან გადახდის ვაუჩერი. ადგილობრივად დაქირავებული პერსონალის ხელშეკრულებები უნდა მომზადდეს ინგლისურ და ადგილობრივ ენებზე, მაგრამ სავალდებულო ყოველთვის ინგლისური ვერსია იქნება.

გრძელვადიანი დამკვირვებლების თარჯიმანისა და მძღოლის ანაზღაურება უნდა განხორციელდეს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სათაო ოფისის მიერ მოწოდებული განრიგის შესაბამისად. ადგილობრივად დაქირავებულმა პერსონალმა უნდა აწარმოოს თავისი დასწრებისა და დამატებითი სამუშაო საათების ჩანაწერი, რომლის საფუძველზეც მოხდება მათი შრომის ანაზღაურება გაწეული მომსახურების შესაბამისად. ჩანაწერის დედანი თან უნდა ერთვოდეს გადახდის ვაუჩერს.

დაქვემდებარებული ტერიტორიის დატოვებამდე, გრძელვადიანი დამკვირვებლები უნდა შეხვდნენ თავიანთ მასპინძლებსა და შესაძლო მომწოდებლებს, რათა მოახდინონ საბოლოო ანგარიშსწორება, მიიღონ საბოლოო ქვითრები, დააბრუნონ გასაღებები და ჩააბარონ დაქირავებული აღჭურვილობა. **გრძელვადიან დამკვირვებლებს არ უნდა დარჩეთ გადაუხდელი ანგარიშები დაქვემდებარებული ტერიტორიის დატოვების შემდეგ.**

6

გრძელვადიანი დამკვირვებლების როლი მისიის დახურვისას

ა. შემაჯამებელი და გამოსამშვიდობებელი შეხვედრები

მას შემდეგ, რაც მოკლევადიანი დამკვირვებლები დაბრუნდებიან დედაქალაქში უკან გამგზავრების მიზნით, გრძელვადიანი დამკვირვებლები რჩებიან ადგილზე რამდენიმე დღით საარჩევნო პროცესის მნიშვნელოვან საკითხებზე შემაჯამებელი და გამოსამშვიდობებელი შეხვედრების გასამართად. ძირითადი ჯგუფი ინფორმაციას აწვდის გრძელვადიან დამკვირვებლებს იმ საკითხების შესახებ, რომლებიც მნიშვნელოვანია შემდგომი რეაგირების თვალსაზრისით. **გრძელვადიანი დამკვირვებლები ემშვიდობებიან და მადლობას უხდებიან თანამშრომლობისათვის ოფიციალურ პირებს რეგიონალურ და ადგილობრივ დონეზე, საარჩევნო ადმინისტრაციას, პოლიტიკური პარტიებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების ლიდერებსა და სხვა მნიშვნელოვან პირებს, რომლებიც ხელს უწყობდნენ სადამკვირვებლო საქმიანობის განხორციელებას.** აღნიშნული შეხვედრები შესაძლოა აგრეთვე გამოყენებულ იქნეს არჩევნების მიმდინარეობისა და შემდგომი განვითარების შესახებ ინფორმაციის მიღების მიზნით.

ბ. მისიის ადმინისტრაციული დახურვა

დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის (ODIHR EOM) დახურვას თან ახლავს გარკვეული ლოგისტიკური და სხვა მნიშვნელოვანი პროცედურები. მოკლევადიანი დამკვირვებლები არჩევნების შემდგომ უახლოესი დღეების განმავლობაში, აუცილებელი დებრიფინგის პროცესების დასრულების შემდგომ, მიემგზავრებიან უკან. გრძელვადიანი დამკვირვებლები რჩებიან ადგილზე რამდენიმე დღით, რაც ადგილობრივ გარემოებებზე დამოკიდებული, საარჩევნო პროცესის მნიშვნელოვან საკითხებზე შემდგომი შეხვედრების გასამართად. ძირითად ჯგუფთან ერთად შემაჯამებელი დებრიფინგის გამართვის შემდგომ, გრძელვადიანი დამკვირვებლები მიემგზავრებიან უკან.

მისიის დახურვის აუცილებელი პროცედურაა საჭირო დოკუმენტაციის მომზადება სათაო ოფისში წარსადგენად. გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მოამზადონ ყველა საჭირო დოკუმენტი, რაც შესაძლოა სასარგებლო აღმოჩნდეს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის საბოლოო ანგარიშისა და შემდგომი რეაგირების თვალსაზრისით. მაგალითად, არჩევნებთან დაკავშირებულ საჩივრებთან მიმართებით მოპოვებული მტკიცებულებები ან ჩამორთმეული ჩვენებები. ასევე შესაძლოა სასარგებლო იყოს მძღოლებისა და თარჯიმნების, საკონტაქტო პირებისა და საარჩევნო უბნების სიების, ისევე როგორც მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის მომზადებული რუკებისა და მასალების შენახვა; ყოველივე ზემოაღნიშნული შესაძლოა სასარგებლო აღმოჩნდეს განმეორებითი ან შემდგომი არჩევნების დროს.

სასურველია, აღნიშნული მასალები სათაო ოფისში წარსადგენად მომზადებულ იქნეს ელექტრონულ ფორმატში და ასლის სახით შენახულ იქნეს კომპაქტურ დისკზე. გრძელვადიანი დამკვირვებლის ყველა ანგარიშის ასლები ასევე შენახულ უნდა იქნეს კომპაქტურ დისკზე. ყველა სხვა დოკუმენტი, რომლებიც ხელმისაწვდომია ქალაქდზე ნაბეჭდი ვერსიის და არა ელექტრონული ვერსიის ფორმატში, სუსურველია, შეიკრას ერთ ან რამდენიმე საქაღალდეში, დასკანერდეს და გადატანილ იქნეს კომპაქტურ დისკზე. უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს, რომ რაიმე სახის დოკუმენტი, იქნება ეს ქალაქდზე ნაბეჭდი ვერსია თუ ელექტრონული ვერსია, არ დარჩეს დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე (AoR). ყველა საჭირო მასალის მომზადების შემდგომ, აუცილებელია დარჩენილი არასაჭირო მასალების განადგურება, ან სათაო ოფისში გადაგზავნა შემდგომი განადგურებისათვის.

აუცილებელია პორტაბელური კომპიუტერების უკან დაბრუნება მათი შემდგომ სადამკვირვებლო მისიებში გამოყენების მიზნით, რა დროსაც ყველა დოკუმენტი ამოღებულ უნდა იქნეს კომპიუტერებიდან. მეტად მნიშვნელოვანია, რომ მათ, ვინც იჭირავებს პორტაბელური კომპიუტერები, დააბრუნონ ისინი „გაწმენდილ“ მდგომარეობაში და უზრუნველყონ, რომ მისიასთან დაკავშირებული დოკუმენტები და თარგები (templates) არ დარჩეს კომპიუტერის მყარ დისკზე. გრძელვადიან დამკვირვებლებს უნდა ახსოვდეთ, რომ დააცარიელონ კომპიუტერის ურნა და უზრუნველყონ მისიის სათაო ოფისის მიერ გაცემული პორტაბელური კომპიუტერებისა და მობილური ტელეფონების ჯეროვან და დაუზიანებელ მდგომარეობაში დაბრუნება.

გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა, გამოსამშვიდობებელი შეხვედრებისა და აღმინისტრაციული პროცედურების გათვალისწინებით, მისიის დახურვისათვის მზადება უნდა დაიწყოთ გამგზავრებამდე რამდენიმე დღით ადრე.

ფინანსური საკითხების საბოლოო გადაჭრისა და ხელსაწყოების დაბრუნების მიზნით, მისიის მთავარი ოფისი შეიმუშავებს გრაფიკს გრძელვადიან დამკვირვებელთა ყოველი ჯგუფისათვის ფინანსურ ოფიცერთან და ლოგისტიკის ექსპერტთან შესახვედრად.

როგორც წესი, ძირითადი ჯგუფი გეგმავს გრძელვადიანი დამკვირვებლების შემაჯამებელი დებრიფინგის შეხვედრას მათ გამგზავრებამდე ერთი ან ორი დღით ადრე. შეხვედრა მიზნად ისახავს არჩევნების პროცესის, ისევე როგორც მომავალ არჩევნებში გასათვალისწინებელი სადამკვირვებლო მისიის შედეგებისა და რეკომენდაციების საბოლოო ანალიზისა და შეფასებას. აღნიშნული შეხვედრისას ასევე ხდება არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ორგანიზაციული და ეფექტიანობის საკითხების განხილვა და შეფასება და რეკომენდაციების შემუშავება სამომავლო საქმიანობაში გასათვალისწინებლად. აღნიშნულის გამოყენება უნდა მოხდეს მოკლევადიანი დამკვირვებლების მიერ წარმოდგენილ კომენტარებთან ერთად. გრძელვადიან დამკვირვებლებს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ მაღალი სტანდარტების დამკვიდრებაში დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (ODIHR) საქმიანობაში.

დანართი ა

გრძელვადიანი დამკვირვებლის ძირითადი ამოცანებისა და პასუხისმგებლობების ჩამონათვალი

მოაგვარეთ დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე თქვენი ჩასვლის საკითხი:

- ▶ შეატყობინეთ გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორს, როდის ჩახვედით დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე;
- ▶ თუკი არ ხართ თქვენი თარჯიმანის ან მძღოლის მუშაობით კმაყოფილი, დაიჭირავეთ სხვა;
- ▶ მოძებნეთ და დაიჭირავეთ საცხოვრებელი ბინა, რომელიც ოფისადაც შეგიძლიათ გამოიყენოთ;
- ▶ გამართეთ კომუნიკაცია მისიის სათაო ოფისთან (ტელეფონი, ფაქსი, ელექტრონული ფოსტა);
- ▶ დაუკავშირდით გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორსა და ლოგისტიკის ექსპერტს და გაუზიარეთ მათ ზემოთ ჩამოთვლილი დეტალები, ასევე შეატყობინეთ იმ პრობლემების შესახებ, რომლებიც საჭიროებს გადაჭრას.

დაგეგმეთ საწყისი შეხვედრები და წარუდგინეთ საკუთარი თავი და არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია:

- ▶ რეგიონალური და ადგილობრივი მთავრობის წარმომადგენლებს;
- ▶ რეგიონალური და ადგილობრივი მთავრობის საარჩევნო წარმომადგენლებს; მოახდინეთ ამ შეხვედრების კოორდინირება არჩევნების ანალიტიკოსთან;
- ▶ რეგიონალური და/ან ადგილობრივი პოლიციის უფროსთან; მოახდინეთ ამ შეხვედრების კოორდინირება უსაფრთხოების თანამშრომელთან;
- ▶ წამყვანი პოლიტიკური პარტიების რეგიონალურ ოფისებთან; მოახდინეთ ამ შეხვედრების კოორდინირება პოლიტიკურ ანალიტიკოსთან;
- ▶ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, როგორცაა ადგილობრივი დამკვირვებლები, ადამიანის უფლებათა დაცვის ჯგუფები და ქალთა ორგანიზაციები; მოახდინეთ ამ შეხვედრების კოორდინირება პოლიტიკურ ანალიტიკოსთან;
- ▶ თემის სხვა ლიდერებთან და ინფორმირებულ პირებთან (უმცირესობათა ჯგუფებთან, მედიისა და უნივერსიტეტის წარმომადგენლებთან და ა.შ.);

აწარმოეთ დაკვირვება შემდეგზე:

- ▶ საარჩევნო კომისიების საქმიანობა და მათი მზადება არჩევნების დღისათვის;
- ▶ საარჩევნო კამპანია;
- ▶ სიტუაცია არჩევნებთან დაკავშირებით, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა დაცვის თვალსაზრისით;
- ▶ გაშუქება რეგიონალური მედიის მიერ;
- ▶ შესაძლო საარჩევნო დავები და სასამართლო საქმეები.

მოახდინეთ რეაგირება არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის შესაძლო თხოვნებზე, რომლებიც შეესაბამება თქვენს დაქვემდებარებულ ტერიტორიას. ეს თხოვნები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

- ▶ კონკრეტული პრეტენზიებისა და საკითხების გამოძიება;
- ▶ საარჩევნო პროცესთან ან არჩევნებზე დაკვირვებასთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ კონკრეტული ინფორმაციის მოგროვება.

რეგულარულად წარუდგინეთ ანგარიში არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიას:

- ▶ გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორთან რეგულარული სატელეფონო კონტაქტი, მინიმუმ კვირაში ორჯერ ან ინსტრუქციის შესაბამისად;
- ▶ ყოველკვირეული ანგარიშგება და მომენტალური ანგარიში;
- ▶ დაუყოვნებელი სატელეფონო ანგარიში ნებისმიერი ძალადობის ან თქვენს საქმიანობაში ჩარევის შესახებ.

მოემზადეთ მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლისათვის და აღმოუჩინეთ მათ სრული მხარდაჭერა:

- ▶ მოამზადეთ რეგიონალური განაწილების გეგმა;
- ▶ მოაგვარეთ ლოგისტიკური საკითხები, მოქმედეთ მძლოლი, თარჯიმანი და საცხოვრებელი ბინა;
- ▶ განსაზღვრეთ ანგარიშგების ფარგლები;
- ▶ ჩაუტარეთ მოკლევადიან დამკვირვებლებს ბრიფინგი და დებრიფინგი;
- ▶ არჩევნების დღეს თვალყური ადევნეთ მთელს თქვენს რეგიონში დაკვირვებისა და ანგარიშგების პროცესს.

შეასრულეთ ფინანსური და ადმინისტრაციული მითითებები:

- ▶ შეაგროვეთ ქვითრები ყველა ხარჯისათვის;
- ▶ დარწმუნდით, რომ ყველა თანამშრომელთან სათანადო წესით არის გაფორმებული ხელშეკრულებები;
- ▶ დაიცავით არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის დახურვის პროცედურები.

დანართი ბ

მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლისათვის მოსამზადებელი სამუშაოების ჩამონათვალი გრძელვადიანი დამკვირვებლებისათვის

მონაწილეობა მიიღეთ განაწილების გეგმის შედგენაში მისიის ხელმძღვანელის მოადგილესა და ლოგისტიკის ექსპერტთან კოორდინირებულად:

- ▶ განსაზღვრეთ დაკვირვების შესაძლო უბანი მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყოველი ჯგუფისათვის:
 - ✓ მოიპოვეთ ან შეადგინეთ დასაკვირვებელი უბნების რუკები;
 - ✓ მოიპოვეთ შესაბამისი საარჩევნო ორგანოების ნუსხა და დაადგინეთ საარჩევნო უბნების ადგილმდებარეობები;
 - ✓ განსაზღვრეთ პრიორიტეტული საარჩევნო უბნები, თუკი ეს აუცილებელია;
- ▶ მოამზადეთ ვიზიტები სპეციალურ საარჩევნო უბნებში, როგორცაა სამხედრო დაწესებულებები, ციხეები, საავადმყოფოები და სხვ.;
- ▶ განსაზღვრეთ, თუ მოკლევადიან დამკვირვებელთა რომელი ჯგუფი განახორციელებს დაკვირვების საბოლოო შედეგების დაჯამებას რეგიონალურ/ადგილობრივ საარჩევნო კომისიაში.

დაიქირავეთ მძღოლები და თარჯიმნები:

- ▶ დაიქირავეთ თარჯიმნებისა და მძღოლების საკმარისი რაოდენობა, მათ შორის, შემცველებიც;
- ▶ შეუთანხმდით მძღოლებსა და თარჯიმნებს, რომ დახვდნენ მოკლევადიან დამკვირვებლებს მათი დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე ჩამოსვლისას, საჭიროების შემთხვევაში.

მოაგვარეთ განსახლების საკითხი:

- ▶ მოაგვარეთ თითოეული მოკლევადიანი დამკვირვებლის განსახლების საკითხი, მათ შორის, მათთვისაც, ვინც განაწილებული არიან რეგიონალური ბაზიდან მოშორებით;
- ▶ შეამოწმეთ ტელეფონის და/ან ფაქსის არსებობა ან იზრუნეთ ალტერნატიულ საშუალებებზე.

მოამზადეთ ბრიფინგი მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის:

- ▶ შეარჩიეთ და გადაამოწმეთ ადგილი მოკლევადიანი დამკვირვებლების რეგიონალური ბრიფინგისათვის;

- ▶ მოამზადეთ პრეზენტაცია რეგიონალური მასშტაბით;
- ▶ მოამზადეთ მოკლევადიანი დამკვირვებლების ბრიფინგის პაკეტი, რომელშიც შევა:
 - ✓ რუკები, სარჩენო უბნების სიები და რეგიონალური/ადგილობრივი საარჩენო ორგანოების სიები;
 - ✓ საინფორმაციო ფურცლები დაფარვის კონკრეტული უბნებისა და პრიორიტეტული ობიექტების საინფორმაციო ფურცლები;
 - ✓ ფაქსის ნომრები დაკვირვების ანგარიშების გადასაცემად;
 - ✓ სათაო ოფისის/გრძელვადიანი დამკვირვებლებისა და საგანგებო სამსახურების საკონტაქტო ნომრები;
- ▶ შეადგინეთ განრიგი არჩევნების დღისათვის, შეიტანეთ მასში ანგარიშის ჩაბარებისა და ფაქსით გაგზავნის დრო.

კოორდინაცია არჩევნების დღეს:

- ▶ შეადგინეთ განრიგი მოკლევადიანი დამკვირვებლების გამგზავრებისათვის დროისა და ადგილის მითითებით;
- ▶ გარკვეით, თუ როდის უნდა წარუდგინონ მოკლევადიანმა დამკვირვებლებმა თავიანთი ანგარიშები გრძელვადიან დამკვირვებლებს;
- ▶ მოაგვარეთ ფაქსის ხელმისაწვდომობის საკითხი დაკვირვების ანგარიშების გადმოსაცემად არჩევნების დღეს;
- ▶ იქონიეთ მუდმივი კონტაქტი მოკლევადიან დამკვირვებლებთან და გადაეცით მათი დასკვნები გრძელვადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორს;
- ▶ დაგეგმეთ დებრიფინგი მოკლევადიანი დამკვირვებლებისათვის, არჩევნების დღეს განხორციელებულ პროცედურებზე დაკვირვების შემდეგ; გაუგზავნეთ მოკლევადიანი დამკვირვებლების დასკვნების რეზიუმე მოკლევადიანი დამკვირვებლების კოორდინატორს;
- ▶ მოამზადეთ მოკლევადიანი დამკვირვებლების ჩამოსვლის ჩანაწერები, რათა გაასწოროთ ანგარიში მოკლევადიანი დამკვირვებლების ყველა ჯგუფთან.

არჩევნების შემდეგი დღე:

- ▶ ჩაატარეთ მოკლევადიანი დამკვირვებლების დებრიფინგი და მოამზადეთ რეგიონალური დასკვნების რეზიუმე;
- ▶ შეთანხმდით დროზე მოკლევადიანი დამკვირვებლების დედაქალაქში გასამგზავრებლად.

დანართი ბ

შემოთავაზებული შეკითხვები საარჩევნო კომისიებისათვის

დანიშნვის მეთოდი და ზოგადი მოვალეობები:

- ▶ როგორ ინიშნებიან კომისიის წევრები?
- ▶ ყოფილა თუ არა სამსახურიდან დათხოვნის ან თავისი ნებით წასვლის შემთხვევები?
- ▶ გადიან თუ არა კომისიის თანამშრომლები ტრენინგებს? თუ კი, ვინ ატარებს ამ ტრენინგებს?
- ▶ უზრუნველყოფილია თუ არა კომისია საკმარისი რესურსებით თავისი მოვალეობების განსახორციელებლად?
- ▶ ანდობს თუ არ კომისია გარკვეული საარჩევნო ამოცანების შესრულებას რეგიონალურ ან მუნიციპალურ ორგანოებს?
 - ✓ ამომრჩეველთა სიების მომზადება?
 - ✓ პარტიის ან კანდიდატის მხარდამჭერი პეტიციების დამოწმება?
 - ✓ პარტიების, კანდიდატების ან კანდიდატთა სიების რეგისტრაცია?
 - ✓ საარჩევნო უბნის კომისიების ფორმირება?
 - ✓ პარტიის თავყრილობებისა და კამპანიის ფარგლებში დაგეგმილი ღონისძიებების შესახებ განცხადებების დამტკიცება?

პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლობა საარჩევნო კომისიებში:

- ▶ ნებადართულია თუ არა პოლიტიკური პარტიებისათვის საკუთარი წარმომადგენლის ყოფილი საარჩევნო კომისიებში?
- ▶ სრულად მონაწილეობენ თუ არა განხილვებში ოპოზიციური პარტიები?
- ▶ არის თუ არა რომელიმე პარტია დომინანტი, პარტიის წევრების რაოდენობის თვალსაზრისით? ლიდერობის თვალსაზრისით?

ქალებისა და ეროვნული უმცირესობების ჩართულობა:

- ▶ დადგენილი არის თუ არა მამაკაცებისა და ქალების ბალანსი საარჩევნო კომისიებში?
- ▶ წამყვანი პოზიციების (თავმჯდომარე, თავმჯდომარის მოადგილე, მდივანი) რა წილი უკავიათ ქალებს?
- ▶ არიან თუ არა ეროვნული უმცირესობები წარმოდგენილი საარჩევნო კომისიებში?

- ▶ თუკი ქალები ან ეროვნული უმცირესობები არ არიან საკმარისად წარმოდგენილი საარჩევნო კომისიებში, რა წინააღმდეგობები ან გარემოებები უშლის მათ ხელს მონაწილეობაში?

საარჩევნო კომისიების მიუკერძოებლობა (დამოუკიდებლობა):

- ▶ ვინ მართავს ან ზედამხედველობს კომისიას? უფრო მაღალი კომისია? ადგილობრივი სამთავრობო ორგანიზაცია ან თანამდებობის პირი?
- ▶ ვის შეუძლია უარყოს ან შეცვალოს კომისიის გადაწყვეტილება?
- ▶ ვის შეუძლია გაასაჩივროს კომისიის გადაწყვეტილება და როგორ ხდება საჩივრების განხილვა?

პროცესის გამჭვირვალობა და კომპეტენტურობა:

- ▶ შეგიძლიათ შეაფასოთ, განიცდის თუ არა პროცესი კომპეტენტურობის ნაკლებობას?
- ▶ არის თუ არა კომისიის შეხვედრები ღია საზოგადოებისა და პრესისათვის? ნებადართულია თუ არა დასწრება ადგილობრივი დამკვირვებლებისათვის (პარტიული და არა-პარტიული)? საერთაშორისო დამკვირვებლებისთვის? პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებისთვის?
- ▶ ატარებს თუ არა კომისია დაგეგმილ შეხვედრებს რეგულარულად? როგორ ხდება წევრებისათვის შეხვედრის შესახებ შეტყობინება?
- ▶ როგორ იღებს კომისია გადაწყვეტილებას? თავმჯდომარის გადაწყვეტილებით? წევრების კენჭისყრით? უცილებელია თუ არა ქვორუმი?
- ▶ დგება თუ არა შეხვედრებისა და გადაწყვეტილებების ოქმები? ქვეყნდება? ხელმისაწვდომია მოთხოვნის შემთხვევაში?
- ▶ მოეთხოვება თუ არა კომისიას ინფორმაციის ან ამომრჩევლების ინფორმირების მასალების გამოქვეყნება?
- ▶ ამომრჩევლებისათვის ხმის მიწვდენის რომელ პროგრამებს იყენებს კომისია იმისათვის, რომ დაარწმუნოს ამომრჩევლები მათი არჩევნებში მონაწილეობის აუცილებლობაში? არის თუ არა პროგრამები, რომლებიც სპეციალურად არის შემუშავებული ქალების ან ეროვნული უმცირესობებისათვის?
- ▶ იმ ტერიტორიებზე, სადაც კონცენტრირებულია ეროვნული უმცირესობები, არის თუ არა ხელმისაწვდომი უმცირესობის ენაზე მომზადებული მასალები?
- ▶ არის თუ არა შეჯამებული შედეგები გათვლილი იმაზე, რომ საჯაროდ გამოაქვეყნოს დეტალები საარჩევნო უბნების მიხედვით? ვის აქვს ასლების მიღების უფლება? ქვეყნდება თუ არა ასლები და როდის? ადგილობრივ პრესაში ქვეყნდება ამ ფორმატით?

ზოგადი შეკითხვები:

- ▶ მოითხოვეთ საარჩევნო უბნების სიის ასლები მისამართებით;
- ▶ მოითხოვეთ უფრო დაბალი დონის კომისიების საკონტაქტო ინფორმაცია;
- ▶ დაუსვით შეკითხვა რომელიმე პარტიის, კანდიდატის ან დანიშვნის განცხადების უარყოფის შესახებ;
- ▶ ჰკითხეთ არჩევნების პროცესზე დაკვირვებისათვის აკრედიტირებული ადგილობრივი დამკვირვებელი ორგანიზაციის შესახებ; ჰკითხეთ, იყო თუ რა უარყოფილი რომელიმე განცხადება და თუ კი, რატომ?
- ▶ დაუსვით შეკითხვა საჩივრებისა და სააპელაციო განცხადებების განხილვის პროცესის შესახებ და თხოვეთ დაგისახელონ შესაძლო შემთხვევები.

დანართი დ

შემოთავაზებული შეკითხვები ამომრჩევლების რეგისტრაციის შესახებ

სიების მომზადება:

- ▶ აქტიურია ამომრჩეველთა სიების შედგენის ერთიანი სია (ყოველმა ხმის მიცემის უფლების მქონე ამომრჩეველმა უნდა განაცხადოს თავის გადაწყვეტილების თაობაზე, რათა დარეგისტრირდეს ყოველ არჩევნებში მონაწილეობის მისაღებად) თუ პასიური (ამომრჩეველთა სია მოიცავს ყველა კანონიერი ამომრჩევლის სახელს)?
- ▶ რომელი ადგილობრივი ორგანოები არიან პასუხისმგებელი ამომრჩეველთა სიების შედგენის სხვადასხვა ასპექტებზე (მაგალითად, ადგილობრივი პოლიციის განყოფილებაში ინახება ჩანაწერები საცხოვრებელი ადგილის შესახებ, ხოლო მუნიციპალური უწყებები შეიძლება პასუხისმგებელი იყვნენ სიის ორგანიზებაზე)?
- ▶ რა ზომები არსებობს ჩანაწერების შესაძლო დუბლირების თავიდან აცილებისათვის, გარდაცვლილთა სახელების სიიდან ამოღებისათვის, ახალი ამომრჩევლების, რომლებიც გასული არჩევნების შემდეგ სრულწლოვანი გახდნენ, სახელების დამატებისათვის, ცალკეული სახელების ერთი სიიდან მეორეში გადატანისათვის, იმ შემთხვევაში, თუ ადამიანმა საცხოვრებელი ადგილი შეიცვალა ან იმ ქალების შესახებ ჩანაწერების განახლებისათვის, რომლებმაც დაქორწინების შედეგად გვარი გამოიცვალეს?
- ▶ ხელით იქნა სიები შედგენილი, თუ არსებობს კომპიუტერიზირებული მონაცემთა ბაზა?
- ▶ დროულად დასრულდა თუ არა სიების მომზადება?

შეტყობინება და საზოგადოებრივი კონტროლი:

- ▶ განხორციელდა თუ არა რაიმე ძალისხმევა ამომრჩევლებისათვის სიების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებისათვის? თუ კი, იყო თუ არა რომელიმე მათგანი გამიზნული ქალების, უმცირესობების ან ახალგაზრდა ამომრჩევლებისათვის?
- ▶ შეტყობინათ თუ არა ამომრჩევლებს მათი რეგისტრაციისა და იმის შესახებ, თუ სად უნდა მივიდნენ ხმის მისაცემად?
- ▶ იყო თუ არა სიები სახალხოდ გამოკრული?
- ▶ ადვილი იყო თუ არა ამომრჩევლებისათვის შესაძლო შესწორებების

შესახებ თხოვნით მიმართვა?

- ▶ იყო თუ არა რაიმე ოფიციალური საჩივარი ან სააპელაციო განცხადება ამომრჩეველთა სიებთან დაკავშირებით? თუ კი, შეიძლება თუ არა შეფასდეს, თუ რამდენად ეფექტიანად და მიუკერძოებლად მოხდა მათი განხილვა?

სხვა მოსაზრებები:

- ▶ იყო თუ არა სიები ზუსტი და სრული?
- ▶ შეადარეთ რეგისტრირებული ამომრჩევლების ახლანდელი მაჩვენებელი წინა არჩევნების მაჩვენებლებს. თუკი აღმოჩნდება, რომ მათ შორის, საგულისხმო განსხვავებაა, მოითხოვეთ ინფორმაცია იმ გარემოებების შესახებ, რომლებსაც შეიძლება გამოეწვიო ამგვარი განსხვავება.
- ▶ თვალსაჩინოა თუ არა რაიმე კონკრეტული პრობლემა, მაგალითად, უმცირესობების რეგისტრაციასთან დაკავშირებით?

დანართი 2

შემოთავაზებული შეკითხვები

პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატებისათვის

პარტიის ორგანიზაცია და სტრუქტურა:

- ▶ არის თუ არა პარტია ძირითადი მიმართულების, თუ მას რეგიონალური ან ეთნიკური საფუძველი აქვს?
- ▶ ვისთან არის პარტია პოლიტიკურად დაკავშირებული? არის თუ არა პარტია კოალიციის ნაწილი?
- ▶ როდის დარეგისტრირდა პარტია? წააწყდა თუ არა რაიმე პრობლემას რეგისტრაციის პროცესში?
- ▶ რით არის პარტია ძლიერი (ადრინდელ შედეგებზე, პარლამენტში ადგილების რაოდენობაზე, ცენტრალურ და ადგილობრივ მთავრობაში დაკავებულ თანამდებობებზე დაყრდნობით)?
- ▶ გამოსცემს თუ რა პარტია საკუთარ გაზეთს? ფლობს თუ არა რადიო ან სატელევიზიო სადგურს? უჭერს თუ არა მას მხარს კონკრეტული სატელევიზიო გამოშვება?
- ▶ აპრებს თუ არა პარტია არჩევნების დღეზე მიაგლინოს პარტიის დამკვირვებლები საარჩევნო უბნებში? რამდენი დამკვირვებლის დაქირავებას შეძლებს პარტია? ჩააუტარებს თუ არა პარტია ტრენინგებს მათ?
- ▶ რა წყაროებით ხდება პარტიის დაფინანსება?

შესაძლო პრობლემები წინა-საარჩევნო პერიოდში:

- ▶ წააწყდა თუ არა პარტია რაიმე ძალადობას, დაშინებას, ან ჩარევას თავის საქმიანობის ან კამპანიის წარმოების დროს?
- ▶ ყოფილა თუ არა პარტიის რომელიმე აქტივისტის დაკავების ან დაპატიმრების შემთხვევა?
- ▶ შეხვედრია თუ არა პარტიას რაიმე წინააღმდეგობა სახალხო თავყრილობის მოწყობისას? ადგილობრივი მთავრობისგან ნებართვის მიღებისას? იყო თუ არა მისი რომელიმე განცხადება თავყრილობის შესახებ უარყოფილი? თუ კი, რის საუქმელოზე?
- ▶ ყოფილა თუ არა სახელმწიფოს ან ადგილობრივი მთავრობის მხრიდან საარჩევნო პროცესში ჩარევის მცდელობა?
- ▶ იყო თუ არა პარტიის რომელიმე კანდიდატი უარყოფილი ან ამოღებული კანდიდატთა სიიდან? თუ კი, რატომ?
- ▶ კანდიდატების რეგისტრაციისათვის თუ საჭირო იყო პეტიცია, შეეშა-

ლა თუ არა ხელი პარტიას ხელმოწერების შეგროვებაში ან პეტიციის რეგისტრაციაში?

- ▶ ენდობა თუ არა პარტია ეროვნულ, რეგიონალურ და ადგილობრივ საარჩევნო კომისიებს და არჩევნების პროცესს მთლიანად, მათ შორის წარსული გამოცდილების გათვალისწინებით?

არჩევნების დღესთან დაკავშირებული მოლოდინები და წუხილები:

- ▶ აქვს თუ არა პარტიას რაიმე წუხილი პოტენციურ პრობლემებთან ან დარღვევებთან დაკავშირებით არჩევნების დღეს?
- ▶ ხედავს თუ რა პარტია საერთაშორისო დამკვირვებლების დასწრების განსაკუთრებულ აუცილებლობას კონკრეტულ რაიონში ან საარჩევნო უბანზე? სად? რატომ?
- ▶ მათი აზრით, როგორი იქნება ამომრჩეველთა მონაწილეობა რეგიონში?

კანდიდატების შერჩევა:

- ▶ როგორ ირჩევს პარტია თავის კანდიდატებს? თუკი შერჩევის სისტემა არის პროპორციული, როგორ იღებს პარტია გადაწყვეტილებას სიაში კანდიდატების თანმიმდევრობასთან დაკავშირებით? არსებობს თუ არა დემოკრატიული პროცესი ამგვარი გადაწყვეტილებების მისაღებად პარტიის შიგნით?
- ▶ რა შეფარდებაა პარტიაში მამაკაცი და ქალი კანდიდატების ან ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლებისა?
- ▶ იხდიან თუ რა კანდიდატები რაიმე გადასახადს ან შენატანს იმისათვის, რომ გახდენ პარტიის კანდიდატები?

ქალებისა და ეროვნული უმცირესობების ჩართულობა:

- ▶ რამდენ ქალს უკავია წამყვანი პოზიცია პარტიაში? რა პოზიციებია ეს? წარმოდგენილი არიან თუ არა ქალები პარტიის კანდიდატთა სიაში?
- ▶ წარმოდგენს თუ არა პარტია რომელიმე ეროვნული უმცირესობის ინტერესებს? თუ არა, იძლევა თუ არა პარტია იმის გარანტიას, რომ ეროვნული უმცირესობები წარმოდგენილი იქნება მათ კანდიდატთა სიაში?
- ▶ ითვალისწინებს თუ არა პარტიის პლატფორმა ქალების კონკრეტულ ინტერესებს? ეროვნული უმცირესობების ინტერესებს?
- ▶ არსებობს თუ არა პარტიის „ქალთა ფრთა“ და, თუ კი, რამდენად მნიშვნელოვანია ის?

კამპანიის სტრატეგია:

- ▶ კამპანიის წარმოების რამეთოდს მიმართავს პარტია ამომრჩევლებისათვის ხმის მისაწვდენად?
 - ✓ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები?

- ✓ თავყრილობები და პოლიტიკური ღონისძიებები?
- ✓ კარ-და-კარ აგიტაცია?
- ✓ პლაკატები/ფლაიერები?
- ✓ სხვა?
- ▶ რა საკითხი მიანჩნია პარტიას არჩევნების ძირითად მიმართულებად?
რა თემების წამოწევა ხდება პარტიის კამპანიის შეტყობინებებში?
- ▶ აკმაყოფილებთ თუ არა მედიის ხელმისაწვდომობა?
 - ✓ რა დრო ეძლევათ უფასოდ?
 - ✓ რა დრო ეძლევათ ფასიანი რეკლამისთვის?
 - ✓ საზოგადოებრივი მედიის საშუალებებში? კერძო მედიის საშუალებებში?
 - ✓ კმაყოფილი არიან თუ არა მედიაში გაშუქების ბალანსით?
- ▶ რა მიჩნით მათი კამპანიის ძლიერ და სუსტ მხარეებად?

დანართი 3

შემოთავაზებული შეკითხვები არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ადგილობრივი დამკვირვებლებისათვის

პრიორიტეტები და მიზნები:

- ▶ რა არის ორგანიზაციის ინტერესის მთავარი სფერო?
- ▶ რისი მიღწევის იმედი აქვს მას? როგორ? აწყდება თუ არა წინააღმდეგობებს მიზნის მიღწევის პროცესში? თუ კი, რა ძირითად წინააღმდეგობებს აწყდება იგი?
- ▶ რა მიზნია არჩევნებში თავის როლად ან რა კავშირი აქვს არჩევნებთან? ადევნებდა თუ არა თვალყურს არჩევნების პროცესს და, თუ კი, გააკეთა თუ არა რაიმე დასკვნა? გამოსცა თუ არა საჯარო ანგარიში?
- ▶ რა ძირითად საქმიანობას ეწევა ორგანიზაცია?

ორგანიზაცია და სტრუქტურა:

- ▶ მუშაობს თუ არა ორგანიზაცია ეროვნული მასშტაბით, თუ მისი საქმიანობა რეგიონით შემოიფარგლება?
- ▶ ვინ არიან ორგანიზაციის წევრები? წარმოადგენს თუ არა ის ქალებსა და მათთან დაკავშირებულ საკითხებს?
- ▶ დაკავშირებულია თუ არა ორგანიზაცია რომელიმე პოლიტიკურ პარტიასთან? სამთავრობო ორგანიზაციასთან? მუშათა ორგანიზაციასთან? რელიგიურ ორგანიზაციასთან? ყავს თუ არა ორგანიზაციას ანაზღაურებადი თანამშრომლები? ეყრდნობიან თუ არა მოხალისეებს?
- ▶ როგორ ხდება ორგანიზაციის დაფინანსება? მთავრობისგან იღებს თუ არა შემოწირულობებს? საერთაშორისო შემოწირულობებს? კერძო სექტორის შემოწირულობებს?

ხელისუფლების ორგანოებთან ურთიერთობა:

- ▶ როგორი აზრისაა ორგანიზაცია ზოგადად ადგილობრივ სამთავრობო სტრუქტურებზე, მათი თანამშრომლობის თვალსაზრისით? ეფექტიანობის თვალსაზრისით? რეაგირების თვალსაზრისით?
- ▶ რეგისტრირებულია თუ არა ორგანიზაცია? თუ კი, წააწყდა თუ არა ის რაიმე სირთულეს რეგისტრაციის პროცესში?
- ▶ წააწყდა თუ არა ორგანიზაცია რაიმე სახის ჩარევას ან ძალადობას სამთავრობო სტრუქტურების მხრიდან?
- ▶ თუკი ორგანიზაცია აპირებს არჩევნებზე დამკვირვებლების წარგზავ-

ვნას, წააწყდა თუ არა ის რაიმე სირთულეს მათი დაქირავებისა და რეგისტრაციის პროცესში?

მოლოდინები და შესაძლო წუხილები არჩევნების დღესთან დაკავშირებით:

- ▶ მოელის თუ არა ორგანიზაცია რაიმე პოტენციურ პრობლემას ან დარღვევებს არჩევნების დღეს?
- ▶ თვლის თუ არა ორგანიზაცია, რომ რომელიმე კონკრეტულ რეგიონს ან საარჩევნო უბანს განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა საერთაშორისო დამკვირვებლების მიერ? თუ კი, სად? რატომ?
- ▶ აწარმოებს თუ არა ორგანიზაცია დაკვირვებას არჩევნების დღეს?
 - ✓ თუ კი, რომელ უბნებზე?
 - ✓ რამდენ დამკვირვებელს წარგზავნის?
 - ✓ რა მეთოდს გამოიყენებს?
 - ✓ გაივლიან თუ არა დამკვირვებლები ტრენინგს არჩევნების დღემდე?
 - ✓ მოამზადებს თუ არა ორგანიზაცია ანგარიშს თავისი დასკვნების შესახებ? როდის გამოქვეყნდება მისი ანგარიში?
 - ✓ რა სახის თანამშრომლობას მოელის საარჩევნო უბნების ადმინისტრაციის მხრიდან?
 - ✓ მოელის თუ არა რაიმე წინააღმდეგობას ან შეზღუდვას დაკვირვების პროცესში?
- ▶ მიუხედავად იმისა, რომ ODIHR-ი მხოლოდ თავისი დამკვირვებლების დასკვნებს უნდა ეყრდნობოდეს თავისი პირველადი დასკვნებისა და დასკვნითი ანგარიშის მომზადებისას, ისურვებს თუ არა ორგანიზაცია, გაუზიაროს ინფორმაცია თავისი შთაბეჭდილებების, შესაძლო შემთხვევების ან პრობლემების შესახებ საერთაშორისო დამკვირვებლებს?
- ▶ შესაძლებელი იქნება თუ არა ორგანიზაციასთან დაკავშირება არჩევნების დღეს? საკონტაქტო ნომრები?

დანართი 8

შემოთავაზებული შეკითხვები მედიისათვის

- გახსოვდეთ, რომ არ გაქვთ ინტერვიუს მიცემის უფლება არჩევნების ნებისმიერი კონკრეტული ასპექტისა და არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის დასკვნების შესახებ. იხ. წინამდებარე დანართში მოცემული სახელმძღვანელო პრინციპები მედიასთან ურთიერთობების თაობაზე.
- ჟურნალისტებთან საუბრისას, გახსოვდეთ, რომ ისე უნდა მოახდინოთ თქვენი პასუხების ფორმულირება, რომ თავი შეიკავოთ არჩევნებთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ თქვენი აზრის გამოსატყვისად.

მედიის ინფორმაცია:

- ▷ როგორია მედიის საშუალებების საგარეულო აუდიტორია?
- ▷ როგორია მაუწყებლობის მოცულობა (ელექტრონული მედიის) ან გავრცელების არეალი (ბეჭდვითი მედიის)?
- ▷ კერძოა თუ საზოგადოებრივი გამოშვება? თუ კერძოა, ვინ არის ამ გამოშვების მფლობელი?
- ▷ არის თუ არა გამოშვება დაკავშირებული რომელიმე პოლიტიკურ ძალასთან? უჭერს თუ არა მხარს რომელიმე კანდიდატს ან პარტიას?
- ▷ რამდენი საშტატო და შტატგარეშე ჟურნალისტი მუშაობს ამ გამოშვებისათვის? რამდენი მათგანია ქალი?

არჩევნების გაშუქება:

- ▷ რა სახით აშუქებს გამოშვება არჩევნებს? რამდენი საარჩევნო დებატისა და პროგრამის ტრანსლირება ხდება?
- ▷ უთმობს თუ არა გამოშვება უფასო დროსა და სივრცეს კანდიდატებს?
- ▷ აქვეყნებს ან უშვებს თუ არა ეთერში გამოშვება ფასიან პოლიტიკურ რეკლამას?
 - ✓ თუ კი, ერთი და იგივეა თუ არა პირობები ყველა კანდიდატისა და პარტიისათვის?
 - ✓ როგორია ფასი და როგორია კომერციული რეკლამის იმავე მოცულობასთან მისი შეფარდება?
 - ✓ შეუძენიათ თუ არა კანდიდატებს ან პარტიებს საეთერო დრო ან საგაზეთო სივრცე?

- ✓ ეთქვა თუ არა უარი რომელიმე კანდიდატს ან პარტიას საეთერო დროსა ან საგაზეთო სივრცეზე?
- ▶ გაუშვია თუ არა ეთერში ან დაუბეჭდავს მედია საშუალებას ამომრჩეველთათვის საგანმანათლებლო ან საინფორმაციო მასალები?
- ▶ ყოფილა თუ არა რაიმე ოფიციალური საჩივარი საშუალების წინააღმდეგ მის მიერ არჩევნების გაშუქებასთან დაკავშირებით? თუ კი, ვინ იყო საჩივრის ავტორი? რა შედეგი მოჰყვა ამას?

შეხედულებები:

- ▶ რა ძირითადი საკითხებია გაერთიანებული ამ კამპანიაში?
- ▶ უზრუნველყო თუ არა კამპანიამ კანდიდატები თანაბარი შესაძლებლობებით?
- ▶ არის თუ არა რაიმე საგულისხმო განსხვავება ამ და წინა არჩევნებს შორის?
- ▶ როგორი აზრის არიან ქვეყანაში მედიის განვითარების დონესთან დაკავშირებით? რამდენად დამოუკიდებელი, პროფესიონალური და თავისუფალია ის აზრის გამოხატვის თვალსაზრისით?
- ▶ აწყდება თუ არა მედია საშუალება რაიმე პრობლემას არჩევნების გაშუქებასთან დაკავშირებით (ე.ი., ძალადობას, დაშინებას, ზეწოლას, ცენზურას, თვითცენზურას, საგადასახადო აუდიტებს, სასამართლო სანქციებს, განსაკუთრებულ პრობლემებს საგაზეთო საშუალების გავრცელების დროს ან სხვა სახის ჩარევას)?
- ▶ არიან თუ არა მედიის მარეგულირებელი ორგანოები მიუკერძოებელი? ხომ არ განხორციელებულა მედიის მარეგულირებელი ორგანოების მხრიდან მედია საშუალებაზე სანქციების დაწესება არჩევნების გაშუქებასთან მიმართებით?
- ▶ როგორია მედიის ზეგავლენა საზოგადოებრივ აზრზე? ენდობინ თუ არა მას და აღიქვამენ თუ არა, როგორც ინფორმაციის სანდო წყაროს?

დანართი O

სახელმძღვანელო პრინციპები მედიასთან ურთიერთობისათვის

ძლიერი ინტერესი არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის მიმართ უბიძგებს ჟურნალისტებს ინტერვიუსათვის მიმართონ გრძელვადიან დამკვირვებლებს და დაუსვან მათ შეკითხვები მათი დასკვნების შესახებ. ODIHR-ს სწამს მისი მუშაობის გამჭვირვალობის ფასეულობისა და სურს შეინარჩუნოს მედიასთან კარგი ურთიერთობა. თუმცა, ძალზედ მნიშვნელოვანია, რომ ნებისმიერი საარჩევნო მისია საუბრობდეს ერთ ენაზე და მისი ყველა საჯარო გამოსვლა მოიცავდეს კონკრეტულ ინფორმაციას არჩევნების პროცესის შესახებ. ამდენად, ყველა დამკვირვებელმა უნდა დაიცვას გარკვეული სახელმძღვანელო პრინციპები და მითითებები მედიასთან ურთიერთობისას.

ზოგადად, დამკვირვებლებს შეუძლიათ ესაუბრონ მედიას მათი სამუშაოს შესახებ, მაგრამ მათ არ უნდა გამოხატონ თავიანთი მოსაზრებები და არ უნდა გაუზიარონ ჟურნალისტებს თავიანთი დასკვნები. დამკვირვებლის ქცევის კოდექსში მითითებულია, რომ დამკვირვებელმა მედიასთან არ უნდა გააკეთოს პირადი კომენტარი მისი დასკვნების არსის შესახებ. ეს საჭიროებს სერიოზულ მიდგომას, რამდენადაც წარსულის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მედიასთან გაკეთებული კომენტარები შეიძლება ამოღებულ იქნეს კონტექსტიდან, არასწორედ იქნეს ინტერპრეტირებული ან გამოქვეყნებული, როგორც არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის ოფიციალური შეხედულება მიმდინარე არჩევნების შესახებ, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ დამკვირვებელი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ეს მისი პირადი აზრია. ამდენად, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა თავი უნდა შეიკავონ თავიანთი დაკვირვების დასკვნების არსთან დაკავშირებით საჯარო კომენტარისაგან. მაგალითად, მათ არ უნდა ისაუბრონ პოლიტიკური გარემოს ან არჩევნების შედეგების შესახებ ან შეაფასონ კონკურენციის საერთო დონე, პირობების თანასწორობა ან არჩევნების მთლიანობა. მათ ასევე თავი უნდა შეიკავონ იმისაგან, რომ სახალხოდ შეადარონ არჩევნები სხვა არჩევნებს, რომლებზეც დაკვირვება უწარმოებიათ იმავე ან სხვა ნებისმიერ ქვეყნაში.

გრძელვადიანი დამკვირვებლები არ არიან ვალდებული მისცენ ინტერვიუ ან პასუხი გასცენ ჟურნალისტების მიერ დასმულ შეკითხვებს, თუ მათ ამის სურვილი არ გააჩნიათ. თუმცა, ძალზედ მნიშვნელოვანია, რომ თავი აარიდონ ისეთ გამონათქვამებს, როგორიცაა „უფლება არ მაქვს ვესაუბრო ჟურნალისტებს“. გრძელვადიან დამკვირვებლებს თავისუფლად

შეუძლიათ მედიასთან საუბარი და მათ შეკითხვებზე პასუხის გაცემა, თუ ეს შეკითხვები ეხება, მაგალითად, ორგანიზაციის ამოცანებს ან დაკვირვების მეთოდს. მაგალითად, გრძელვადიან დამკვირვებლებს თავისუფლად შეუძლიათ გაუზიარონ მედიას შემდეგი ინფორმაცია:

- ▶ მათი ვინაობა და წარმომავლობის ქვეყანა;
- ▶ რომ ისინი მთავრობის მიერ მიწვეული დამკვირვებლების ჯგუფის წარმომადგენლები არიან;
- ▶ რომ მათი დასწრება არჩევნებზე ასახავს ამ არჩევნების მნიშვნელოვანებას და მათ მიმართ საერთაშორისო ინტერესის დონეს;
- ▶ რომ ეშუშ(ო)-ს ყველა მონაწილე ქვეყანა ვალდებულია მოიწვიოს დამკვირვებლები, რითაც აღიარებს, რომ დაკვირვებას გააჩნია არჩევნების პროცესის გამჭვირვალობისა და მის მიმართ საზოგადოების ნდობის გაუმჯობესების პოტენციალი; რომ ODIHR-ი თვალყურს ადევნებს საარჩევნო საკითხებს ეშუშ(ო)-ს ყველა მონაწილე სახელმწიფოში.
- ▶ ქვეყანაში მყოფი ODIHR-ის დამკვირვებლების საერთო რაოდენობა;
- ▶ რომ ისინი ხვდებიან სხვადასხვა კანდიდატებს, პარტიებს, ოფიციალურ პირებს, საარჩევნო ადმინისტრაციას, სამოქალაქო საზოგადოებასა და სხვა;
- ▶ რომ ისინი განიხილავენ არჩევნების ყველა ასპექტს, მათ შორის საკანონმდებლო სისტემას, საარჩევნო ადმინისტრაციას, საჩივრებსა და სააპელაციო განცხადებებს, პოლიტიკურ კამპანიას, მედიის მუშაობასა და სხვ.;
- ▶ არჩევნების დღისათვის მოწვეული მოკლევადიანი დამკვირვებლების რაოდენობა;
- ▶ არჩევნების დღეზე დაკვირვების საერთო მეთოდოლოგია;
- ▶ რომ დედაქალაქში გაიმართება პრესკონფერენცია არჩევნების შემდეგ დღეს, სადაც არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია გამოაცხადებს თავის პირველად დასკვნებს და რომ მედიის ნებისმიერი წარმომადგენელი მიწვეულია ამ პრესკონფერენციაზე.

თუკი მედიის წარმომადგენელი დაჟინებით ითხოვს ზემოთ ჩამოთვლილი ინფორმაციის გარდა სხვა კომენტარებსა და შეხედულებებს, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა გაგზავნონ იგი ძირითად ჯგუფთან. **მხოლოდ მისიის ხელმძღვანელს შეუძლია გააკეთოს ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის სახელით მედიასთან კომენტარი დასკვნების არსის შესახებ.**

თუკი გრძელვადიანი დამკვირვებელი ესაუბრება მედიის წარმომადგენელს, მან უნდა ჩაინიშნოს ჟურნალისტის ვინაობა და გამოშვება, რომელსაც ის წარმოადგენს. მან უნდა შეატყობინოს ამის შესახებ მისიის სათაო ოფისს. მან ასევე უნდა სცადოს, მოიპოვოს გამოქვეყნებული სტატიის ასლი ან ფირი, მისი ინტერვიუთი, რომელიც გავიდა ეთერში.

დანართი 0

გრძელვადიანი დამკვირვებლების ყოველკვირეული ანგარიშის შემოთავაზებული ფორმა

ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია: _____

[ქვეყანა, ტიპი და არჩევნების თარიღი]

გრძელვადიანი დამკვირვებლის ყოველკვირეული ანგარიშის ფორმა

ჯგუფის №	
ადგილმდებარეობა და დაქვემდებარებული ტერიტორია	
დაკვირვების პერიოდი	

1. კრებსითი ინფორმაცია (პუნქტებად, საზი გაუსვით კვირის ყველაზე მნიშვნელოვან მოვლენებსა და საკითხებს)

2. ადგილობრივი საარჩევნო კომისიები, ადგილობრივი ადმინისტრაცია და მათი მზადყოფნა არჩევნებისათვის

3. პოლიტიკური პარტიები, კოალიციები და კანდიდატები

4. საქმიანობა კამპანიის ფარგლებში და მედია

5. არასამთვარეო ორგანიზაციები, ადგილობრივი დამკვირვებლები და სხვა მონაწილეები

დანართი ლ

გრძელვადიანი დამკვირვებლების საქმის მასალების ანგარიშის შემოთავაზებული ფორმა

ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია: _____
[ქვეყანა, ტიპი და არჩევნების თარიღი]

საქმის მასალები

საჩივრების, დარღვევებისა და უზუსტიობების შემთავაზებული ფორმა

ჯგუფის №	
ადგილმდებარეობა და დაქვემდებარებული ტერიტორია	
ანგარიშის თარიღი	

სავარაუდო შემთხვევის თარიღი: _____

შემთხვევა/კატეგორია (აღნიშნეთ შესაბამისი):

☐ ძალადობა	☐ შედია (გაშუქება, მიდგომა, ძალადობა)
☐ სახელმწიფო მოხელეების მიერ კამპანიის წარმართვა	☐ ამომრჩეველთა სიები
☐ დაპატიმრება/დაკავება	☐ მომზადება ხმის მიცემისთვის
☐ საარჩევნო კომისიის არამართლზომიერი ქმედება	☐ კამპანიის გამოქვეყნებული მასალები
☐ აქტივისტების ძალადობა	☐ თავურილობები
	☐ საერთო რესურსების არასწორი ამოყენება
	☐ სხვა

დეტალები (თუკი ცნობილია, ჩაწერეთ საარჩევნო უბანი და ის სამართლებრივი დებულება, რომელიც სავარაუდოდ იქნა დარღვეული)

თუ საჩივრის ფორმა წარდგინდა იქნა ხელისუფლების ორგანოს წინაშე

თუ აღბილი ჰქონდა ჩვეულებრივ საჩივარს

ვის წინაშე იქნა წარდგინილი საჩივარი? _____
_____ საარჩევნო კომისია
_____ სასამართლო
_____ პროკურორი

როდის იქნა შეტანილი საჩივარი? _____

მომჩივანი: _____

მომჩივანის თანამდებობა/კავშირი _____

მოპასუხე/ბრალდებული: _____

მოპასუხის/ბრალდებულის თანამდებობა/კავშირი _____

საჩივრის განხილვის სტატუსი/შედეგი
შეჯამების საჭიროება?

თუ აღბილი არ ჰქონია ოფიციალურ საჩივარს

არის თუ არა საჩივარი სანდო წყაროდან? მიუთითეთ სახელი და საკონტაქტო ინფორმაცია, თუკი წყარო არ მოითხოვს კონფიდენციალურობას.

რა სახის მტკიცებულებით არის გამყარებული საჩივარი?

შეგეძლოთ თუ არა ფაქტის დამოუკიდებლად დადასტურება?

დამატებითი კომენტარები:

დანართი მ

გრძელვადიანი დამკვირვებლის დასკვნითი ანგარიშის შემოთავაზებული ფორმა

ODIHR-ის არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისია: _____

[ქვეყანა, ტიპი და არჩევნების თარიღი]

გრძელვადიანი დამკვირვებლის დასკვნითი ანგარიში

ჯგუფის №/სახელები	
ადგილმდებარეობა და დაქვემდებარებული ტერიტორია	
თარიღი	

(1) თქვენს დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე არჩევნების მთლიანი სურათი მოკლედ გააშუქეთ თქვენი ძირითადი დასკვნები არჩევნების შესახებ თქვენს დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე. შეესაბამებოდა თუ არა ის მთლიანობაში ემთხვევა ვალდებულებებსა და დემოკრატიული არჩევნების სხვა საერთაშორისო სტანდარტებს, თუ იყო გარკვეული ნაკლოვანებები და/ან დარღვევები? თუ არა, რაში მდგომარეობდა ძირითადი პრობლემა? გაქვთ თუ არა დამატებითი კომენტარი არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის წინასწარი დასკვნებისათვის? დადებითი პასუხის შემთხვევაში, გთხოვთ წარმოადგინოთ დეტალები.

(2) შეჯამება

არის თუ არა კიდევ არჩევნებთან დაკავშირებული ისეთი საკითხები, რომლებიც საჭიროებს შეჯამებას პროცესის დამთავრებისა და არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის გამგზავრების შემდეგ?

(3) რეკომენდაციები არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის დასკვნითი ანგარიშისათვის

გაქვთ თუ არა რაიმე წინადადება კონკრეტულ რეკომენდაციებთან დაკავშირებით, რომლებიც უნდა ჩაირთოს არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის დასკვნით ანგარიშში?

(4) კომენტარები და რეკომენდაციები არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის საქმიანობასთან დაკავშირებით

გაგვიზიარეთ თქვენი მოსაზრება არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიის საქმიანობასთან დაკავშირებით, არის თუ არა რაიმე პრობლემა, რომელთა შესახებაც უნდა ვიცოდეთ ან რაიმე წინადადება, თუ როგორ გავაუმჯობესოთ არჩევნებზე სადამკვირვებლო მისიების მომავალი საქმიანობა.

(5) სხვა კომენტარები

დანართი 6

გადახდის ვაუჩერის ფორმა

ეუთო-ს სააგანსო თანხის გადახდის ვაუჩერი	ვაუჩერის №: თარიღი: ოფისი/მისია: ჩეკი/ნაღდი/გადარიცხვა
--	---

თანხა გადაეცა (სახელი, პირადობის მოწმობის №, ტელეფონის №, მისამართი):

თანხა: _____

მიზანი: _____

გადახდა დამტკიცებულია	გადახდილია	მიღებულია
..... სახელი, თანამდებობა ფონდის კურატორი თანხის მიმღები

გადასახდელი თანხა			
კოდი ან დასახელება	თანხა	=აშშ დოლარი/ ევრო	შემოწმებულია და სისწორე დადასტურებულია:
<ol style="list-style-type: none"> ყველა ხარჯისათვის, გრძელვადიანმა დამკვირვებლებმა უნდა მოიპოვონ დამხმარე დოკუმენტაცია, მაგალითად ინვოისის ან ქვითრის დედანი. ზოგ შემთხვევაში, როდესაც გამყიდველი არ გასცემს ქვითარს, მის ნაცვლად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს გადახდის ვაუჩერი. გადახდის ვაუჩერში უნდა იყოს ჩაწერილი თანხის მიმღების დეტალები, თანხა, მომსახურების ან საქონლის აღწერა, თარიღი, გადაამხდელისა და თანხის მიმღების ხელმოწერები 		 მთავარი ბუღალტერი

დანართი 10

არჩევნებთან დაკავშირებული კონკრეტული ვალდებულებები, შეტანილი 1990 წლის ეშთო-ს კოპენჰაგენის დოკუმენტში

ქვემოთ მოყვანილია¹⁸ 1990 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტის ის პუნქტები, რომლებიც უშუალოდ არის დაკავშირებული არჩევნებთან. ეშთო-ს არჩევნებთან დაკავშირებული დამატებით ნაკისრი ვალდებულებები მოცემულია ODIHR-ის *არჩევნებზე დაკვირვების სახელმძღვანელოში* (მე-5 გამოცემა, 2005წ.).

(6) მონაწილე სახელმწიფოები აცხადებენ, რომ ხალხის ნება, თავისუფლად და სამართლიანად გამოხატული პერიოდული და სამართლიანი არჩევნების მეშვეობით, სახელმწიფო ხელისუფლებისა და მისი ლეგიტიმურობის წყაროა. მონაწილე სახელმწიფოები, ამდენად, პატივს სცემენ თავიანთი მოქალაქეების უფლებას, მონაწილეობა მიიღონ საკუთარი ქვეყნის მართვაში, უშუალოდ, ან მათ მიერ სამართლიანი საარჩევნო პროცესების გზით თავისუფლად არჩეული წარმომადგენლების მეშვეობით. ისინი აღიარებენ თავიანთ მოვალეობას, დაიცვან და შეინარჩუნონ, თავიანთი კანონმდებლობების, ადამიანის უფლებათა დარგში თავიანთი საერთაშორისო მოვალეობებისა და ნაკისრი საერთაშორისო ვალდებულებების თანახმად, დემოკრატიული წესწესობილება, თავისუფლად დამყარებული ხალხის ნებით, იმ პირობის, ჯგუფების ან ორგანიზაციების ქმედებათაგან, რომლებიც ეწვეიან ან არ უარყოფენ ტერორისტულ საქმიანობას ან ძალადობას, გამიზნულს ამ წესწესობილების, ან სხვა მონაწილე სახელმწიფოს წესწესობილების დასამხობად.

(7) იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ხალხის ნება ხელისუფლების წყარო იქნება, მონაწილე სახელმწიფოები:

(7.1) — ჩაატარებენ თავისუფალ არჩევნებს კანონით დადგენილი დროის მისაღები შუალედებით;

(7.2) — დაუშვებენ ეროვნული საკანონმდებლო ორგანოს მინიმუმ ერთი პალატის დაკომპლექტებას თავისუფალი კონკურენციის საფუძველზე პირდაპირი არჩევნების გზით;

18 კოპენჰაგენის დოკუმენტის სრული ტექსტი იხ. საიტზე www.osce.org/docs.

- (7.3) — მისცემენ სრულწლოვან მოქალაქეებს საყოველთაო და თანასწორი საარჩევნო უფლების გარანტიას;
- (7.4) — უზრუნველყოფენ, რომ ხმის მიცემა განხორციელდება ფარული კენჭისყრით, ან ხმის მიცემის სხვა ექვივალენტური თავისუფალი პროცედურის გამოყენებით, და რომ მათ სამართლიანად დაითვლიან და შეატყობინებენ, ოფიციალური შედეგების საჯარო გამოქვეყნებით;
- (7.5) — პატივს სცემენ მოქალაქეთა უფლებას, დაიკავონ პოლიტიკური თუ სახელმწიფო თანამდებობები, ინდივიდუალურად ან როგორც პოლიტიკური პარტიებისა თუ ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა, ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე;
- (7.6) — პატივს სცემენ ინდივიდუალური პირებისა და ჯგუფების უფლებას, სრული თავისუფლების პირობებში, დააარსონ თავიანთი საკუთარი პოლიტიკური პარტიები ან სხვა ორგანიზაციები და მისცემენ ამგვარ პოლიტიკურ პარტიებსა და ორგანიზაციებს აუცილებელ სამართლებრივ გარანტიებს, თავისუფალი კონკურენციისათვის, კანონისა და სახელმწიფო ორგანოთა მხრიდან თანასწორი მოპყრობის პირობებში;
- (7.7) — უზრუნველყოფენ, რომ კანონისა და სახელმწიფო პოლიტიკის მოქმედებამ შესაძლებელი გახადოს პოლიტიკური კამპანიის ჩატარება თავისუფალ და სამართლიან ატმოსფეროში, რომლის დროსაც არც ადმინისტრაციული ჩარევა და არც ძალადობა ან დაშინება ხელს არ უშლის პარტიებსა და კანდიდატებს თავიანთი შეხედულებებისა და შესაძლებლობების შეუზღუდავად წარმოდგენაში, და აგრეთვე ხელს არ უშლის ამომრჩევლებს მათ გაცნობასა და განხილვაში, ან ხმის მიცემაში მოსალოდნელი შურისგების შიშის გარეშე;
- (7.8) — ზომებს მიიღებენ იმისათვის, რომ არანაირი სამართლებრივი ან ადმინისტრაციული ბარიერი არ ედობებოდეს წინმედიის დაუბრკოლებელ ხელმისაწვდომობას, დისკრიმინაციის გარეშე, ყველა პოლიტიკური დაჯგუფებისა და ინდივიდუალური პირისთვის, რომელთაც საარჩევნო პროცესში მონაწილეობა სურთ;
- (7.9) — უზრუნველყოფენ, რომ კანდიდატები, რომლებიც მოიპოვებენ ხმათა კანონით დადგენილ საჭირო რაოდენობას, სათანადო წესით ოფიციალურად იქნებიან თანამდებობაზე დანიშნულნი და უფლება მიეცემათ თანამდებობაზე დარჩნენ მანამ, სანამ მათი ვადა არ ამოიწურება, ან სხვაგვარად არ დასრულდება

ისე, როგორც ეს განსაზღვრულია კანონით, თანახმად დემოკრატიული საპარლამენტო და კონსტიტუციური პროცედურებისა.

- (8) მონაწილე სახელმწიფოები თვლიან, რომ როგორც უცხოელი, ასევე ადგილობრივი დამკვირვებლების დასწრებას შეუძლია საარჩევნო პროცესის ხარისხის გაუმჯობესება იმ სახელმწიფოებში, რომელ სახელმწიფოებშიც არჩევნები ტარდება. ამდენად, ისინი იწვევენ ეუთო-ის მონაწილე ნებისმიერი სხვა სახელმწიფოსა და ნებისმიერი შესაფერისი კერძო დაწესებულებისა და ორგანიზაციის დამკვირვებლებს, რომლებსაც ამის სურვილი აქვთ, დააკვირდნენ მათი ეროვნული საარჩევნო პროცესის მიმდინარეობას იმდენად, რამდენადაც ეს კანონითაა დაშვებული. ისინი აგრეთვე ეცდებიან, უზრუნველყონ ეროვნულზე უფრო დაბალი დონის საარჩევნო პროცესების ანალოგიური ხელმისაწვდომობა. ამგვარი დამკვირვებლები ვალდებული არ იქნებიან, არ ჩაერიონ საარჩევნო პროცესებში.

ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის შესახებ

დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისი (ODIHR) არის ეშთო-ს მთვარი ინსტიტუტი, რომლის დანიშნულებაა დაეხმაროს მონაწილე სახელმწიფოებს, რათა მათ უზრუნველყონ „ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა სრული პატივისცემა, კანონის უზენაესობის პრინციპის დაცვა, დემოკრატიის პრინციპების მხარდაჭერა და (...) დემოკრატიული ინსტიტუტების შექმნა, გაძლიერება და დაცვა, ისევე როგორც საზოგადოებაში ტოლერანობის გავრცელება“ (ჰელსინკის დოკუმენტი, 1992წ.).

პოლონეთში, ვარშავაში განლაგებული დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისი შეიქმნა, როგორც თავისუფალი არჩევნების ოფისი 1990 წლის პარიზის სამიტზე და ფუნქციონირება დაიწყო 1991 წლის მაისში. ერთი წლის შემდეგ, ოფისის სახელი შეიცვალა მანდატის გაფართოების მიზნით და მოიცვა ადამიანის უფლებათა და დემოკრატიზაციის საკითხები. დღესდღეობით მისი შტატი 120-ზე მეტ ადამიანს ითვლის.

ODIHR-ი ევროპაში წამყვანი ორგანიზაციაა **არჩევნებზე დაკვირვების** სფეროში. ყოველწლიურად იგი ორგანიზებასა და კოორდინაციას უწევს ათასობით დამკვირვებლისაგან შემდგარი მრავალი სადამკვირვებლო მისიების განთავსებას, რომლებიც აფასებენ, თუ რამდენად შეესაბამება ეშთო-ს სივრცეში ჩატარებული არჩევნები ეროვნულ კანონმდებლობასა და საერთაშორისო სტანდარტებს. მისი უნიკალური მეთოდოლოგია უზრუნველყოფს სარჩევნო პროცესის ყველა ელემენტის სიღრმისეულ შეფასებას. დამხმარე პროექტების მეშვეობით, ODIHR-ი ეხმარება მონაწილე სახელმწიფოებს, გაუმჯობესონ თავიანთი სარჩევნო სისტემა.

ოფისის საქმიანობა **დემოკრატიზაციის** სფეროში მოიცავს შემდეგ თემატურ განხრებს: კანონის უზენაესობა, სამოქალაქო საზოგადოება და დემოკრატიული მმართველობა, გადაადგილების თავისუფლება, გენდერული თანასწორობა და საკანონმდებლო მხარდაჭერა. ODIHR-ი ახორციელებს 100-ზე მეტ მიზნობრივი დახმარების პროგრამას ყოველწლიურად, რათა ხელი შეუწყოს და გააუმჯობესოს სახელმწიფოთა შესაბამისობას ეშთო-ს ვალდებულებებთან და განავითაროს დემოკრატიული სტრუქტურები.

ODIHR-ი ხელს უწყობს ადამიანის უფლებათა დაცვას ტექნიკური დახმარების პროექტებისა და ადამიანური განზომილების საკითხებში ტრენინგების მეშვეობით. იგი ასორციელებს კვლევას და ამზადებს ანგარიშებს ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებულ სხვადასხვა თემებზე. გარდა ამისა, ოფისი ყოველწლიურად აწეობს რამდენიმე შეხვედრას, რომლებზეც განიხილება მშობიარე ადამიანურ განზომილებასთან დაკავშირებული ვალდებულებების განხორციელება მონაწილე სახელმწიფოების მიერ. თავისი ანტიტერორისტული საქმიანობის ფარგლებში ODIHR-ი ცდილობს გაავრცელოს ინფორმაცია ადამიანური განზომილების საკითხებთან დაკავშირებით და ასორციელებს პროექტებს, რომლებიც მიმართულია ტერორიზმის გამომწვევი ფაქტორების აღმოფხვრაზე. ODIHR-ი ასევე წარმოადგენს ადამიანთა ტრეფიკინგის პრევენციისა და მსხვერპლის უფლებების წინ წამოწევისათვის რეაგირების კოორდინირებისათვის გაწეული საერთაშორისო ძალისხმევის მოწინავე ხაზს.

ODIHR-ის ტოლერანტობისა და დისკრიმინაციის აკრძალვის პროგრამა უზრუნველყოფს მხარდაჭერას მონაწილე სახელმწიფოებისათვის მშობიარე ვალდებულებების შესრულებასა და არატოლერანტობის ძალადობრივ და დანაშაულებრივ გამოვლინებებზე რეაგირების, დამარცხებისა და მიუღებლობისთვის გადებული ძალისხმევის გაძლიერებაში. პროგრამა ასევე მიზნად ისახავს სიძულვილით მოტივირებულ დანაშაულზე სამოქალაქო საზოგადოების რეაგირების შესაძლებლობის გაძლიერებას.

ODIHR-ი კონსულტაციებს უწევს მონაწილე სახელმწიფოებს პოლიტიკის თაობაზე რომასა და სინტისთან დაკავშირებულ საკითხებთან მიმართებით. იგი ხელს უწყობს შესაძლებლობების შექმნასა და ურთიერთკავშირის ქსელის ჩამოყალიბებას რომასა და სინტის თემებს შორის და ცდილობს წაახადოს რომასა და სინტის წარმომადგენელთა მონაწილეობა პოლიტიკის განმსაზღვრელ ორგანოებში. ოფისი ასევე მოქმედებს, როგორც საინფორმაციო ცენტრი რომასა და სინტის შესახებ ინფორმაციის გაცვლისათვის ეროვნულ და საერთაშორისო მონაწილეებს შორის.

ODIHR-ის ყველა საქმიანობა ხორციელდება მჭიდრო კოორდინაციითა და თანამშრომლობით მშობიარე სხვა ინსტიტუტებთან და პერიფერიულ ოფისებთან, აგრეთვე სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

დამატებითი ინფორმაცია შეგიძლიათ მოიპოვოთ ODIHR-ის ვებ-გვერდზე (www.osce.org/odihhr).

